

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ
І МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА
Кафедра документознавства та інформаційної діяльності**

рівень освіти другий «Магістр»
галузь знань 02 «Культура і мистецтво»
спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»
освітня програма: Управління інформаційно-комунікаційною діяльністю

Форма навчання: денна

КВАЛІФІКАЦІЙНА МАГІСТЕРСЬКА РОБОТА

на тему

**ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ У ЦИФРОВУ ЕПОХУ
ТА ПРОБЛЕМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ**

Викона: студент групи УІКДМ 61
Галузь знань 02 «Культура і мистецтво»
спеціальність 029 «Інформаційна,
бібліотечна та архівна справа»
освітня програма: Управління інформаційно-
комунікаційною діяльністю Мандрик Павло
Павлович
Керівник: к. істор. наук Климова К. І.
Рецензент: к. філос. наук Горпинич О. В.

КИЇВ 2022

**ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙ
ІНІ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА
Кафедра документознавства та інформаційної діяльності**

рівень освіти другий «Магістр»
галузь знань 02 «Культура і мистецтво»
спеціальність 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»
освітня програма: Управління інформаційно-комунікаційною діяльністю

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
_____ **Т. М. Сидоренко**
«___» _____ **2021 р.**

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ МАГІСТЕРСЬКУ РОБОТУ СТУДЕНТУ
Мандрику Павлу Павловичу

1. Тема роботи: «Інформаційна діяльність у цифрову епоху та проблеми інтелектуальної власності»
керівник роботи: к. істор. наук Климова К. І.
затверджені наказом ЗВО від «11» жовтня 2021 року № 170.
2. Строк подання студентом роботи 14 грудня 2021 р.
3. Вихідні дані до роботи: нормативно-правові акти України, монографії, навчальні посібники, наукові публікації вітчизняних вчених і фахівців з питань інформаційної діяльності та інтелектуальної власності.
4. Зміст. Вступ, Розділ 1. Цифрова інформація, інформаційна діяльність та інтелектуальна власність: поняття, зміст сфера взаємодії; розділ 2. Правове поле інформаційної діяльності та інтелектуальної власності; розділ 3. Перспективи розвитку ринку інформації і проблеми інтелектуальної власності; висновки; список використаних джерел та літератури.
5. Перелік 107 використаних джерел та літератури.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
1	к. істор. наук Климова К. І.	15.09.2021	05.10. 2021
2	к. істор. наук Климова К. І.	05.10. 2021	26.10.2021
3	к. істор. наук Климова К. І.	26.10.2021	22.11.2021

7. Дата видачі завдання 15.09.2021

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної магістерської роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Визначення тематики, вибір наукового керівника, уточнення теми	10.09.2021	
2	Розробка та складання плану кваліфікаційної магістерської роботи	17.09.2021	
3	Підготовка 1 розділу	05.10.2021	
4	Підготовка 2 розділу	26.10.2021	
5	Підготовка 3 розділу	22.11.2021	
6	Висновки	01.12.2021	
7	Підготовка остаточного варіанту роботи	10.12.2021	
8	Написання відгуку науковим керівником	13.12.2021	
9	Оформлення та представлення роботи на кафедрі та перевірка на плагіат	14.12.2021	
10	Підготовка доповіді, презентації та ілюстративного матеріалу, зовнішня рецензія	17.12.2021	
11	Попередній захист	21.12.2021	
12	Основний захист кваліфікаційної магістерської роботи	19.01.2022	

Студент _____ Мандрик П.П.

(підпис)

Керівник роботи _____ Климова К. І.

(підпис)

РЕФЕРАТ

Мандрика П. П. «Інформаційна діяльність у цифрову епоху та інтелектуальна власність: поняття, зміст, сфера взаємодії»

Кваліфікаційна магістерська робота зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа» освітня програма Управління інформаційно-комунікаційною діяльністю, освітнього рівня «магістр» галузі знань 02 «Культура і мистецтво» – ЗВО «Державний університет телекомунікацій»: Київ, 2022.

У кваліфікаційній магістерській роботі розглянуто теоретичні та методичні підходи до аналізу інформаційної діяльності та інтелектуальної власності в цифрову епоху. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел та літератури.

У вступі обґрунтовується актуальність теми, формулюються завдання дослідження, визначаються методи дослідження.

У першому розділі характеризується джерельна база дослідження.

У другому розділі аналізується чинна законодавча база з питань інформаційної діяльності та інтелектуальної власності, наводиться перелік документів та їх стислий виклад..

У третьому розділі викладені актуальні проблеми інтелектуальної власності в інформаційно-комунікаційній діяльності та запропоновані шляхи вирішення.

Ключові слова: новітні технології, інформаційне суспільство, інтелектуальна власність.

ЗМІСТ

ВСТУП		6
РОЗДІЛ 1. ЦИФРОВА ІНФОРМАЦІЯ, ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ: ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ, СФЕРА ВЗАЄМОДІЇ		
1.1.	Новітні технології та їхній вплив на інформаційну діяльність	13
1.2.	Інтелектуальна власність: сфери поширення у цифрову епоху	33
	ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	50
РОЗДІЛ 2. ПРАВОВЕ ПОЛЕ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ		
2.1.	Законодавство про інформаційну діяльність у цифрову епоху	52
2.2.	Законодавче регулювання інтелектуальної власності	66
	ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	79
РОЗДІЛ 3. СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНА ПЛАТФОРМА		82
3.1.	Міжнародний ринок інформації і питання інтелектуальної власності	82
3.2.	Актуальні проблеми інтелектуальної власності в інформаційно-комунікаційній діяльності та шляхи їх розв'язання	89
	ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	105
	ВИСНОВКИ	108
	СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ	115

ВСТУП

Актуальність дослідження. Ключовий концепт, навколо якого обертається наше дослідження – проблеми інтелектуальної власності як похідна інформаційної діяльності у цифрову епоху. Актуальність вивчення визначена сукупністю взаємопов’язаних факторів.

По-перше, цифрова епоха модифікує всі напрями діяльності у суспільстві, включаючи інформаційну діяльність. Інформатизація суспільства, глобалізаційні процеси, новітні технології не лише змінюють сутність і напрями інформаційної діяльності, а й потребують наукового осмислення, розкриття сутності сучасної парадигми інформаційної діяльності.

По-друге, складовою інформаційної діяльності є інтелектуальна робота суб’єктів інформаційних відносин, а відтак, постає питання інтелектуальної власності на продукти інформаційної діяльності. *Інтелектуальний складник інформаційної діяльності* потрапив до предметної сфери нашого дослідження.

По-третьє, відзначимо потужний напрям у сучасному правознавстві – дослідження *правових аспектів інтелектуальної власності*. Наявність організаційної, наукової інфраструктури інтелектуальної власності – Державне підприємство Український інститут інтелектуальної власності (є Національним органом інтелектуальної власності в Україні), Науково-дослідний інститут інтелектуальної власності Національної академії правових наук України, Київський інститут інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська юридична академія», кафедра інтелектуальної власності та інформаційного права Київського національного університету імені Тараса Шевченка (кафедра здійснює підготовку магістрів за освітньо-науковою програмою «Інтелектуальна власність»), сприяє вивченню різних правових аспектів інтелектуальної власності, у тому числі у сфері інформаційної діяльності.

По-четверте – потребує удосконалення законодавство з інтелектуальної власності, включаючи право промислової власності та авторське право.

Активно обговорюються питання кодифікації законодавства з інтелектуальної власності – прийняття кодексу інтелектуальної власності, який би унеможливив існування правових колізій у загальному та спеціальному законодавстві з питань інтелектуальної власності. Актуальні невирішені проблеми правового регулювання інтелектуальної власності потрапили до предметної сфери нашої кваліфікаційної роботи.

По-п'яте, у науковій літературі відсутнє *комплексне дослідження* даної проблеми, яке б на *міждисциплінарному рівні* (у фокусі міждисциплінарності: інформаційна діяльність та інформаційне право – інтелектуальна діяльність – право власності на об'єкти інтелектуальної діяльності).

Стан вивчення теми. Аналіз наукової літератури (статті, монографії, навчальні програми закладів вищої освіти), матеріалів наукових форумів свідчать про те, що різні аспекти досліджуваної теми потрапили в поле зору науковців. Можемо виокремити такі напрями студіювань, які взаємозалежні та доповнюють один одного – *інформаційний* (інформаційна діяльність, види та напрями інформаційної діяльності, інформаційна діяльність у цифрову епоху, інтелектуальний складник інформаційної діяльності), *правознавчий* (інформаційне право, право інтелектуальної власності, авторське право). У цій широкій палітрі досліджуваних проблем нас цікавлять лише ті праці, які акцентують увагу на тріаді: інтелектуальна складова інформаційної діяльності – інтелектуальна власність – право інтелектуальної власності.

Найрепрезентативнішими є праці, які стосуються законодавчих норм регулювання інтелектуальної власності (далі – ІВ). Серед напрямів вивчення правового поля ІВ важливо відмітити такі: вітчизняна система правової охорони ІВ [65, 69, 79, 80], теоретичні та прикладні питання кодифікації законодавства у сфері ІВ, виокремлення права ІВ у самостійну галузь права [79, 98, 101], зарубіжний та вітчизняний досвід охорони та захисту прав ІВ [78, 84], захист ІВ в Україні [78, 72], авторське право в умовах поширення комп'ютерних технологій [105], правові аспекти захисту авторських прав від піратства в Інтернеті [88], «віртуальна власність», її правовий режим в умовах

функціонування кіберпростору [76], проблеми врахування інтересів суб'єктів інтелектуальної діяльності та суспільних інтересів [93, 94]

Мета дослідження – розкрити проблеми інтелектуальної власності в контексті інформаційної діяльності у цифрову епоху та вказати шляхи вирішення цих проблем.

Відповідно до мети визначаємо такі **завдання** дослідження:

- розкрити стан вивчення проблеми та джерельну базу дослідження;
- класифікувати джерела до вивчення теми;
- охарактеризувати вплив новітніх технологій на інформаційну діяльність;
- визначити сфери поширення інтелектуальної власності у цифрову епоху;
- дослідити напрями правового регулювання інформаційної діяльності у цифрову епоху;
- проаналізувати законодавче регулювання інтелектуальної власності,
- зазначити місце загального (кодексів) та спеціального законодавства у сфері інтелектуальної власності;
- означити перспективи розвитку ринку інформації;
- вказати напрями розвитку міжнародного ринку інформації та його зв'язок з питаннями інтелектуальної власності;
- окреслити актуальні проблеми інтелектуальної власності в інформаційно-комунікаційній діяльності та розкрити шляхи їх розв'язання.

Об'єкт дослідження – інформаційна діяльність в умовах цифровізації.

Предмет дослідження – проблеми інтелектуальної власності в інформаційній діяльності у цифрову епоху.

Джерельна база дослідження. Джерельна база є досить репрезентативною, що сприяє всебічному висвітленню проблеми. Джерела до вивчення теми можна класифікувати за такими ознаками: походження, ієрархічний рівень, ступінь інформативності, форми представлення. За походженням джерела поділяємо на *офіційні акти* (кодекси, закони, нормативні /підзаконні акти з питань інформаційної діяльності та

інтелектуальної власності), *продукти інформаційної діяльності* (веб-сайти, бази даних, відеограми в мережі Інтернет, інформаційно-телекомунікаційні системи, державні реєстри охоронних документів на об'єкти інтелектуальної власності, державні реєстри договорів щодо об'єктів інтелектуальної власності), *об'єкти права* інтелектуальної власності, охорона і захист яких регулюються авторським правом (комп'ютерні програми, бази даних) та патентним правом (винаходи, корисні моделі, промислові зразки, інтегральні мікросхеми); *інформаційні продукти* Національного органу інтелектуальної діяльності – Укрпатенту (бази даних та інформаційно-довідкові системи). За ієрархічністю офіційні акти щодо інформаційної діяльності та інтелектуальної власності можна класифікувати так: *Конституція України, Кодекси України* (Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Податковий кодекс України, Кримінальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Митний кодекс України, Цивільно-процесуальний кодекс України, Кодекс адміністративного судочинства України, Господарський процесуальний кодекс, Кримінальний процесуальний кодекс України), *Закони України* (Про інформацію, Про електронні документи та електронний документообіг, Про електронні довірчі послуги, Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах, Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні); *спеціальне законодавство* у сфері інтелектуальної власності (закони України Про авторське право та суміжні права, Про охорону прав на винаходи і корисні моделі, Про охорону прав на промислові зразки, Про охорону прав географічних зазначень, Про охорону прав на знаки для товарів і послуг, Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів); *підзаконні акти* (*відомчі нормативно-правові акти* – накази вищих органів виконавчої влади, стандарти у сфері інтелектуальної власності, інструкції, правила, положення).

За *ступенем інформативності* і *формою представлення* інформації важливими у джерельні базі є *бюлетені* «Промислова власність» та «Авторське право і суміжні права», які містять відомості про державну

реєстрацію прав на об'єкти промислової власності й отримання охоронних документів, про реєстрацію авторських прав та отримання свідоцтв, реєстрацію договорів, що стосуються права автора на твір. До джерел цієї групи ми відносимо офіційні *веб-сайти* вітчизняних та міжнародних органів інтелектуальної власності, науково-дослідних установ, кафедр закладів вищої освіти, що спеціалізуються у сфері інтелектуальної власності.

Методи дослідження. У кваліфікаційній роботі ми послуговувалися науковими принципами – наукової об'єктивності, історизму, комплексності та всебічності. У дослідженні також використані загальнонаукові методи дослідження – аналізу, синтезу, компаративістики, структурування, функціонального аналізу. Застосування наукових принципів і методів, що склали методологічну основу кваліфікаційної роботи, дозволило ґрунтовно дослідити нормативно-правову базу щодо інформаційної діяльності та інтелектуальної власності, визначити сучасні проблеми охорони і захисту прав інтелектуальної власності в умовах цифровізації. Залучені також спеціальні методи – інформаційного та джерелознавчого аналізу, що уможливило комплексне дослідження проблем інтелектуальної власності у сфері інформаційної діяльності у цифрову епоху.

Наукова новизна результатів дослідження визначена всебічністю і комплексністю постановки і вирішення проблеми та методології, застосованої для розкриття теми. Робота є першим в історіографії дослідженням, яке розглядає проблеми інтелектуальної власності в інформаційній діяльності у цифрову епоху, а також окреслює шляхи розв'язання цих проблем.

Особистий внесок магістранта. Прикладні та науково-методичні результати що репрезентують зміст кваліфікаційної роботи, отримані автором самостійно. До особистого вкладу магістранта слід віднести:

- запропоновано схему класифікації джерел до розкриття теми дослідження;

- вперше у постановочному плані розглянуто проблеми інтелектуальної власності у сфері інформаційної діяльності, яка модифікувалася в умовах цифровізації;

- здійснений комплексний аналіз законодавчо-нормативної бази, яка регулює сфери інформаційної діяльності та інтелектуальної власності, охарактеризований взаємозв'язок і взаємовплив законів та підзаконних актів цих двох сфер.

У кваліфікаційній роботі ми не лише комплексно дослідили проблему, а й *означили перспективні напрями студіювань*:

- особливості набуття, охорони та захисту інтелектуальної власності в інформаційній сфері (історія та методологія проблеми);

- специфіка репрезентації інформаційних продуктів як об'єктів інтелектуальної власності в умовах цифровізації;

- вклад інформаційних установ (архівів, бібліотек, музеїв, інформаційних центрів) у створенні та презентації об'єктів права інтелектуальної власності;

- удосконалення правової бази щодо використання інформаційних продуктів як об'єктів права інтелектуальної власності.

Практичне значення результатів дослідження. Комплекс означених і розв'язаних питань у кваліфікаційній роботі свідчить про її теоретичне і практичне значення. Отримані результати можуть бути використані для студіювання загальнотеоретичних і науково-прикладних проблем у сфері створення, охорони та захисту інформаційних продуктів як об'єктів права інтелектуальної власності, зокрема баз даних, веб-сайтів, оцифрованих документів та наукових творів, цифрових записів відеофонограм виконання творів та програм телерадіомовлення, інформаційно-телекомунікаційних систем. Матеріали кваліфікаційної роботи можуть бути використані при викладанні навчальних дисциплін та спеціальних курсів: «Інтелектуальна власність», «Інформаційно-аналітична діяльність», «Інформаційна діяльність у цифрову епоху», «Авторське право в інформаційній сфері».

Структура роботи. Структура кваліфікаційної роботи зумовлена метою і завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків, списку використаних джерел і літератури. Список використаних джерел та літератури становить 107 позиція. Обсяг основного тексту 125 сторінок. Загальний обсяг роботи – 125 сторінок.

РОЗДІЛ 1. ЦИФРОВА ІНФОРМАЦІЯ, ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНА ВЛАСНІСТЬ: ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ, СФЕРА ВЗАЄМОДІЇ

1.1. Новітні технології та їхній вплив на інформаційну діяльність

Огляд проблеми впливу на інформаційну діяльність новітніх технологій доцільно почати з понятійного апарату та розуміння інформації, інформаційної діяльності, інформаційних технологій.

Відповідно до Юридичної енциклопедії, інформацією є нові відомості про навколишній світ, одержувані в результаті взаємодії з ним [106].

Загальновідомо, що суспільство використовує інформацію з початку свого існування. Це, насамперед, усна передача того, що певна особа (чи коло осіб) має бажання чи нагальну потребу донести до свідомості інших осіб та (або) прийняти (одержати) інформацію від інших осіб.

Передача інформації в первісному суспільстві здійснювалась за допомогою жестів, мови.

З подальшим розвитком суспільства збільшувалися не тільки обсяг інформації, кількість осіб, які передавали (чи для яких передавалась) така інформація, але змінювалась її направленість (розгалуженість), бо інформація пов'язана з усіма напрямками діяльності людини (людства в цілому), а також удосконалювались способи, методи збереження, поширення інформації (від графічних зображень на матеріальних об'єктах, до письмового викладення інформації за допомогою знаків, від переписування інформації до викладення її з застосуванням друкарських пристроїв, від поширення інформації «з рук в руки» до її передачі з використанням засобів зв'язку (поштового, голосового, відео, телеграфного).

Ми розділяємо твердження Цимбаленка Є., що «інформація як явище не є знанням, це лише сировина для отримання знань [102, с. 97], а також аналогічне твердження Штанько В. та Бордюгової Т., що поняття

«інформація» та «знання» тісно пов'язані між собою, але нетотожні, позаяк інформація стає знанням після її засвоєння індивідом [104, с. 28].

В Законі України «Про інформацію» [25], визначені такі види інформації (за змістом):

- інформація про фізичну особу (персональні дані) – відомості чи сукупність відомостей про фізичну особу, яка ідентифікована або може бути конкретно ідентифікована (інформація створюється безпосередньо самою дієздатною фізичною особою, в тому числі при реалізації прав, свобод і виконанням обов'язків, та подається як відомості про себе (персональні дані) іншим особам); при цьому Законом встановлена заборона на збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про фізичну особу (зокрема, дані про її національність, освіту, сімейний стан, релігійні переконання, стан здоров'я, а також адреса, дата і місце народження) без її згоди, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та захисту прав людини; водночас кожній фізичній особі забезпечується вільний доступ до інформації, яка стосується його особисто, крім випадків, передбачених законом;

- інформація довідково-енциклопедичного характеру: систематизовані, документовані, публічно оголошені або іншим чином поширені відомості про суспільне, державне життя та навколишнє природне середовище (основні джерела інформації довідково-енциклопедичного характеру – це енциклопедії, словники, довідники, рекламні повідомлення та оголошення, путівники, картографічні матеріали, електронні бази та банки даних, архіви різноманітних довідкових інформаційних служб, мереж та систем, а також довідки, що видаються уповноваженими на те органами державної влади та органами місцевого самоврядування, об'єднаннями громадян, організаціями, їх працівниками та автоматизованими інформаційно-комунікаційними системами);

- інформація про стан довкілля (екологічна інформація) – відомості та/або дані про стан складових довкілля та його компоненти, включаючи генетично

модифіковані організми, та взаємодію між цими складовими, профактори, що впливають або можуть впливати на складові довкілля (речовини, енергія, шум і випромінювання, а також діяльність або заходи, включаючи адміністративні, угоди в галузі навколишнього природного середовища, політику, законодавство, плани і програми), про стан здоров'я та безпеки людей, умов життя людей, стан об'єктів культури і споруд тією мірою, якою на них впливає або може вплинути стан складових довкілля, інші відомості та/або дані;

- інформація про товар (роботу, послугу) - відомості та/або дані, які розкривають кількісні, якісні та інші характеристики товару (роботи, послуги);

- науково-технічна інформація – будь-які відомості та/або дані про вітчизняні та зарубіжні досягнення науки, техніки і виробництва, одержані в ході науково-дослідної, дослідно-конструкторської, проектно-технологічної, виробничої та громадської діяльності, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді;

- податкова інформація – сукупність відомостей і даних, що створені або отримані суб'єктами інформаційних відносин у процесі поточної діяльності і необхідні для реалізації покладених на контролюючі органи завдань і функцій:

- правова інформація – будь-які відомості про право, його систему, джерела, реалізацію, юридичні факти, правовідносини, правопорядок, правопорушення і боротьбу з ними та їх профілактику тощо (джерела правової інформації – Конституція України, інші законодавчі і підзаконні нормативно-правові акти, міжнародні договори та угоди, норми і принципи міжнародного права, а також ненормативні правові акти, повідомлення засобів масової інформації, публічні виступи, інші джерела інформації з правових питань);

- статистична інформація – документована інформація, що дає кількісну характеристику масових явищ та процесів, які відбуваються в економічній, соціальній, культурній та інших сферах життя суспільства;

- соціологічна інформація – будь-які документовані відомості про ставлення до окремих осіб, подій, явищ, процесів, фактів тощо;

- масова інформація – інформація, що поширюється з метою її доведення до необмеженого кола осіб [25].

Водночас інформацію можна об'єднати в такі групи, як група особистої інформації (персональні дані фізичних осіб, наявні у фізичних осіб знання), група масової інформації (публічно поширювана друкована та аудіовізуальна інформація; при цьому аудіовізуальними засобами масової інформації є: радіомовлення, телебачення, кіно, звукозапис, відеозапис тощо), група спеціальної інформації (науково-технічна, правова, податкова, статистична інформація і т. п.).

Інформація в цілому як документовані або публічно оголошені відомості про події в галузі політики, економіки, культури, а також у соціальній, екологічній та інших сферах є об'єктом інформаційної діяльності [94, с. 74].

Проблематика інформаційної діяльності висвітлена зокрема К. І. Беляковим, В. М. Брижко, Г. В. Виноградовою, С. О. Дорогих, Л. П. Коваленко, Б. А. Кормичем, А. І. Марушаком, О. В. Сосніним, О. І. Яременко. [66, 67, 68, 71, 82, 83, 89, 96, 107]. Цими авторами зазначається, що наразі законодавче поле України не містить визначення щодо інформаційної діяльності. Слушною також є думка Сосніна О., що вступаючи в електронну епоху, маємо невиправданно неоднозначне визначення в законодавчих і нормативно-правових документах фундаментальних для цієї епохи розуміння таких понять, як «інформація», «інформаційний ресурс», «інформаційна безпека» [97].

Опрацювавши обґрунтування зазначених дослідників, вбачається слушною позиція Брижка В. [67, с. 164], Виноградової Г. [68, с. 11], Кормича А. [83, с. 237], Марушака А. [89, с. 170], що під інформаційною діяльністю слід розуміти дії з забезпечення інформаційних потреб як фізичних та юридичних осіб, так і держави.

Як зазначає К. Беляков, на початку минулого століття загальна сума людських знань подвоювалася приблизно кожні п'ятдесят років, проте в наступні роки – кожні п'ять років. Збільшенню обсягів інформації сприяв

розвиток науки, техніки та технології, освіти, виробництва, а тому постала потреба у вирішенні завдань з питань управління, накопичення, обробки, передачі інформації та знань [66, с. 63, 64]. В результаті науково-технічного прогресу людство створювало все нові засоби і способи збору, зберігання, передачі інформації [66, с. 64].

З визначення в Тлумачному словнику з інформатики слідує, що організована сукупність процесів, елементів, пристроїв і методів, використовуваних для обробки інформації, визначається інформаційною технологією; така технологія обробки даних використовує персональні комп'ютери й телекомунікаційні засоби, пов'язані з відповідними програмними системами й компонентами для вирішення конкретних задач у обраній предметній області. Також інформаційні технології визначаються як комплекс методів, способів і засобів, що забезпечують збір, накопичування, зберігання, обробку, передачу й відображення інформації й орієнтованих на підвищення ефективності та продуктивності праці; інформаційні технології є неодмінною складовою частиною більшості видів інтелектуальної, управлінської й виробничої діяльності людини й суспільства [99, с.355].

До такого ж розуміння інформаційної технології нас скерує Закон України «Про Національну програму інформатизації», нормами якого закріплено, що під інформаційною технологією розуміється цілеспрямована організована сукупність інформаційних процесів з використанням засобів обчислювальної техніки, що забезпечують високу швидкість обробки даних, швидкий пошук інформації, розосередження даних, доступ до джерел інформації незалежно від місця їх розташування [29]. Головною метою Національної програми інформатизації, схваленої Законом України від 04.02.1998 р. визначено створення необхідних умов для забезпечення громадян та суспільства своєчасною, достовірною та повною інформацією шляхом широкого використання інформаційних технологій, забезпечення інформаційної безпеки держави, разом з цим на законодавчому рівні закріплені такі поняття, як інформаційна послуга (дії суб'єктів щодо

забезпечення споживачів інформаційними продуктами), інформаційний продукт (документована інформація, яка підготовлена і призначена для задоволення потреб користувачів), інформатизація (сукупність взаємопов'язаних організаційних, правових, політичних, соціально-економічних, науково-технічних, виробничих процесів, що спрямовані на створення умов для задоволення інформаційних потреб громадян та суспільства на основі створення, розвитку і використання інформаційних систем, мереж, ресурсів та інформаційних технологій, які побудовані на основі застосування сучасної обчислювальної та комунікаційної техніки).

Штанько В. та Бордюгова Т. зазначають, що з другої половини ХХ ст. почалася епоха комп'ютеризації, в ході якої створювались технології удосконалення засобів пошуку та обробки інформації; при цьому базовою технічною складовою процесу інформатизації суспільств стали комп'ютери, враховуючи, що комп'ютер - універсальний технічний засіб обробки будь-якої інформації, підсилювач інтелектуальних можливостей людини..., а комунікаційні засоби, що використовують комп'ютери, призначені для зв'язку і передачі інформації [104, с. 30]. Тотожною є думка Цимбаленка Є., який відносить комп'ютер до «найбільш динамічного засобу комунікації» і зазначає, що завдяки програмному і технічному забезпеченню, оперативним сервісам комп'ютер уможливорює доступ до різного роду інформації всім зацікавленим особам та оперування великими обсягами інформації [102, с. 44].

Застосування новітніх інформаційних технологій сприяло появі електронних документів, електронної форми інформації, електронних ресурсів, електронних продуктів, використання електронної пошти, застосування баз даних, функціонуванню мереж передачі даних тощо.

Поняття електронного документа дається Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг»: електронним документом визнається документ, інформація в якому зафіксована у вигляді електронних даних; такий документ може бути створений, переданий, збережений і перетворений електронними засобами у візуальну форму.

візуальною формою подання електронного документа є відображення даних, які він містить, електронними засобами або на папері у формі, придатній для приймання його змісту людиною. Відповідно до ДСТУ 7157:2010 [60], електронним документом визнається документ, інформація в якому подана у формі електронних даних і для використання якого потрібні засоби обчислювальної техніки.

Кушнарєнко Н. зроблені певні узагальнення, і запропоновані теоретичні визначення, з яких слідує, що:

- електронна форма представлення інформації є таким способом фіксації інформації, який дозволяє її збереження, обробку, розповсюдження та представлення користувачу за допомогою засобів обчислювальної техніки; при цьому для отримання або розповсюдження електронної форми інформації потрібні телекомунікаційні засоби, а сприйняття людиною такої інформації здійснюється виключно із застосуванням комп'ютерного обладнання та програмного забезпечення, інформація подається в цифровому вигляді (текст, звук, зображення, в т. ч. те, що рухається) [86 с. 169]; при цьому основними засобами збереження та розповсюдження інформації у цифровій формі є засоби віддаленого доступу (комп'ютерні мережі з відповідним програмно-технічним обладнанням для збереження електронної інформації та засоби візуального відображення: браузері, редактори, спеціалізовані програми для перегляду та друкування) (у міжнародних стандартах, наприклад UNIMARC, визначаються як інтерактивні системи або системи оперативного доступу [86, с. 170];

- до електронних продуктів слід віднести програмні продукти, бази даних, електронні інформаційні видання (е-видання), мультимедійні продукти [86, с. 175];

- певними видами електронних ресурсів визнаються електронні текстові аналоги друкованих видань; електронні образи друкованих видань, в т. ч. факсиміле; бази даних, які відповідають вимогам до електронної інформації; нові форми публікацій, що не мають друкованих аналогів (напр., електронні

оголошення, матеріали електронних конференцій та інші електронні повідомлення, доступні користувачам через телекомунікаційні мережі); електронні публікації аудіо- та відеоінформації; мультимедійні продукти; програмні продукти; комбіновані програмно-інформаційні продукти, наприклад, геоінформаційні системи; електронні ігри. [86, с. 178].

Отже, в умовах сьогодення інформація може викладатися не тільки в текстовій, графічній, звуковій, відео, формі, але й у комбінованій (мультимедійній) формі.

В Угоді про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони [39], констатується, що в законодавстві держав Співтовариства, зокрема в Директиві 98/34/ЄС Європейського парламенту та Ради від 22 червня 1998 року, якою передбачена процедура для постачання інформації в області технічних стандартів та постанови і правила надання інформаційних послуг [40], в Директиві № 2000/31/ЄС Європейського Парламенту та Ради від 8 червня 2000 р. про деякі правові аспекти послуг інформаційного суспільства, зокрема електронної комерції на внутрішньому ринку (Директива про електронну комерцію) [41] надане визначення поняттю «інформаційне суспільство». Відповідно до цього визначення, інформаційне суспільство - це суспільство, в якому будь-які послуги надаються на відстані за допомогою електронного обладнання, що використовується для переробки (включаючи цифрове стиснення) та зберігання інформації та за індивідуальним запитом одержувача послуг.

Отже, з впевненістю можна констатувати, що Україна є інформаційним суспільством.

В 2007 р. ухвалений Закон України «Про Основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки», відповідно до якого інформаційний напрям визначений як один з основних напрямів державної політики, передбачені завдання розвитку інформаційного суспільства в Україні, зокрема щодо надання кожній людині можливості

створювати інформацію і знання, користуватися, обмінюватися ними, повною мірою реалізуючи свій потенціал, використовуючи інформаційні технології, дотримуючись принципів, проголошених ООН та сприяючи сталому розвитку країни. Також були визначені стратегічні цілі розвитку інформаційного суспільства в Україні, зокрема використовувати інформаційно-комунікаційні технології для вдосконалення державного управління, у відносинах між державою і громадянами, створення загальнодоступних електронних інформаційних ресурсів взаємодії між органами державної влади та органами місцевого самоврядування і фізичними та юридичними особами, громадянам гарантувався доступ інформації, доступ до телекомунікаційних послуг, зокрема до мережі Інтернет, до інформаційних ресурсів, а також надання громадянам, незалежно від їх віку, можливості навчатися, з використання під час навчання, виховання та професійної підготовки, в повному обсязі інформаційних технологій [30].

Інтернет зазвичай описують як «комп'ютерну мережу», «інформаційну мережу», «телекомунікаційну мережу», і називають «віртуальністю», «віртуальним простором», «віртуальним середовищем», «кіберпростором».

В Енциклопедичному словнику з державного управління дається таке визначення Інтернету: «ІНТЕРНЕТ (англ. Internet, Interconnected Networks – з'єднані мережі) - глобальна інформаційна мережа, всесвітня система добровільно об'єднаних комп'ютерних мереж, побудована на використанні протоколу IP і маршрутизації пакетів даних. Інтернет складається з безлічі взаємозалежних національних, регіональних комп'ютерних мереж, комунікацій, програм і забезпечує віддалений доступ до комп'ютерів, електронної пошти, дошки оголошень, баз даних і дискусійних груп. Інтернет є фізичною основою для Всесвітньої павутини (Всесвітньої мережі або Глобальної мережі)» [74, с. 293]. Відповідно до Закону України «Про електронні комунікації» [23], мережа Інтернет – глобальна електронна комунікаційна мережа, що призначена для передачі даних та складається з фізично та логічно взаємоз'єднаних окремих електронних комунікаційних

мереж, взаємодія яких базується на використанні єдиного адресного простору та на використанні інтернет-протоколів, визначених міжнародними стандартами; адресний простір мережі Інтернет – сукупність адрес мережі Інтернет.

З появою такої інформаційної технології як глобальна інформаційна мережа Інтернет (з мільйонами підключених комп'ютерів по всьому світу, якими передається інформація в цифровому вигляді) для інформаційної комунікаційної діяльності з'явилися необмежені можливості, зокрема для отримання інформації, що зберігається на серверах, для спілкування у реальному часі та з використанням пересилань електронною поштою повідомлень, при цьому користувачі – це не пасивні споживачі інформації, вони можуть створювати віртуальні спільноти, дискусійні форуми.

Одна з популярних інформаційних служб Інтернету – це World Wide Web (WWW), що знайома нам також під назвою «всесвітня інформаційна павутина», а підставами такої назви служить те, що роботу цієї мережі забезпечують розміщені в так званих «узлах» по всьому світу комп'ютери, названі як Web-сервери (від англ. website: web - «павутиння», «мережа») та Web-клієнти, тобто мережа обплутала весь світ, і користувач, зазначивши в своєму персональному комп'ютері, підключеному до мережі Інтернет, слово для пошуку запиту, потрапляє на відповідний вузол «всесвітньої павутини» і отримує інформацію відповідно до свого запиту. Web-сервери мають Web-сторінки. Шляхом Інтернету передається як текстова інформація, так і графічні, відео-, анімаційні зображення, аудіоінформація.

Слушним є бачення Цимбаленка Є., що Інтернет - це пристрій зовнішньої пам'яті, спроможний зберігати будь-яку інформацію, незалежно від форми її викладення (текстова, графічна, аудіовізуальна тощо), а враховуючи, що через мережі Інтернет можна отримати доступ до потрібної інформації (до наукових і культурних баз даних, інтернет-сайтів, мультимедійних продуктів тощо), незалежно від місця знаходження користувача, якому така інформація потрібна, то можна розглядати Інтернет у якості світового архіву [102, с. 92].

Разом з цим ми погоджуємося з його твердженням, що сучасні процеси автоматизації надають людям великі можливості для отримання та накопичення знань, а Інтернет, засоби мультимедіа, нові програмні продукти спрощують доступ до контенту, створюють інтегроване інформаційне середовище та надають можливість набувати нові та (або) удосконалювати набуті знання; при цьому причиною успіху нових технологій є «їхня ергономічність: комфорт та простота використання мають вирішальне значення при розробці програм, що використовують інформаційні технології» [87, с. 90, 93, 95, 96]. Проте користувачам слід опанувати мудрість, як серед безлічі інформації, що її пропонує Інтернет, отримати, дійсно правдиву, потрібну інформацію, як не стати Інтернет-піратом, як, одержати інформаційний продукт без порушень права інтелектуальної власності тощо.

Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 167-р. «Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації» схвалена Концепція розвитку цифрових компетентностей (далі – Концепція цифрових компетентностей) та затверджений план заходів з її реалізації. Нормами Концепції цифрових компетентностей встановлено, що її прийнято з метою визначення пріоритетних напрямів і основних завдань для розвитку цифрових навичок і цифрових компетентностей в умовах розвитку цифрової економіки та цифрового суспільства, зокрема підвищення рівня цифрової грамотності населення, незалежно від віку, працездатності, матеріальної забезпеченості, отриманої освіти. Досягти це можна шляхом надання можливості громадянами здобути цифрову освіту з використанням інформаційних ресурсів, нових освітніх технологій та цифрових освітніх ресурсів, забезпеченням безперервного підвищення професійних цифрових компетентностей в системі підвищення кваліфікації різних галузей діяльності, створенням Єдиного державного веб-порталу цифрової освіти «Дія. Цифрова освіта», розробленням заходів щодо впровадження цифрових засобів доведення інформації (телебачення, соціальні мережі, трансляція в Інтернеті

тощо). Водночас передбачено забезпечення правового регулювання з питань формування державної політики (з координацією дій на рівні органів виконавчої влади) у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей громадян та розроблення змін до законодавства щодо забезпечення цифрової освіти, цифрових навичок та цифрових компетентностей у сферах суспільного життя, зокрема з питань визначення вимог до рівня володіння працівниками незалежно від галузі діяльності, цифровими навичками та цифровими компетентностями, напрацювання показників для визначення стану розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей. Концепцією також визначена потреба підвищення рівня обізнаності населення щодо небезпек користування Інтернетом, для чого заплановано створити та впровадити програми з підвищення рівня обізнаності дітей та підлітків, цифрових компетентностей батьків та педагогічних працівників щодо небезпек дитини у цифровому середовищі, формування культури нетерпимого ставлення до порушення прав, свобод, безпеки дитини в цифровому середовищі. Позитив впровадження заходів згідно з визначеними Концепцією завданнями – в прискоренні процесів цифрової трансформації в Україні, суттєвого підвищення конкурентоспроможності працівників, які володіють новими цифровими навичками та цифровими компетентностями, що сприяє підвищенню якості людського капіталу та рівня конкурентоспроможності як фізичних осіб, так і держави. Також запровадження зазначених заходів веде до підвищення рівня доступності до державних послуг для громадян похилого віку, осіб з вадами здоров'я [59].

15.07.2021 р. прийнятий Закон України «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» для стимулювання розвитку цифрової економіки через розбудову цифрової інфраструктури, створення сприятливих умов для інновацій, залучення інвестицій, людського потенціалу (талановитих спеціалістів); при цьому Закон встановлює коло організаційних, правових, фінансових засад функціонування правового режиму «Дія Сіті» як саморегульованої організації. При цьому «Дія Сіті» розглядається як один із

етапів створення нових можливостей ведення бізнесу в ІТ-індустрії в Україні. Законом задекларовано невторчання держави в роботу «Дія Сіті». Видами діяльності «Дія Сіті» визначені, зокрема: 1) комп'ютерне програмування, консультування з питань інформатизації, діяльність із керування комп'ютерним устаткуваннями, зокрема розроблення, модифікації, тестування та технічної підтримки програмного забезпечення, включаючи комп'ютерні ігри; інші роботи на усіх етапах життєвого циклу розробки програмного забезпечення; розроблення системи команд для створення та виконання програмного забезпечення - системного програмного забезпечення, прикладних програм (у тому числі оновлених та актуалізованих), зокрема комп'ютерних ігор, баз даних, веб-сайтів; налаштування програмного забезпечення, у тому числі розробленого третіми особами і т. д.; 2) видання комп'ютерних ігор, а також іншого програмного забезпечення, що включає в тому числі надання та передання майнових прав інтелектуальної власності на програмне забезпечення, у тому числі комп'ютерні ігри, та його елементи; 3) надання програмних продуктів, надання веб-послуг, включаючи розповсюдження примірників (копій, екземплярів) програмного забезпечення у електронній формі; 4) освітня діяльність у галузі інформаційних технологій, у тому числі надання вищої, фахової передвищої та професійно-технічної освіти (комп'ютерні науки, інформаційні системи та технології, комп'ютерна інженерія, кібербезпека, наука про дані,) навчання комп'ютерній грамоті (цифровій грамотності); 5) оброблення даних і пов'язана із цим діяльність, в тому числі керування веб-сайтами; 6) дослідження та експериментальні розробки у сфері природничих і технічних наук щодо інформаційних та інформаційно-комунікаційних технологій; 7) проведення маркетингових кампаній та надання рекламних послуг з використанням програмного забезпечення за відповідним переліком; 8) діяльність організаторів кіберспортивних змагань, кіберспортивних команд, спеціалізованих комп'ютерних центрів тощо; 9) забезпечення кібербезпеки інформаційно-комунікаційних систем, програмних продуктів та інформації, що в них

обробляється; 10) діяльність постачальника послуг, пов'язаних з обігом віртуальних активів [33].

За допомогою інформаційних технологій переводяться в цифрову аналогію (оцифровуються) літературні, кінематографічні твори, з'явилися електронні он-лайн публікації, колекції (вільний доступ до текстів електронних книг бібліотек, до цифрової форми колекцій музеїв і галерей з доступністю для перегляду в Інтернет).

Згідно з твердженням Міхровської М., оцифровування – це перша фаза більш складного процесу, яким є цифровізація; оцифровування означає, що паперові документи перетворюються в електронні (цифрові) аналоги (фізичний формат перетворюється в цифровий) [90, с. 142]. Куйбіда В., Карпенко В., Наместнік В., також зазначають, що «під оцифровуванням документів або технологій (digitization) слід розуміти процес переведення паперових документів (чи процесів, які передбачають паперову документацію) в цифровий вигляд», але цифрові технології вимагають цифрової інформації, а оцифровування – це лише процес приведення інформації до цифрового формату. «І для цифрових трансформацій (перетворень) недостатньо лише оцифровування даних, а цифровізація (digitalization) у широкому розумінні трактується як процес впровадження цифрових технологій для вдосконалення життєдіяльності людини, суспільства і держави. Внаслідок цього цифрове врядування буде сприйматися як цифрова реалізація публічної влади (цифрова форма публічного врядування), яка стане етапом еволюційного впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у діяльність органів публічної влади (від інформатизації державного управління до електронного врядування, а потім до цифровізації публічного врядування)» [85, с. 7].

Отже, сучасне суспільство:

- широко використовує в усіх сферах новітні інформаційні технології (мережі Інтернет, бази даних, технічні пристрої швидкісної передачі даних тощо), які є одним з важливих чинників, що впливають на його розвиток, дозволяють спрощувати проведення складних розрахунків, збільшувати

швидкість та обсяги передачі та отримання інформації, (обмін) між користувачами, тощо; он-лайн консультування, наради, форуми і т. п., широке коло користувачів має можливість задовольнити потреби в інформації незалежно від матеріальних затрат, відстані, часу (незалежно від місць знаходження як користувача, так і розміщення інформації), та (в більшості випадків) без ідентифікації особи користувача;

- все більше віддаляється від епохи фізичної праці, коли результат діяльності особи становлять створені ним матеріальні об'єкти, що слугують не тільки для задоволення власних потреб особи, яка їх створила, але й для їх збуту, тобто є товаром.

«Нове суспільство здійснює переорієнтацію на розумову працю. Основні активи будь-якого підприємства складають не стільки фізичні одиниці вимірів, як-то наявність землі, складні виробничі потужності, офісні приміщення, кількість продукції на складах, запаси сировини, скільки інтелектуальні накопичення...» [102, с. 71].

Як зазначають Штанько В. та Бордюгова Т., в економіці інформаційного суспільства основним чинником стає інформаційний ресурс, перевага надається діяльності з виробництва, обробки, зберігання і розповсюдження інформації та знань, які заміщають значною багатство, капітал, тобто відбувається зміна структури зайнятості; головна сфера економічної діяльності інформаційного суспільства – це виробництво інформації. Основними ресурсами суспільства стають знання й інформація, які відіграють все більш значну роль в економіці; при цьому інформаційний ресурс, відрізняється від фінансових, природних, трудових, технічних та інших ресурсів (інформацію як інформаційний ресурс, як цінні відомості можна накопичувати, зберігати та використовувати в процесі життєдіяльності без зношування, в той час як інші ресурси економіки схильні до зношування) [104,с. 40, 41].

Зінченко О., Даріюш П., Зінченко Д. зазначають, що поняття «інформаційне суспільство» і «інформаційна економіка» є взаємопов'язаними

та взаємозалежними. Ми погоджуємось з їх твердженням, що в нинішніх умовах неможливо переоцінити роль інформації: всі процеси, що протікають у сучасному світі мають абсолютну залежність від інформації, знань, інновацій, креативу і ці поняття є тісно пов'язаними між собою, а також з тим, що «формування інформаційної економіки не є можливим за умов невідповідності суспільства критерію інформаційності» [77].

Відповідно до частини першої статті 177 Цивільного кодексу України, інформація є об'єктом цивільних прав, тобто інформація може виступати об'єктом цивільних правовідносин [3].

Отже, інформація – це товар (ресурс), при цьому ресурс, який не зменшується при користуванні ним, хоча і може з часом морально застарівати. Слушним є твердження Цимбаленка Є., що «сучасне трактування інформації перетворило її на товар, яким можна торгувати і за який можна отримувати прибутки» [102, с. 44]. Водночас ми погоджуємося з позицією О. Сосніна про нечуваний тріумф науки в ХХ столітті, позаяк людство, використовуючи сучасні ІКТ, розширює «значення інформації в якості ресурсу свого розвитку, також збільшено й значення інтелектуальних можливостей громадян. У ХХІ столітті Інтернет та інші взаємопов'язані мережі глобального інформаційно-комунікаційного простору підсилили її значення і обумовили цінність змістовної інформації, яку генерують наука й освіта» [97].

Останніми десятиліттями однією з головних тенденцій розвитку економіки і суспільства загалом є проникнення інформаційних технологій у різні сфери діяльності людини... Сьогодні розвиток інформатизації насамперед пов'язаний із впровадженням цифрових комунікаційних технологій і платформ, для яких Інтернет і мобільні пристрої є основою. Сектори економіки, засновані на інформаційних і комунікативних технологіях, отримали назву «цифрова економіка» [102, с. 4].

В Україні перехід до цифрової економіки задекларовано зокрема схваленою згідно з Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р Концепцією розвитку цифрової економіки та суспільства

України на 2018–2020 роки. Цим розпорядчим актом встановлені основні цілі та напрями цифрового розвитку, принципи цифровізації, впровадження цифрового врядування, задекларовано створення умов для цифровізації в економіці, суспільстві, освіті, медицині, екології тощо, для чого передбачено створити ринкові стимули, мотивації, щодо використання цифрових технологій, продуктів та послуг серед українських секторів промисловості, бізнесу тощо, з урахуванням того, що шлях до цифрової економіки (діяльності, в якій основними засобами (факторами) виробництва є цифрові (електронні, віртуальні) дані як числові, так і текстові) через внутрішній ринок виробництва, використання та споживання інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій. Цифрова економіка базується на інформаційно-комунікаційних та цифрових технологіях, стрімкий розвиток та поширення яких вже сьогодні впливають на традиційну (фізично-аналогову) економіку, трансформуючи її від такої, що споживає ресурси, до економіки, що створює ресурси. Ключовий ресурс цифрової економіки – дані, що вони генеруються та забезпечують електронно-комунікаційну взаємодію завдяки функціонуванню електронно-цифрових пристроїв, засобів та систем. Основні цілі – залучення інвестицій, трансформація секторів економіки в конкурентоспроможні та ефективні, технологічна та цифрова модернізація промисловості, створення високотехнологічних виробництв, доступність для громадян переваг та можливостей цифрового світу, реалізація людського ресурсу, розвиток цифрових індустрій та цифрового підприємництва, позаяк сектори економіки, що використовують цифрові технології, зростають швидше, дешевше та якісніше. Сфери життєдіяльності, що модернізуються завдяки цифровим технологіям, стають набагато ефективніші та створюють нову цінність та якість. Принципами цифровізації є, зокрема, орієнтація на міжнародне, європейське та регіональне співробітництво з метою інтеграції України до ЄС, виходу на європейський і світовий ринок. Не залишена поза увагою інформаційна безпека, кібербезпека, захист персональних даних, недоторканність особистого життя та прав користувачів цифрових технологій,

зміцнення та захист довіри у кіберпросторі. Напрями цифрового розвитку – це подолання цифрового розриву (цифрової нерівності) шляхом розвитку цифрових інфраструктур, розвиток цифрових компетенцій громадян суспільства та впровадження концепції цифрових робочих місць як рушійної сили людського капіталу, цифровізація реального сектору економіки, громадська безпека, зокрема створення системи екстреної допомоги населенню за єдиним телефонним номером 112, цифрова трансформація сучасної повної загальної середньої освіти (від комп’ютерних класів до цифрових технологій), цифрова медицина, *електронна демократія* (традиційні (оф-лайн) демократичні процеси можуть бути переведені до цифрового формату, голосування через Інтернет), цифровізації сфери екології та охорони навколишнього природного середовища, концепції смарт-міста (“розумних” міст), розвиток електронної комерції та онлайн-технологій, гармонізація з європейськими та світовими науковими ініціативами (Єдиний цифровий ринок Європи (Digital Single Market), участь українських учених та ІТ-компаній у проектах ЄС з проведення довгострокових досліджень, що в майбутньому стануть джерелом інновацій у таких сегментах, як: майбутні перспективні технології (Future Emerging Technologies), майбутні мережі (Future Networks), майбутні Інтернет-дослідження та експерименти (Future Internet Research and Experimentation), ініціативи щодо дослідження людського мозку, цифровізації державних установ, зокрема управління інформацією та зворотним зв’язком, введення відкритих даних (відкритість певних даних для використання та розповсюдження будь-якою особою за умови дотримання правил атрибуції та/або подібної ліцензії (share-alike), при цьому відкриті дані публікуються як у вигляді неопрацьованих (“похідних”) даних, так і у вигляді структурованих даних з визначеними налаштуваннями, і до них не застосовуються обмеження, зумовлені торговими марками або авторськими правами. Водночас визначається, що Концепція є першим кроком до стимулювання внутрішніх ринків споживання, впровадження та виробництва цифрових технологій, містить бачення трансформації економіки від

традиційної до ефективної цифрової, а також, що: «Цифрові технології - одночасно величезний ринок та індустрія, а також платформа ефективності і конкурентоспроможності всіх інших ринків та індустрій. Високотехнологічне виробництво та модернізація промисловості за допомогою інформаційно-комунікаційних та цифрових технологій, масштаб і темп цифрових трансформацій повинні стати пріоритетом економічного розвитку. Цифровізація є визнаним механізмом економічного зростання завдяки здатності технологій позитивно впливати на ефективність, результативність, вартість та якість економічної, громадської та особистої діяльності [58].

На думку Куйбіди С., Карпенка В., Наместніка В., «...цифрове урядування є новою інноваційною парадигмою організації та розвитку системи управління, одним із трендів якої є реалізація цифрових трансформацій у поєднанні з упровадженням сучасних цифрових технологій», в той час, «як під електронним урядуванням розуміють спосіб організації публічної влади за допомогою електронних систем локальних інформаційних мереж та сегментів глобальної інформаційної мережі» [85, с. 9].

Активність розвитку інновацій і технологій, про які йдеться в Концепції, відбувається в тому числі завдяки розвитку мережі Інтернет, з архівних сховищ яких можна отримати великий обсяг інформації, соціальним мережам, з постійно оновлюваною інформацією, потужним технологіям (Google, Apple, Microsoft, Amazon, Facebook) тощо.

Споживачами цифрових технологій є держава, бізнес, громадяни.

Водночас поява новітніх технологій, що надає можливість електронної комунікації, призводить до збільшення різновидів об'єктів такої комунікації, що відповідно викликає потребу включення їх до переліку об'єктів інтелектуальної власності, надання визначення таким об'єктам, а також напрацювання дій щодо упередження порушення прав авторів на такі об'єкти. Так, завдяки електронній комунікації з'явилися такі різновиди, як сайти, домени, пошукові системи, електронні документи, електронні цифрові підписи, електронна комерція, електронні видання, поштові розсилки,

Інтернет-магазини, електронні бібліотеки, каталоги. Застосування до таких об'єктів наявних у відповідному законодавстві з питань інтелектуальної власності норм не зовсім прийнятне.

«...світ цифрових технологій... це не лише новий логічний етап розвитку технологічної сфери людства, а й усієї існуючої правової та соціально-політичної реальності. Поки ще не існує загальноприйнятих і гармонізованих визначень та правових дефініцій, однак цифрові технології вже стрімко захоплюють плацдарми для наступу. Цифровізація (англ. digitalization) стає найважливішим фактором економічного зростання економіки будь-якої країни і взагалі є сучасним трендом розвитку» [97].

Отже, інноваційна чи інформаційна економіка превалює над економікою індустриальною, витісняючи останню на маргінес соціально-економічного розвитку. Завдячуючи новітнім технологіям, поширенню мережі Інтернет, виникли нові види соціальної взаємодії, нові напрями інформаційної діяльності, сформувавши потужні підсистеми інформаційної взаємодії – соціальні мережі. Поширеними видами діяльності у цифрову епоху є комп'ютерне програмування, що включає технічну підтримку програмного забезпечення, розробку його специфікацій та технічної й користувацької документації, налаштування, адаптацію, тестування, модифікацію, оновлення; програмне забезпечення прикладних програм, у тому числі комп'ютерних ігор, веб-сайтів, баз даних; автоматизована обробка та аналіз даних, включаючи аналіз великих баз даних задля пошуку необхідної інформації; керування веб-сайтами, які функціонують як портали в Інтернеті, постійно оновлюючи інформаційний контент, та надають можливість пошуку в міжнародній мережі; надання консультацій та навчання (послуги з навчання цифровій грамотності) з питань інформатизації; створення інтегрованих інформаційних (автоматизованих) систем, які є поєднанням апаратних засобів, програмного забезпечення і комунікаційних технологій; надання, використання і передання майнових прав інтелектуальної власності на програмне забезпечення. Невід'ємною складовою сучасних інформаційних

ресурсів як результатів ІТ-технологій є *веб-сайти* (інформаційні онлайнві ресурси з набором документів в електронному вигляді, доступних з допомогою спеціальних програм), *бази даних*. Розширюється освітня діяльність в галузі інформаційних технологій – надання вищої й професійно-технічної освіти, включаючи такі спеціальності як *інформаційні системи та технології*, наука про дані.

1.2. Інтелектуальна власність: сфери поширення у цифрову епоху

Відповідно до тексту підпункту (*viii*) статті 2 Конвенції про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності (1967) встановлено, що інтелектуальна власність включає права, що відносяться до: літературних, художніх і наукових творів; виконавчої діяльності артистів, звукозапису, радіо- та телевізійних передач; винаходів в усіх областях людської діяльності; наукових здобутків; промислових зразків; товарних знаків, знаків обслуговування, фірмових назв та комерційних позначень; захисту проти недобросовісної конкуренції, а також всі інші правами, що відносяться до інтелектуальної діяльності у виробничій, науковій, літературній та художній діяльності [35].

Водночас Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (скорочено: англ. TRIPS, укр. ТРІПС) від 15.04.1994 (Угода ТРІПС входить до системи угод про заснування Світової організації торгівлі) до об'єктів інтелектуальної власності віднесені також комп'ютерні програми та бази даних, суміжні права (права виконавців, виробників фонограм, організацій мовлення), географічні назви в найменуваннях місць походження товарів, топографії інтегральних мікросхем, нерозкрита інформація. Тобто текст цієї Угоди уже враховує зміни щодо нових технологій. При цьому Конвенцією встановлено, що такі результати інтелектуальної діяльності носять інтелектуальний характер та потребують правової охорони [37].

Отже, під інтелектуальною власністю розуміють певний результат розумової (інтелектуальної) діяльності.

«Аналізуючи суспільні відносини у сфері інтелектуальної власності, можна дійти висновку, що інтелектуальна власність – це результати творчої діяльності будь-якої фізичної особи» [80, с. 18]. Творча діяльність або просто творчість – це діяльність, внаслідок якої народжується щось якісно нове, що відзначається неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю. Ті результати творчої діяльності, які наділяються правовою охороною, визнаються об'єктами інтелектуальної власності [80, с. 13, с. 14]. Аналогічної думки дотримується О. Бахарєва, стверджуючи, що «інтелектуальна власність створюється внаслідок цілеспрямованої розумової роботи людського інтелекту, результатом якої є щось нове, що відрізняється неповторністю, оригінальністю, унікальністю». [63, с. 98]. Відповідно до позиції К. Губіна, можуть бути створені такі об'єкти права інтелектуальної власності, які на момент створення не мають економічної вартості, проте не можна виключати можливість для таких об'єктів набути вартість майбутньому [70, с. 22].

Статтею 418 Цивільного кодексу України закріплюється поняття «права інтелектуальної власності», а саме: право інтелектуальної власності – це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом [3].

В Цивільному кодексі України норми з питань інтелектуальної власності акумульовані в Книзі четвертій, що має назву «Право інтелектуальної власності». [3].

Коли мова заходить про інтелектуальну власність, її охорону, то вживається також таке поняття, як «авторське право».

Авторське право:

- захищає майнові та немайнові права осіб, які є авторами створених ними об'єктів,

- це сукупність правових норм, відповідно до яких здійснюється захист інтелектуальної власності.

Спеціальним Законом України «Про авторське право і суміжні права» [12] визначено, що об'єктами авторського права є твори у галузі науки, літератури і мистецтва, а саме:

- 1) літературні письмові твори белетристичного, публіцистичного, наукового, технічного або іншого характеру (книги, брошури, статті тощо);
- 2) виступи, лекції, промови, проповіді та інші усні твори;
- 3) комп'ютерні програми;
- 4) бази даних;
- 5) музичні твори з текстом і без тексту;
- 6) драматичні, музично-драматичні твори, пантоміми, хореографічні та інші твори, створені для сценічного показу, та їх постановки;
- 7) аудіовізуальні твори;
- 8) твори образотворчого мистецтва;
- 9) твори архітектури, містобудування і садово-паркового мистецтва;
- 10) фотографічні твори, у тому числі твори, виконані способами, подібними до фотографії;
- 11) твори ужиткового мистецтва, у тому числі твори декоративного ткацтва, кераміки, різьблення, ливарства, з художнього скла, ювелірні вироби тощо;
- 12) ілюстрації, карти, плани, креслення, ескізи, пластичні твори, що стосуються географії, геології, топографії, техніки, архітектури та інших сфер діяльності;
- 13) сценічні обробки творів, зазначених у пункті 1 цієї частини, і обробки фольклору, придатні для сценічного показу;
- 14) похідні твори;
- 15) збірники творів, збірники обробок фольклору, енциклопедії та антології, збірники звичайних даних, інші складені твори за умови, що вони є результатом творчої праці за доббором, координацією або упорядкуванням

змісту без порушення авторських прав на твори, що входять до них як складові частини;

16) тексти перекладів для дублювання, озвучення, субтитрування українською та іншими мовами іноземних аудіовізуальних творів;

17) інші твори.

Як можна пересвідчитись, цей перелік об'єктів авторського права не є вичерпними, і містить посилання «до інших творів», тобто за потреби цей перелік повинен доповнюватись. Аналогічна норма є в Цивільному кодексі. Проте вбачається не зовсім вдалим варіантом наявність норми «інші твори», бо така законодавча невизначеність, що мається на увазі під іншими творами, призводить до спорів з питань застосування (чи відсутності потреби такого застосування) законодавства з питань інтелектуальної власності до певних ситуацій чи дій осіб норм права з питань інтелектуальної власності.

Згідно зі статтею десятою Закону України «Про авторське право і суміжні права», офіційні документи (закони, судові рішення, інші тексти законодавчого, адміністративного і судового характеру), а також їх офіційні переклади не є предметом авторського права.

У статті першій Закону України «Про авторське право і суміжні права» [12] надається таке визначення термінів, що вживаються у цьому Законі:

«база даних (компіляція даних) – сукупність творів, даних або будь-якої іншої незалежної інформації у довільній формі, в тому числі – електронній, підбір і розташування складових частин якої та її упорядкування є результатом творчої праці, і складові частини якої є доступними індивідуально і можуть бути знайдені за допомогою спеціальної пошукової системи на основі електронних засобів (комп'ютера) чи інших засобів;

веб-сайт – сукупність даних, електронної (цифрової) інформації, інших об'єктів авторського права і (або) суміжних прав тощо, пов'язаних між собою і структурованих у межах адреси веб-сайту і (або) облікового запису власника цього веб-сайту, доступ до яких здійснюється через адресу мережі Інтернет,

що може складатися з доменного імені, записів про каталоги або виклики і (або) числової адреси за Інтернет-протоколом;

веб-сторінка – складова частина веб-сайту, що може містити дані, електронну (цифрову) інформацію, інші об'єкти авторського права і (або) суміжних прав тощо;

відеограма – відеозапис на відповідному матеріальному носії (магнітній стрічці, магнітному диску, компакт-диску тощо) виконання або будь-яких рухомих зображень (із звуковим супроводом чи без нього), крім зображень у вигляді запису, що входить до аудіовізуального твору. Відеограма є вихідним матеріалом для виготовлення її копій;

гіперпосилання – формалізований відповідно до стандартів мережі Інтернет запис адреси веб-сайту або його частини (веб-сторінки, даних). У разі якщо гіперпосилання адресує до частини веб-сайту (веб-сторінки), то, крім домену і (або) числової адреси за Інтернет-протоколом, воно може містити додаткові записи про каталоги або виклики і умови доступу до веб-сторінки, що може бути відтворена або збережена на пристроях, які можуть зчитувати та відтворювати електронну (цифрову) інформацію з використанням мережі Інтернет;

комп'ютерна програма – набір інструкцій у вигляді слів, цифр, кодів, схем, символів чи у будь-якому іншому вигляді, виражених у формі, придатній для зчитування комп'ютером, які приводять його у дію для досягнення певної мети або результату (це поняття охоплює як операційну систему, так і прикладну програму, виражені у вихідному або об'єктному кодах);

організація мовлення – організація ефірного мовлення чи організація кабельного мовлення;

організація ефірного мовлення – телерадіоорганізація, що здійснює публічне сповіщення радіо- чи телевізійних передач і програм мовлення (як власного виробництва, так і виробництва інших організацій) шляхом передачі в ефір за допомогою радіохвиль (а також лазерних променів, гамма-променів

тощо) у будь-якому частотному діапазоні (у тому числі й з використанням супутників);

організація кабельного мовлення – телерадіоорганізація, що здійснює публічне сповіщення радіо- чи телевізійних передач і програм мовлення (як власного виробництва, так і виробництва інших організацій) шляхом передачі на віддаль сигналу за допомогою того чи іншого виду наземного, підземного чи підводного кабелю (провідникового, оптоволоконного чи іншого виду);

постачальник послуг хостингу – особа, яка надає власникам веб-сайтів послуги і (або) ресурси для розміщення веб-сайтів або їх частин у мережі Інтернет та із забезпечення доступу до них через мережу Інтернет. Власник веб-сайту, який розміщує свій веб-сайт або його частину в мережі Інтернет на власних ресурсах і (або) самостійно забезпечує доступ до нього з використанням мережі Інтернет, одночасно є постачальником послуг хостингу».

Об'єкти інтелектуальної власності за типами це:

1) об'єкти авторського права: наукові твори, літературні твори, музичні твори, мистецькі твори, комп'ютерні програми, компіляції даних (бази даних);

2) об'єкти суміжних прав: виконання творів, фонограми та відеограми, програми (передачі) організацій мовлення;

3) об'єкти права промислової власності: винаходи, промислові зразки, корисні моделі, раціоналізаторські пропозиції, компоновання інтегральних мікросхем;

4) права на засоби індивідуалізації товарів та учасників господарського обігу: доменні імена, знаки для товарів та послуг, зазначення походження товару, комерційні (фірмові) найменування;

5) нетрадиційні об'єкти інтелектуальної власності: наукові відкриття, сорти рослин, породи тварин, комерційна таємниця, ноу-хау.

Авторське право передбачає захист майнових і немайнових прав автора об'єкта інтелектуальної власності, зокрема автору належать:

- права на авторство, на ім'я, на оприлюднення, на захист своєї репутації як автора (немайнові права):

- виключні права на використання об'єкта інтелектуальної власності.

Відповідно до статті 435 Цивільного кодексу України автор твору є первинним суб'єктом авторського права. За відсутності доказів іншого автором твору вважається фізична особа, зазначена звичайним способом як автор на оригіналі або примірнику твору (презумпція авторства). Суб'єктами авторського права є також інші фізичні та юридичні особи, які набули прав на твори відповідно до договору або закону.

Об'єкт інтелектуальної власності, створений співавторами, визнається спільною власністю.

Разом з цим статтею 440 Цивільного кодексу України встановлюється, що майнові права інтелектуальної власності на твір, створений у зв'язку з виконанням трудового договору, належать працівнику, який створив цей твір, та роботодавцю такого працівника, хоча вони можуть укласти договір з іншим розподілом майнових прав. Більш жорстку позицію на користь роботодавця зайняв законодавець щодо майнових прав на комп'ютерні програми та (або) бази даних, створені у зв'язку з виконанням трудового договору, встановивши, що такі права належать роботодавцю автора програми, хоча і в цьому випадку роботодавець та працівник можуть укласти договір і визначити інший розподіл прав.

Водночас частиною другою статті 16 Закону України «Про авторське право і суміжні права» передбачено, що розподіл майнових прав на службовий твір визначається законом, якщо інше не передбачено договором між автором і роботодавцем.

З урахуванням аналізу норм Цивільного кодексу і Закону України «Про авторське право і суміжні права», можна зазначити, що у разі невизначеності умов між працівником і роботодавцем застосовуватись буде норма Цивільного кодексу України.

Немає нового і в Законі України від 15/07/2021 № 1667-І «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» [33] в частині права власності на розроблені гіг-спеціалістом (фізичною особою-підрядником та/або виконавцем за гіг-контрактом) об'єкти інтелектуальної власності. Згідно з частиною першою статті 24 цього закону за таким гіг-спеціалістом закріплюються особисті немайнові права інтелектуальної власності. Щодо майнових прав інтелектуальної власності на об'єкт, створений гіг-спеціалістом у зв'язку з виконанням гіг-контракту, то такі права законодавець залишив за резидентом Дія Сіті як замовником, хоча сторони за таким гіг-контрактом (гіг-спеціаліст та резидент Дія Сіті) вправі умовами контракту закріпити інший порядок з розподілу таких прав. Така позиція є аналогічній позиції за Цивільним кодексом України щодо майнових прав на комп'ютерні програми та (або) бази даних.

Під використанням об'єкта інтелектуальної власності законодавець визнає опублікування (випуск у світ), відтворення будь-яким способом та у будь-якій формі, переклад, переробка, адаптація, аранжування та інші подібні зміни, включення складовою частиною до збірників, баз даних, антологій, енциклопедій тощо, публічне виконання, продаж, імпорт його примірників, його перекладів, переробок, розповсюдження творів шляхом першого продажу, відчуження іншим способом або шляхом здавання в майновий найм чи у прокат та шляхом іншої передачі до першого продажу примірників твору тощо.

Статтею 442 Цивільного кодексу встановлюється, що твір вважається опублікованим (випущеним у світ), якщо він будь-яким способом повідомлений невизначеному колу осіб, у тому числі виданий, публічно виконаний, публічно показаний, переданий по радіо чи телебаченню, відображений у загальнодоступних електронних системах інформації.

І хоча в переліку способів використання об'єкта інтелектуальної власності окремо не виділено такий спосіб, як розміщення такого об'єкту в мережі Інтернет [92, с. 318], з урахуванням позиції законодавця, що твір

вважається опублікованим (випущеним у світ), якщо він відображений у загальнодоступних електронних системах інформації, розміщення твору в мережах Інтернет можна розцінювати як публікацію об'єкта інтелектуальної власності.

Водночас розміщення, наприклад, книги, відсканованої не автором, матиме розглядатись як відтворення, і свідчитиме про порушення майнових авторських прав.

До прав автора належить право дозволу або заборони використання твору іншими особами.

Можливістю розпоряджатись своїм правом власності на об'єкт інтелектуальної власності автор може скористатись, передавши свої права на такий об'єкт іншим особам (безкоштовно або за плату), такі дії вчиняються шляхом укладення договору під знайомою назвою «ліцензійний договір» (договір на передачу прав) з обов'язковим визначенням (щоб договір визнавався правомірним) таких умов як: територіальні межі (на територію яких держав чи областей, наприклад, поширюються умови договору), строк використання та обсяг переданих прав автора; цим договором автор, який іменується як ліцензіар також вправі дозволити ліцензіату (особі, якій передаються права автора) здійснити подальші дії з передачею іншим особам зазначених в цьому договорі прав.

Ми погоджуємося з думкою О. Набатової, що під правом розпорядження для об'єктів інтелектуальної власності слід розуміти їх оприлюднення, розповсюдження шляхом копіювання, тиражування [91, с. 20]. Водночас, як зазначає О. Набатова, право розпорядження може бути виражене правовласником (автором або іншою особою, яка володіє таким об'єктом на законних, визначених автором підставах) або шляхом продажу об'єкту права інтелектуальної власності (товарна форма), або шляхом відчуження невизначеній кількості користувачів, наприклад, опублікувавши, розмістивши в мережі Інтернет для вільного використання іншими особами (нетоварна форма). При товарній формі обмежується коло тих, хто може користуватись

таким об'єктом, проте автор має матеріальну винагороду і впевненість, що його право інтелектуальної власності захищене, а нетоварна форма уможливорює користування, володіння, розпорядження таким об'єктом для необмеженої кількості осіб та без матеріальної винагороди автора [91, с. 20].

Зазначене свідчить про подвійну функцію інтелектуальної власності, одна з яких – захист авторських прав, а інша – забезпечення права інших суб'єктів без обмежень користуватись інформаційним продуктом.

Аналогічний висновок можна зробити, проаналізувавши статті 19 та 27 Загальної декларації прав людини: в частині другій статті 27 визначено, що кожна людина має право на захист моральних і матеріальних інтересів, що є результатом наукових, літературних або художніх праць, автором яких вона є. Натомість в статті 19 визначено, що кожна людина має право безперешкодно шукати, одержувати і поширювати інформацію та ідеї будь-якими засобами і незалежно від державних кордонів, а в частині першій статті 27 визначено право кожної людини брати участь у науковому прогресі і користуватись його благами [42].

Основними тенденціями сучасного інформаційного розвитку, що впливають на становлення питання інтелектуальної власності, є:

- продовження розвитку інформаційного суспільства, в якому виробництво, використання та споживання інформації стає визначальним способом діяльності в усіх сферах суспільного життя,

- тісна економічна інтеграція всіх країн світу в результаті лібералізації та подальшого збільшення об'єму і різноманітності міжнародної торгівлі товарами і послугами, зростання кількості робочої сили і прискореного поширення новітніх технологій у світовому масштабі.

М. Камінська пропонує розуміти «нову економіку» як принципово новий етап в розвитку сучасного інформаційного суспільства, і відповідно зміщенням акценту в сторону виробництва знань, інтелектуального капіталу, росту виробництва інформаційних технологій, програмного забезпечення, послуг освіти, використання в господарюванні інноваційних методів;

успішність економіки і відповідно держави не стільки пов'язана з володінням природними ресурсами та золотовалютними запасами, скільки з високим розвитком науки, збільшенням кількості осіб, які займаються результативними творчими дослідженнями і розробками; технологічним розвитком. «У новій економіці питання інтелектуальної власності набувають особливого значення. Це пов'язано з бурхливим розвитком електронних засобів зв'язку, новітніх цифрових технологій, а також зі швидким постачанням інтелектуальних продуктів споживачам Економіка інтелектуальної власності в епоху Інтернету набуває нових рис, а .. Інтернет, як супермедійний засіб комунікації, сприяє глобалізації ринку прав на об'єкти інтелектуальної власності» [81, с. 110]. Ми погоджуємося з твердженням Левковець О., що інтелектуальна діяльність - це рушійний фактор розвитку інформаційного суспільства, а в умовах лібералізації світових ринків, стрімкого прогресу технологій у галузі міжнародних комунікаційних систем, загострення та зміни форм конкурентної боротьби, розвитку міжнародних відносин у сфері інтелектуальної власності, права інтелектуальної власності стають важливим інструментом глобальної конкуренції держав за доступ до ресурсів та ринків високотехнологічної продукції [87, с. 94].

Водночас накопичення досягнень культурного спадку держави та науково-технічного потенціалу сприяють прогресивному розвитку суспільства.

В умовах ринкових відносин результати творчої діяльності здатні стати товаром, що приносить прибуток його творцю. Разом з тим розвиток будь-якої сфери творчості має особливе значення для всього суспільства. Накопичені досягнення людського розуму складають культурний спадок нації, визначають науково-технічний потенціал суспільства, обумовлюють його прогресивний розвиток. Саме тому у збереженні творчих результатів та захисті інтересів їх творців зацікавлені не тільки вони самі, а й суспільство у цілому [80, с. 13].

Відповідно до твердження Базилевича В.Д., у ринку інтелектуальної власності наявний потенціал розвитку, але за умови розвитку системи захисту прав суб'єктів інтелектуальної власності, державної підтримки для стимулювання інновацій [65, с. 14-15].

Обов'язком держави у розвитку інституту інтелектуальної власності є визначення державної політики щодо інтелектуальної власності, законодавчих основи її реалізації, гарантії виконання функції захисту та охорони інтелектуальної власності та правовласників, сприяння формуванню сприятливих соціально-економічних умов для розвитку потенціалу інтелектуальної власності з метою залучення на рівні держави інвестицій в господарський обіг, участь в міжнародному співробітництві з питань інтелектуальної власності, здійснення постійного моніторингу відповідності національної та міжнародної законодавчої бази та актуалізацію національних законодавчих з метою відповідності їх вимогам міжнародних та європейських норм права, а також усунення перешкод в поступальному розвитку інноваційного процесу на рівні держави.

Наявні в умовах сьогодення можливості користуватись мережею Інтернет (відсутність національних кордонів, швидкість передачі інформації, анонімність користувача, свобода в можливості отримання необхідної інформації) надає доступ користувачам до широкого кола інформації будь-якого вигляду, і особа, що прагне «добути» інформацію, розміщену в мережі, не переймається дотриманням прав авторів інформації, а тому питання захисту прав авторів - це наріжний «камінь» інтелектуальної власності.

Пошук інформації в Інтернеті здійснюється за допомогою спеціальної пошукової системи в базі даних мережі (на основі електронних засобів (комп'ютера) чи інших засобів), а бази даних, як бачимо, відповідно до законодавства України відносяться до охоронюваних об'єктів авторського права.

Водночас, щоб мати доступ до мережі Інтернет слід скористатись комп'ютерним обладнанням з відповідною комп'ютерною програмою, яка в

свою чергу також охороняється законодавством про авторські права. Отже, суб'єкт, який використовує комп'ютерну програму, повинен підтвердити правомірність користування такою програмою. Таким підтвердженням може бути це або наявністю наклеєних контрольних марок (відповідно до Закону України від 23.03.2000 № 1587 «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних», або наявним ліцензійним / субліцензійним договором (договором на передачу майнових прав із зазначенням обсягу переданих прав, строку, на який такі права передані, меж територіального поширення). Якщо користувач комп'ютерної програми є безпосереднім виготовлювачем цієї програми шляхом її запису на лазерних системах зчитування, то такий виготовлювач повинен мати ліцензію на виготовлення лазерних систем зчитування.

Для підтвердження свого права на інтелектуальну власність автор комп'ютерної програми вправі використовувати закриті вихідні коди, що унеможливають для особи, яка скопіює таку програму з Інтернету, внесення змін до програми або використання для написання на базі цієї іншої програми. Хоча комп'ютерна програма може мати і відкритий код, і тоді таку програму вправі використовувати будь-який користувач за умови, що він буде поширювати цю програму на таких же умовах.

Комп'ютерні програми, створені повністю або частково за рахунок коштів Державного бюджету України, підлягають внесенню до Реєстру комп'ютерних програм, держателем якого є відповідний орган управління інтелектуальною власністю України, згідно з Наказом Міністерства освіти і науки України від 29.11.2004 № 888 «Про утворення Реєстру комп'ютерних програм» [62]. І зрозуміло, що за умови проведення реєстрації сила доказовості свого права на інтелектуальну власність для автора має переваги.

Відносно переліку суб'єктів авторського права по об'єктам інтелектуальної власності в мережі Інтернет, то до таких суб'єктів слід віднести:

- власників прав (авторів чи осіб, яким автори надали такі права) на розміщені в Інтернеті (на WEB-сайті) об'єкти інтелектуальної власності;
- автори комп'ютерних програм серверів, що використовуються провайдерами WEB-сайтів (комп'ютерні програми визнаються складовими частинами WEB -сайту);
- провайдери (в частині правомірності використання правомірно виготовленого комп'ютерного обладнання та баз даних).

Слід відмітити, що абзацом дев'ятим частини третьої статті 15 Закону «Про авторське право і суміжні права» безпосередньо передбачено, що до майнових прав власників об'єктів інтелектуальної власності відноситься «подання автором своїх творів до загального відома публіки таким чином, що її представники можуть здійснити доступ до творів з будь-якого місця і у будь-який час за їх власним вибором порушення прав». Як можна зрозуміти, вжитий законодавцем термін «подання» означає представлення твору, в тому числі в електронному вигляді .

Отже подання твору, зокрема і в глобальну мережу, без згоди його автора, свідчитиме про беззаперечне порушення його прав інтелектуальної власності. Автор, без згоди якого подали твір до загального відома, вправі вимагати поновлення його прав та притягнення порушника до визначеної законодавством відповідальності. Головне, щоб автор мав неухильні докази щодо свого авторства. Оперативність розгляду скарги автора залежить від доменної зони (наприклад адміністрація сайтів американської доменної зони блокує доступ до контенту оперативно, спираючись на прийнятий в США закон «Про авторське право в цифрову епоху» (Digital Millennium Copyright Act). І такі дії адміністратора не будуть порушенням законодавства іншої держави, позаяк компанія Google зареєстрована в США, а тому зобов'язана застосовувати закони США (наприклад, користувачі під час роботи з пошуковою системою зустрічаються з таким повідомленням: «У відповідь на скарги, подані відповідно до закону США «Про авторське право в цифрову

епоху», деякі результати з цієї сторінки видалені, а зі скаргами можна ознайомитися на сайті Lumen Database.org»).

Треба відмітити, що надаючи в Законі України «Про авторське право і суміжні права» визначення термінів «веб-сайт», «веб-сторінка», законодавець не відносить ці об'єкти до таких, що підпадають під захист авторським правом. Законодавець поки що вбачає потребу такого законодавчого зазначення, щоб надати можливість автору об'єкта авторських прав звернутися зі скаргою, якщо буде виявлений факт розміщення без його згоди в мережі його твору (про що йшлося вище).

Так, провайдер, як уже зазначалось, несе відповідальність за наявність використання правомірно набутої правомірно створеної комп'ютерної програми або бази даних. Але ж на сайтах розміщуються, в тому числі об'єкти інтелектуальної власності (твори літературні, музичні образотворчого мистецтва). І якщо б «веб-сайт», «веб-сторінка» були віднесені до об'єктів авторського права, то автор об'єкту авторських прав при виявленні факту розміщення без його згоди в мережі його твору міг би не тільки звернутись зі скаргою, але й ставити питання про стягнення збитків за таке розміщення.

Збільшення пропускнуої спроможності Інтернету дозволяє більшій кількості користувачів мати одночасний доступ до інформації, що ускладнює здійснення контролю для визначення користувачів та мету використання ними інформації. Такий контроль неможливий навіть за об'єктами, на які поширюється авторське право, що спрощує недобросовісним особам вчинення таких дій, як комп'ютерне, Інтернет-піратство (несанкціоноване копіювання електронно-цифрової інформації, що через мережу є матеріально невитратним), поширення випадків плагіату (плагіатом, відповідно до Закону «Про авторське право і суміжні права» визнається оприлюднення (опублікування), повністю або частково, чужого твору під іменем особи, яка не є автором цього твору»). Головною відмінністю між такими порушеннями є те, що у випадках з «піратськими» копіями інформація про автора залишається, а у випадках плагіату «скачана» інформація (чи в повному обсязі,

чи частково) видається (як з метою власного використання, так і з метою поширення інформації) за свою, а ім'я автора взагалі не згадується.

Водночас Інтернет несе ускладнення захисту прав інтелектуальної власності через недосконалість актів правового поля України, які не містять норм щодо охорони інформаційної продукції в цифровій формі, баз даних в Інтернеті, авторських прав, поширення дешевих контрафактних копій тощо.

Таким чином, у цифрову епоху розширилася сфера інтелектуальної власності. З'явилися нові об'єкти інтелектуальної власності – комп'ютерні програми, бази даних, веб-сайти, мережеві відеограми, цифрове мовлення. Найпотужнішою ланкою є комп'ютерна індустрія – програмне забезпечення (системне чи програмні додатки), комп'ютерне програмування (розроблення структури системи команд, які застосовуються у системному програмному забезпеченні, прикладних програмах), створення інтегрованих комп'ютерних систем (симбіоз апаратних засобів / комп'ютерного обладнання, програмного забезпечення, комунікаційних технологій), комп'ютерні ігри. Сукупність даних, творів іншої інформації в електронній формі формують бази даних (компіляції даних). Упорядкування цієї інформації – виявлення, підбір, структурування, створення пошукової системи (електронних засобів) до складових частин є результатом творчої діяльності. Різні об'єкти права інтелектуальної власності можуть об'єднуватися у складі веб-сайту, який є сукупністю електронних (цифрових) даних (інформації), структурованих і взаємопов'язаних за певною адресою в мережі Інтернет веб-сайту чи облікового запису власника веб-сайту. Створення продуктів інтелектуальної діяльності неможливе без відповідної правової охорони. Комп'ютерні програми охороняються авторським правом. Суб'єкти авторського права на комп'ютерні програми розпоряджаються майновими правами інтелектуальної власності. Існує ще один правовий аспект інтелектуальної власності, який стосується розпорядження майновими правами інтелектуальної власності – «видання» (розповсюдження, переробка/адаптація) вже існуючих примірників, наприклад, програмного забезпечення, відеоігор. Право на

«видання» має первинний суб'єкт авторського права, або особа, яка набула право на використання об'єкту інтелектуальної власності шляхом укладення письмового договору стосовно розпорядження майновими правами.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1.

Інноваційна чи інформаційна економіка превалює над економікою індустриальною, витісняючи останню на маргінес соціально-економічного розвитку. Завдячуючи новітнім технологіям, поширенню мережі Інтернет, виникли нові види соціальної взаємодії, нові напрями інформаційної діяльності, сформувавши потужні підсистеми інформаційної взаємодії – соціальні мережі. Поширеними *видами діяльності* у цифрову епоху є комп'ютерне програмування, що включає технічну підтримку програмного забезпечення, розробку його специфікацій та технічної й користувацької документації, налаштування, адаптацію, тестування, модифікацію, оновлення; програмне забезпечення прикладних програм, у тому числі комп'ютерних ігор, веб-сайтів, баз даних; автоматизована обробка та аналіз даних, включаючи аналіз великих баз даних задля пошуку необхідної інформації; керування веб-сайтами, які функціонують як портали в Інтернеті, постійно *оновлюючи інформаційний контент*, та надають можливість пошуку і міжнародній мережі; надання консультацій та навчання (послуги з навчання цифровій грамотності) з питань інформатизації; створення інтегрованих інформаційних (автоматизованих) систем, які є поєднанням апаратних засобів, програмного забезпечення і комунікаційних технологій; надання, використання і передання майнових прав інтелектуальної власності на програмне забезпечення. Невід'ємною складовою сучасних інформаційних ресурсів як результатів ІТ-технологій є *веб-сайти* (інформаційні онлайніві ресурси з набором документів в електронному вигляді, доступних з допомогою спеціальних програм), *бази даних*. Розширюється освітня діяльність в галузі інформаційних технологій – надання вищої й професійно-технічної освіти, включаючи такі спеціальності як *інформаційні системи та технології*, наука про дані.

У цифрову епоху розширилася сфера інтелектуальної власності. З'явилися нові об'єкти інтелектуальної власності – комп'ютерні програми,

бази даних, веб-сайти, мережеві відеограми, цифрове мовлення. Найпотужнішою ланкою є комп'ютерна індустрія – *програмне забезпечення* (системне чи програмні додатки), *комп'ютерне програмування* (розроблення структури системи команд, які застосовуються у системному програмному забезпеченні, прикладних програмах), створення *інтегрованих комп'ютерних систем* (симбіоз апаратних засобів / комп'ютерного обладнання, програмного забезпечення, комунікаційних технологій), *комп'ютерні ігри*. Сукупність даних, творів іншої інформації в електронній формі формують *бази даних* (компіляції даних). Упорядкування цієї інформації – виявлення, підбір, структурування, створення пошукової системи (електронних засобів) до складових частин є результатом творчої діяльності. Різні об'єкти права інтелектуальної власності можуть об'єднуватися у складі *веб-сайту*, який є сукупністю електронних (цифрових) даних (інформації), структурованих і взаємопов'язаних за певною адресою в мережі Інтернет веб-сайту чи облікового запису власника веб-сайту. Створення продуктів інтелектуальної діяльності неможливе без відповідної правової охорони. Комп'ютерні програми охороняються авторським правом. Суб'єкти авторського права на комп'ютерні програми розпоряджаються майновими правами інтелектуальної власності. Існує ще один правовий аспект інтелектуальної власності, який стосується розпорядження майновими правами інтелектуальної власності – «видання» (розповсюдження, переробка/адаптація) вже існуючих примірників, наприклад, програмного забезпечення, відеоігор. Право на «видання» має первинний суб'єкт авторського права, або особа, яка набула право на використання об'єкту інтелектуальної власності шляхом укладення письмового договору стосовно розпорядження майновими правами.

РОЗДІЛ 2. ПРАВОВЕ ПОЛЕ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

2.1. Законодавство про інформаційну діяльність у цифрову епоху

За результатами опрацювання правового поля України щодо законодавчого регулювання в умовах сьогодення питання інформаційної діяльності в цифрову епоху, можна зазначити таке.

Право кожного громадянина України на інформацію (право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір) закріплене насамперед у статті 34 Конституції України, а винятки щодо обмеження цих прав передбачені частиною третьою статті 34 Конституції України та відповідними законами України [1].

Так, статтею 32 Конституції України визначено, що без згоди фізичної особи не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про таку особу, крім випадків, визначених законом, і лише в інтересах національної безпеки, економічного добробуту та прав людини.

Щодо законодавчого визначення поняття інформація, інформаційна діяльність, то можна відмітити таке.

Як зазначено у статті 200 Цивільного кодексу України, інформацією є документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що мали або мають місце у суспільстві, державі та навколишньому середовищі [3]. Водночас відповідно до абзацу четвертого частини першої статті першої Закону України «Про інформацію» [25], інформація – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді. При цьому Законом про інформацію встановлено, що інформація поділяється на такі види, як: інформація про фізичну особу, інформація довідково-енциклопедичного характеру, інформація про стан

довкілля (екологічна інформація); інформація про товар (роботу, послугу), науково-технічна інформація; податкова інформація; правова інформація, статистична інформація; соціологічна інформація, інші види інформації.

Також Законом «Про інформацію» закріплено, що:

- кожен має право на інформацію, що передбачає можливість вільного одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації, необхідної для реалізації своїх прав, свобод і законних інтересів, але із застереженням, що реалізація права на інформацію не повинна порушувати громадські, політичні, економічні, соціальні, духовні, екологічні та інші права, свободи і законні інтереси інших громадян, права та інтереси юридичних осіб.

- право на інформацію охороняється законом і держава гарантує всім суб'єктам інформаційних відносин рівні права і можливості доступу до інформації.

І хоча в Законі «Про інформацію» не дається прямого визначення інформаційної діяльності, проте опосередковано через норми статті дев'ятої цього закону, відповідно до якої визначаються основні види діяльності, якими є створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорона та захист інформації, а також статті двадцять третьої, відповідно до якої матеріалізований результат інформаційної діяльності, що призначений для задоволення потреб суб'єктів інформаційних відносин, визнається інформаційною продукцією, а діяльність з надання інформаційної продукції споживачам з метою задоволення їхніх потреб, визнається інформаційною послугою, ми висловлюємо думку, що під інформаційною діяльністю слід розуміти дії зі створення, збирання, одержання, зберігання, використання, поширення, охорони та захисту інформації (стаття 23).

Закон «Про інформацію» також не визначає поняття інформаційних відносин, проте статтями другою та четвертою визначаються:

- основні принципи інформаційних відносин (гарантованість права на інформацію, відкритість, доступність інформації, свобода обміну інформацією, достовірність і повнота інформації, свобода вираження поглядів

і переконань, правомірність одержання, використання, поширення, зберігання та захисту інформації; захищеність особи від втручання в її особисте та сімейне життя),

- коло суб'єктів, які є суб'єктами інформаційних відносин: фізичні особи, юридичні особи, об'єднання громадян, суб'єкти владних повноважень,
- об'єкт інформаційних відносин (інформація).

Згідно з статтями двадцятою та двадцять першою цього Закону, будь-яка інформація є відкритою, крім тієї, що віднесена до інформації з обмеженим доступом; при цьому інформація з обмеженим доступом є або конфіденційною, або таємною, або службовою. Водночас Законом про інформацію передбачено, що у разі потреби забезпечення суспільних інтересів може вводитися особливий режим поширення та використання інформації.

Правовий режим науково-технічної інформації визначається, перш за все Законом України «Про науково-технічну інформацію», іншими законами та міжнародними договорами України, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України; науково-технічна інформація є відкритою за режимом доступу, якщо інше не встановлено законами України [28].

Закон України «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» регулює відносини у сфері захисту інформації в інформаційних, електронних комунікаційних та інформаційно-комунікаційних системах [24]. При цьому в законі не дається визначенню поняттю інформація. Відповідно до статей другої та третьої цього Закону, інформація, що обробляється в системі, та програмне забезпечення, яке призначено для обробки цієї інформації, відноситься до об'єктів захисту, а до суб'єктів відносин, пов'язаних із захистом інформації в системах, закон відносить володільців інформації, власників системи, користувачів, спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади з питань організації спеціального зв'язку та захисту інформації. Володілець інформації визначає як порядок доступу до інформації, так і перелік користувачів та їх повноваження стосовно цієї інформації, а власник системи може надати (на

підставі договору) іншій фізичній або юридичній особі-розпоряднику системи право розпоряджатися системою Зобов'язання щодо відповідальності за збереження інформації в системі покладається на власника системи.

Закон від 13.01.2011 р. «Про доступ до публічної інформації» встановлює порядок здійснення та забезпечення права кожного на доступ до інформації, що знаходиться у володінні суб'єктів владних повноважень, інших розпорядників публічної інформації, визначених цим Законом, та інформації, що становить суспільний інтерес [19].

Слід також звернути увагу на Закон України від 25.02.1995р. «Про інформаційні агентства» [26]. Відповідно до цього Закону:

1. інформаційні агентства – це спеціальні юридичні особи, мета діяльності яких, згідно з частиною першою статті п'ятої цього закону, - це збирання, обробка, творення, зберігання, підготовка інформації до поширення, її випуск та розповсюдження. При цьому свобода діяльності таких агентств гарантується Конституцією, разом з цим Законом «Про інформаційні агентства» забороняється застосовувати цензуру до інформації інформаційних агентств, натомість такі агентства зобов'язані дотримуватись обов'язків щодо правдивості інформації, обмеження розголошення інформації тощо.

2. Інформація інформаційного агентства – це матеріалізований результат його діяльності, і призначена така інформація для її розповсюдження з метою задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб, держави; така інформація є його власністю інформагентства, за винятком випадків передбачених законодавством.

3. Основними видами інформаційної продукції інформаційних агентств згідно зі статтями двадцять сьомою та двадцять восьмою цього Закону є: електронна, друкована, фото-, кіно-, аудіо- та відеопродукція, з обов'язковими вихідними даними за переліком згідно з Законом.

4. Засобами комунікації інформагентства є засоби розповсюдження їх продукції – друковані та екранні видання, радіо, телебачення (кабельне,

супутникове, глобальне), електричний та електронний зв'язок (телеграф, телефон, телекс, телефакс), комп'ютерні мережі та інші телекомунікації.

5. Інформаційні агентства України здійснюють свою діяльність за кордоном на підставах, визначених чинним законодавством країни, де ця діяльність ведеться, або міждержавним договором, укладеним між Україною та цією державою, а іноземні інформаційні агентства розповсюджують свою продукцію в Україні в порядку, встановленому чинним законодавством України, за винятком випадків встановлених міжнародним законом.

6. На суб'єктів діяльності інформаційних агентств покладена відповідальність за порушення зокрема прав та зловживання правами журналіста чи спеціаліста в галузі комунікації, встановлених Законом «Про інформаційні агентства» та Законом України "Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні.

До законодавчих актів України як складової частини законодавства України про інформаційну діяльність відносяться також:

Закон України від 04.02.1998 «Про Національну програму інформатизації», відповідно до якого визначена головна мета Національної програми інформатизації [29].

Закон України від 23.09.1997 року «Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації» (в межах норм цього Закону розуміють одержання, збирання, створення, поширення, використання і зберігання інформації про діяльність органів державної влади та органів місцевого самоврядування, задоволення інформаційних потреб громадян, юридичних осіб про роботу цих органів) [31].

Відповідно до Закону України від 16.11.1992 «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», під діяльністю друкованих засобів масової інформації розуміється збирання, творення, редагування, підготовка інформації до друку та видання друкованих засобів масової інформації з метою її поширення серед читачів. Не допускається вимога попереднього

погодження повідомлень і матеріалів, які поширюються друкованими засобами масової інформації, а також заборона поширення повідомлень і матеріалів з боку посадових осіб державних органів, підприємств, установ, організацій або об'єднань громадян, крім випадків, коли посадова особа є автором поширюваної інформації чи дала інтерв'ю) [20].

Закон України від 21.12.1993 «Про телебачення та радіомовлення», відповідно до Закону України «Про інформацію», регулює діяльність телерадіоорганізацій на території України, визначає правові, економічні, соціальні, організаційні умови їх функціонування, спрямовані на реалізацію свободи слова, прав громадян на отримання повної, достовірної та оперативної інформації, на відкрите і вільне обговорення суспільних питань).

У Законі України «Про суспільне телебачення і радіомовлення України» зазначається, що суспільне телебачення і радіомовлення України створюється з метою задоволення інформаційних потреб суспільства, залучення громадян до обговорення та вирішення найважливіших соціально-політичних питань, забезпечення національного діалогу, сприяння формуванню громадянського суспільства. Для здійснення своєї діяльності НСТУ на підставі відповідного рішення Національної ради України з питань телебачення і радіомовлення отримує ліцензії на мовлення [34].

Закон України від 23.09.1997 «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» посилює систему правового регулювання в інформаційній сфері засобів масової інформації [18].

Закони України «Про електронні документи та електронний документообіг» та «Про електронні довірчі послуги» визначають порядок роботи з електронними документами та електронними даними, та використання електронного підпису та (або) печатки [21, 22].

Закон України «Про Концепцію Національної програми інформатизації», в якому надана характеристика стану інформатизації, її основні принципи і стратегічні цілі та наслідки реалізації [27].

Водночас в правовому полі України діють:

- Укази Президента України

від 31.07.2000 р. 928/2000д «Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні». Відповідно до цього Указу Президента доступ широких верств населення та суб'єктів господарювання незалежно від форм власності до мережі Інтернет визнається одним з пріоритетних напрямів державної політики в сфері інформатизації; також ставиться завдання щодо надання інформаційних послуг через мережу Інтернет, розвиток та впровадження у системі державного управління, фінансовій сфері, освіті, наданні медичної та правової допомоги сучасних комп'ютерних інформаційних технологій; вдосконалення правового регулювання діяльності суб'єктів інформаційних відносин, використання, поширення та зберігання електронної інформаційної продукції, захисту прав інтелектуальної власності, посилення відповідальності за порушення встановленого порядку доступу до електронних інформаційних ресурсів всіх форм власності, за навмисне поширення комп'ютерних вірусів. Така постановка завдань свідчить, що Україна тримає курс на інформатизацію держави [45];

від 14.04.2000 р. № 887/2000 «Про вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення Президента України та органів державної влади» [44]; відповідно до Розпорядження передбачено створити систему інформаційно-аналітичного забезпечення Президента України та органів державної влади, призначеної для оперативного одержання Президентом України та органами державної влади інформації про ситуацію в усіх сферах в Україні, а також про ситуацію за межами держави, для обміну інформацією між Президентом України та органами державної влади на основі сучасних телекомунікаційних технологій, для постійного доступу до існуючих державних інформаційних систем та інших інформаційних ресурсів, запровадити на основі сучасних інформаційних технологій автоматизованої

обробки, систематизації та аналізу інформації, яка використовується для підготовки рішень.

від 12 січня 2000 року № 5/2015 Стратегія сталого розвитку «Україна-2020» [46]; метою Стратегії є впровадження в Україні європейських стандартів життя та вихід України на провідні позиції у світі; при цьому векторами розвитку передбачалось

забезпечення сталого розвитку держави, проведення структурних реформ та, як наслідок, підвищення стандартів життя, забезпечення гарантій безпеки держави, бізнесу та громадян, захищеності інвестицій і приватної власності, чесного і неупередженого правосуддя, невідкладне проведення очищення влади на всіх рівнях та забезпечення впровадження ефективних механізмів протидії корупції, забезпечення гарантій доступу до високоякісної освіти, системи охорони здоров'я та інших послуг в державному та приватному секторах;

- постанови Кабінету Міністрів України :

від 04.01.2002 № 3 «Про порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади» [49] (прийнята на виконання Указу Президента України від 31.07.2000 р. та встановлює, що інформація міністерства, іншого центрального органу виконавчої влади повинна розміщуватись на офіційному веб-сайті (веб-порталі) органу виконавчої влади);

від 21.11.2011 № 1277 «Питання системи обліку публічної інформації» [50]; під системою обліку публічної інформації розуміється електронна база даних, що містить інформацію про документи, які перебувають у суб'єкта владних повноважень);

від 10 травня 2018 р. № 357 «Деякі питання організації електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів» [52], якою затверджений Порядок організації електронної інформаційної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів (Порядок передбачає застосування суб'єктами владних повноважень для здійснення електронної

інформаційної взаємодії виключно засобів кваліфікованого електронного підпису чи печатки відповідно до Закону України «Про електронні довірчі послуг», використання засобів програмного комплексу Національного реєстру електронних інформаційних ресурсів, створення особистих кабінетів суб'єктів владних повноважень);

від 03.03.2021 р. № 179 «Про затвердження Національної економічної стратегії України до 2030 року» [53]; Національною економічною стратегією України до 2030 року передбачається проведення послідовної державної політики, спрямованої на європейський та євроатлантичний курс, побудова відносин з новими азійськими та близькосхідними центрами тяжіння, створення сприятливого бізнес-клімату, розвиток підприємництва та підтримка експорту, залучення інвестицій та розвиток ринків капіталу, розвиток внутрішнього споживання, забезпечення інноваційного випереджального економічного зростання сприятиме людському розвитку через відповідну якість освіти, науки, медицини, культури та навколишнього природного середовища.

- Розпорядження Кабінету Міністрів України:

від 05.05.2003 № 259-р «Про затвердження Концепції формування системи національних електронних інформаційних ресурсів» [54]; під національними ресурсами, складовими яких є державні, комунальні та приватні ресурси, розуміються ресурси, призначені для задоволення потреб громадян, суспільства, держави; під системою національних ресурсів розуміється організована за єдиною технологією сукупність національних ресурсів, необхідних для розв'язання завдань соціально-економічного розвитку держави та внесених до Нац. реєстру електронних інформаційних ресурсів; передбачається потреба в приведенні національних ресурсів до єдиних державних стандартів на базі новітніх інформаційних технологій, а стратегія формування системи ресурсів органів державної влади полягає в систематизації та інтеграції зазначених ресурсів з метою забезпечення прозорості, відкритості, підвищення, оперативності та ефективності роботи

органів державної влади та забезпечення широкого доступу громадян до державних ресурсів);

від 05.09.2012 № 634-р. «Про схвалення Концепції створення та функціонування інформаційної системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів [55]; Концепцією передбачено впровадження електронного урядування є важливою умовою розвитку інформаційного суспільства та становлення електронної демократії, де кожен громадянин може створювати і накопичувати інформацію та знання, мати до них вільний доступ, користуватися і обмінюватися інформацією та знаннями, використовувати інформаційні технології для розширення можливостей реалізації власного потенціалу;

від 15.05.2013 р. № 386-р. «Про схвалення стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні» [56]. Стратегія передбачає функціонування з використанням виключно інформаційно-комунікаційних технологій електронної демократії, електронної економіки (е-економіка), електронної комерції (е-послуги); електронної культури (е-культура), електронної освіти (далі – е-освіта). Під інформаційною інфраструктура розуміється сукупність різноманітних інформаційних (автоматизованих) систем, інформаційних ресурсів, телекомунікаційних мереж і каналів передачі даних, засобів комунікацій і управління інформаційними потоками, а також організаційно-технічних структур, механізмів, що забезпечують їх функціонування, а під інформаційним ресурсом – систематизовану інформацію або знання, що мають цінність у певній предметній області і можуть бути використані людиною в своїй діяльності для досягнення певної мети.

від 20.09.2017 р. № 649-р «Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні» [57] (Концепцією передбачено впровадження електронного урядування як важливої умови розвитку інформаційного суспільства та становлення електронної демократії, що надасть змогу кожному громадянину реалізуватиме своє право на створення,

зберігання, поширення, використання інформації та знань, мати до них вільний доступ, використовувати інформаційні технології для розширення можливостей самореалізації, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у систему суспільних відносин. Система електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів визначається як головна складова електронного урядування. У розпорядженні визнається, що національна інформаційна сфера перебуває у стані активного становлення, гармонійного включення у глобальний світовий інформаційний простір та є основою розвитку інформаційного суспільства в Україні);

від 17 січня 2018 р. № 67-р. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки [58]. Головною складовою електронного урядування повинна стати система електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів, що зробить можливим систематизацію державних електронних інформаційних ресурсів, підвищення якості взаємодії електронних інформаційних систем та баз даних державних органів, доступність державних електронних інформаційних ресурсів, сприяння формування єдиного інформаційного простору державних органів; забезпечення прозорості, відкритості та ефективності діяльності державних органів, прискорення впровадження електронного урядування;

від 3 березня 2021 р. № 167-р «Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації». [59]. Зазначеним розпорядженням схвалена Концепція розвитку цифрових компетентностей (далі – Концепція цифрових компетентностей) та затверджений план заходів з її реалізації.

Нормами Концепції цифрових компетентностей встановлено, що її прийнято з метою визначення пріоритетних напрямів і основних завдань для розвитку цифрових навичок і цифрових компетентностей в умовах розвитку цифрової економіки та цифрового суспільства, зокрема підвищення рівня цифрової грамотності населення, незалежно від віку, працездатності,

матеріального забезпечення, отриманої освіти. А основними завданнями, що важливо для розвитку електронної демократії і людського капіталу цифрової економіки та суспільства, слід сформувати та розвивати цифрові навички та цифрові компетентності населення. Досягти це можна шляхом надання можливості громадянами для здобуття цифрової освіти з використанням інформаційних ресурсів, нових освітніх технологій та цифрових освітніх ресурсів, забезпечення безперервного підвищення професійних цифрових компетентностей в системі підвищення кваліфікації різних галузей діяльності, створення Єдиного державного веб-порталу цифрової освіти «Дія. Цифрова освіта», розроблення заходів щодо впровадження цифрових засобів доведення інформації (телебачення, соціальні мережі, трансляція в Інтернеті тощо). Водночас передбачено забезпечення правового регулювання з питань формування державної політики (з координацією дій на рівні органів виконавчої влади) у сфері розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей громадян та розроблення змін до законодавства щодо забезпечення цифрової освіти, цифрових навичок та цифрових компетентностей у сферах суспільного життя, зокрема з питань визначення вимог до рівня володіння працівниками незалежно від галузі діяльності, цифровими навичками та цифровими компетентностями, напрацювання показників для визначення стану розвитку цифрових навичок та цифрових компетентностей. Концепцією також визначена потреба підвищення рівня обізнаності населення щодо небезпек користування Інтернетом, для чого заплановано створити та впровадити програми з підвищення рівня обізнаності дітей та підлітків, цифрових компетентностей батьків та педагогічних працівників щодо небезпек дитини у цифровому середовищі, формування культури нетерпимого ставлення до порушення прав, свобод, безпеки дитини в цифровому середовищі. Позитив впровадження заходів згідно з визначеними Концепцією завданнями – в прискоренні процесів цифрової трансформації в Україні, суттєвого підвищення конкурентоспроможності працівників, які володіють новими цифровими навичками та цифровими компетентностями,

що сприяє підвищенню якості людського капіталу та рівня конкурентоспроможності як фізичних осіб, так і держави. Також запровадження зазначених заходів веде до підвищення рівня доступності до державних послуг для громадян похилого віку, осіб з вадами здоров'я [59];

- Порядок надання інформаційних та інших послуг з використанням електронної інформаційної системи «Електронний Уряд», затверджений наказом Державного комітету зв'язку та інформатизації України від 15.08.2003 р. № 149. Порядок визначає, що інформаційні та інші послуги (надаються через Єдиний веб-портал органів виконавчої влади та через веб-сайти органів виконавчої влади) -це здійснення органами виконавчої влади у визначеній законом формі інформаційної діяльності з доведення інформаційної продукції в електронному вигляді до відома споживачів з метою задоволення їх інформаційних потреб у державних (адміністративних) послугах; інші послуги можуть надаватись завдяки розвитку інформаційних технологій (застосування цифрового підпису, електронного документообігу та ін.); державні (адміністративні) послуги - це послуги, обов'язковість отримання яких установлюється законодавством та які надаються фізичним чи юридичним особам органами виконавчої влади. (шляхом інформування (розміщення на веб-сторінці повної інформації про послугу, односторонньої взаємодії (можливість користувачу отримати електронну форму документа), двосторонньої взаємодії) [61].

Щодо відображення в актах цивільного регулювання питання цифровізації в Україні, то наразі маємо Закон України від 15.07.2021 р. «Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні» [33].

Опрацювання зазначеної правової бази законів дозволяє встановити стадію актуальності правового регулювання інформаційної сфери, позицію законодавця в різних актах законодавства, а також та ступень врахування викликів сьогодення.

Отже, новітні інформаційні технології сприяли формуванню нових напрямів інформаційної діяльності. Економіка інформаційного суспільства, потужний розвиток кіберпростору впливають на модифікацію сучасного інформаційного законодавства. Основні засади державної інформаційної політики в епоху цифровізації визначені у Законі України «Про інформацію» – створення умов для формування інформаційного суспільства, створення інформаційних систем і мереж інформації та розвиток електронного урядування, постійне збагачення, оновлення і забезпечення збереженості національних інформаційних ресурсів, входження України в світовий інформаційний простір і міжнародна співпраця в інформаційній сфері. Нові відносини, що виникають у різних процесах роботи з електронними документами регулюються законами України «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронні довірчі послуги». Характеристика стану інформатизації, її основні принципи і стратегічні цілі та наслідки реалізації розкриті в Законі України «Про Концепцію Національної програми інформатизації». Складовими національної інформаційної інфраструктури цей закон називає обчислювальну та комунікаційну техніку, бази і банки даних та знань, телекомунікаційні мережі, інформаційні технології – власне, те що створюється інтелектуальною працею. Концепція Національної програми інформатизації, державні, галузеві, регіональні програми і проекти інформатизації, програми і проекти інформатизації органів місцевого самоврядування складають Національну програму інформатизації. Закон України «Про Національну програму інформатизації» серед основних засобів інформатизації називає програмне забезпечення, інформаційні системи, інформаційні мережі та мережі зв'язку, які використовуються для реалізації інформаційних технологій. У дорожній карті першочергових пріоритетів реалізації Стратегії сталого розвитку «Україна 2020», схваленої Указом Президента України зазначені такі: реформа телекомунікаційної інфраструктури, участь у транс'європейських мережах, програма електронного урядування, реформа захисту інтелектуальної власності.

Розпорядженнями та постановами Кабінету Міністрів України затверджувалися Концепція формування системи національних електронних інформаційних ресурсів (2003 р.), Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України (2018 р.), Порядок організації електронної інформаційної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів (2018 р.). Як бачимо, сформувався широкий пласт законодавчо-нормативних актів, що регулює інформаційну діяльність у цифрову епоху.

2.2. Законодавче регулювання інтелектуальної власності

У світовому масштабі права на інтелектуальну власність регулюються міжнародними угодами. Національне законодавство про охорону інтелектуальної власності кожна держава вправі сформувати окремо.

Україна приєдналась до ряду міжнародних угод та конвенцій, що регулюють питання охорони інтелектуальної власності (далі – міжнародні угоди), є членом Всесвітньої організації інтелектуальної власності.

Актуальними для опрацювання вбачаються такі міжнародні угоди.

Конвенція про заснування Всесвітньої організації інтелектуальної власності (підписана в Стокгольмі 14 липня 1967 року) [35]. Як зазначено в статті третій Конвенції, метою цієї організації є сприяння охороні інтелектуальної власності в усьому світі, напрацюванню міжнародних стандартів щодо реєстрації об'єктів права інтелектуальної власності, порядок захисту авторських прав. Проте слід відмітити, що в переліку об'єктів, щодо яких встановлювалась охорона як об'єктів інтелектуальної власності відсутні об'єкти, які функціонують в сьогоdnішньому суспільстві.

Частково цей перелік доповнюється іншою міжнародною угодою: Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (скорочено: англ. TRIPS, укр. ТРІПС) від 15.04.1994 р., яка входить до системи угод про заснування Світової організації торгівлі [37]. До переліку уже включені комп'ютерні програми та бази даних. Угода регулює питання щодо

функціонування та захисту патентів, авторського права та суміжних прав тих об'єктів інтелектуальної власності, які підлягають комерціалізації. Відповідно до статті першої частини першої Угоди, члени можуть, але не є зобов'язані, передбачати у своєму законодавстві більш високий рівень захисту, ніж цього вимагає ця Угода, за умови, що такий захист не порушує положень цієї Угоди; члени є вільними у визначенні відповідного методу впровадження положень цієї Угоди у межах їх власної законодавчої системи та практики. Статтею сьомою частини першої встановлено, що захист та контроль за дотриманням прав інтелектуальної власності повинні сприяти запровадженню технологічних нововведень та передачі і розповсюдженню технологій для обопільної вигоди виробників та користувачів технологічних знань у такий спосіб, що сприяє соціальному та економічному добробуту, а також рівновазі прав і обов'язків.. Україна приєдналась до Світової організації торгівлі відповідно до Закону України від 10 квітня 2008 р. № 250-VI «Про ратифікацію Протоколу про вступ України до Світової організації торгівлі».

Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів (Паризький Акт від 24 липня 1971 року, змінений 2 жовтня 1979 року) [36], до якої Україна приєдналась на підставі Закону України від 31 травня 1995 року N 189/95-ВР. Ця Конвенція стала однією з перших конвенцій з питань інтелектуальної власності і підставою для створення Бернського союзу; містить ряд стандартів з охорони авторських прав. В основу Конвенції покладений принцип територіальності. Нюанс норм цієї Конвенції в тому, що правам автора надається прерогатива порівняно з правами держави, і водночас права автора зберігаються незалежно від їх реєстрації.

Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, прийнятий Дипломатичною конференцією 20 грудня 1996 р. (далі – Договір ВОІВ) [38], до умов якого Україна приєдналась на підставі Закону України 20 вересня 2001 р. № 2733-III «Про приєднання України до Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право». Як зазначено в статті першій Договору ВОІВ, цей Договір є спеціальною угодою в

рамках значення Статті 20 Бернської конвенції про охорону літературних і художніх творів по відношенню до Договірних Сторін, які є членами Союзу, створеного цією Конвенцією, цей Договір не має жодного відношення до інших договорів, крім Бернської конвенції.

Згідно з Договором ВОІВ:

- об'єктами інтелектуальної власності визнаються в тому числі комп'ютерні програми, бази даних;
- встановлюються права прокату об'єктів інтелектуальної власності, їх розповсюдження;
- передбачається право членів Конвенції в національному законодавстві визначати свої умови, але не обмежуючи прав автора.

Важливими нормами Договору є:

- норма щодо правової охорони та ефективних засобів правового захисту від обходу існуючих технічних засобів, які вживаються авторами у зв'язку із застосуванням їх прав згідно з цим Договором або Бернською конвенцією і обмежують дії, які не дозволені авторами або не допускаються законом по відношенню до їх творів;
- норма стосовно інформації про управління правами; при цьому передбачені такі права, як право автора дозволяти будь-яке подання своїх творів до загального відома, в тому числі шляхом доступу до цих творів з будь-якого місця, в будь-який час, за власним вибором користувачів, а також відтворення твору «будь-яким чином і в будь-якій формі», зокрема електронні (цифровій).

Окремо слід звернути увагу, що право на застосування обмежень та винятків, визначених Бернською конференцією, було поширено і на електронне (цифрове) середовище.

В розвиток зазначених правових норм та з метою несанкціонованого розповсюдження об'єктів права інтелектуальної власності автори вправі використовувати захисні методи (шифрування, паролі, контроль доступу, водяні знаки, тощо).

У 2002 р. було укладено Угоду про співробітництво між Кабінетом Міністрів України та Всесвітньою організацією інтелектуальної власності, періодично укладаються двосторонні Програми співробітництва з метою здійснення Україною та ВОІВ спільних заходів, що сприяли би розвитку законодавства України з питань інтелектуальної власності, удосконалення практики застосування Україною законодавства, що регулює питання охорони авторського права, участі українських фахівців сприяння науковим дослідженням, викладацькій діяльності, навчанню українських спеціалістів з питань інтелектуальної власності на курсах Всесвітньої Академії ВОІВ, обміну науково-методичною та навчальною документацією, періодичними виданнями, проведенню симпозіумів, конференцій, семінарів та інших навчальних програм .

В 1998 р. Генеральною асамблеєю Всесвітньої організації інтелектуальної власності (ВОІВ) ухвалений проект WIPONET, яким задекларований принцип спрощення операцій у сфері інтелектуальної власності через створення світової мережевої інфраструктури з метою зробити загальнодоступною інформацію з питань інтелектуальної власності через інтеграцію інформаційних ресурсів, процесів та систем у сфері інтелектуальної власності світової спільноти, та особливо Відомств інтелектуальної власності держав-членів ВОІВ. Передбачена можливість для різних держав обміну інформацією або отримання інформації з питань інтелектуальної власності із застосуванням бази даних ВОІВ, що має сприяти покращенню захисту прав авторів.

WIPOnet – це глобальна всесвітня інформаційна мережа ВОІВ для тих, кому потрібна інформація з питань інтелектуальної власності, де на безоплатній основі розміщується дані світової статистики з інтелектуальної власності

Як вбачається, норми, які б в повній мірі враховували вимоги «інформаційного суспільства» в частині користування інтелектуальною власністю, її поширення, зберігання із застосуванням новітніх інформаційних технологій, до міжнародних угод в не вносилися.

Разом з цим принципами Декларації принципів WSIS (Женевської декларації Всесвітнього саміту з питань інформаційного суспільства, що відбувся в Женеві 10-12 грудня 2003 року), проголошено використання потенціалу інформаційних та комунікаційних технологій з метою розвитку держав, право кожної людини, незалежно від її місцезнаходження приймати участь в інформаційному суспільстві, тобто визнання на міждержавному рівні, що світова спільнота знаходиться на шляху інформаційного суспільства і повинна використовувати інформаційні та комунікаційні технології [43].

Таким чином бачимо, що міжнародні угоди не визначають повністю види інтелектуальної власності, які з'являються, з урахуванням поступального руху інформаційних технологій (міжнародні угоди були прийняті ще до активного розвитку інформаційних технологій), а тому застосування таких міжнародних угод як актів прямої дії в сучасних умовах дещо обмежено, як по різновидам інформаційної продукції (нематеріальних об'єктів, що розробляються в умовах сьогодення та мають риси інтелектуальної власності і мають бути визнані такими об'єктами та охоронятись відповідно до норм права), так і по механізму інформаційної послуги, а тому кожною державою окремо формується національне законодавство про охорону інтелектуальної власності, з урахуванням застосування новітніх інформаційних технологій, тим більше, що міжнародні угоди містять дозвільні норми щодо права держав на прийняття національного законодавства.

Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (далі — Угода про асоціацію) [39] була підписана 21.03.2014 р. (стосовно Преамбули, Статті 1 та Розділів I, II і VII Угоди) та 27.06.2014 (стосовно Розділів III, IV, V та VI Угоди, а також відповідних додатків та протоколів), далі –Угода ЄС, яка ратифікована на підставі Закону України від 16.09.2014 1678-VII «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським

співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони».

Угодою про асоціацію закріплюється, що Сторони:

- забезпечують належне та ефективне виконання зобов'язань за міжнародними договорами у сфері інтелектуальної власності, учасниками яких вони є, зокрема за Угодою про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності, що міститься в Додатку 1С до Угоди СОТ (далі - Угода ТРІПС). Положення цієї Глави доповнюють та уточнюють права і зобов'язання Сторін згідно з Угодою ТРІПС та іншими міжнародними договорами у сфері інтелектуальної власності. Для цілей цієї Угоди права інтелектуальної власності включають авторське право, зокрема право на комп'ютерні програми і бази даних, а також суміжні права, права, пов'язані з патентами, зокрема патенти на винаходи у галузі біотехнологій, торговельні марки, фірмові найменування, якщо вони охороняються у формі виключного права інтелектуальної власності відповідним національним законодавством, промислові зразки, компонування (топографії) інтегральних мікросхем, географічні зазначення, зокрема зазначення походження, зазначення джерела походження, сорти рослин, охорону конфіденційної інформації та захист від недобросовісної конкуренції, як це передбачено статтею 10 bis Паризької конвенції про охорону промислової власності (1967 року) (далі - Паризька конвенція),

- домовились обмінюватись думками та інформацією щодо своєї національної та міжнародної практики і політики стосовно передачі технологій,

- гарантують охорону законних інтересів власників прав інтелектуальної власності;

- можуть встановлювати власний режим вичерпання прав інтелектуальної власності з урахуванням положень Угоди ТРІПС;

- дотримуються:

а) Статей 1-22 Міжнародної конвенції про охорону інтересів виконавців, виробників фонограм і організацій мовлення (1961 року) (далі - Римська конвенція);

б) Статей 1-18 Бернської конвенції про охорону літературних та художніх творів (1886 року, з останніми змінами у 1979 року) (далі - Бернська конвенція);

с) Статей 1-14 Договору Всесвітньої організації інтелектуальної власності (далі - ВОІВ) про авторське право - (1996 року) (далі - WCT); та

д) Статей 1-23 Договору ВОІВ про виконання і фонограми (1996 року).

- закріплюють вимоги щодо захисту користування об'єктами інтелектуальної власності.

23 грудня 1993 р. був прийнятий Закон України «Про авторське право та суміжні права», норми якого враховували норми міжнародних актів з питань інтелектуальної власності, чинних на момент прийняття цього Закону.

Після набрання 01.01.2004 р. чинності Господарським кодексом України [2] та Цивільним кодексом України [3] відносини у сфері права інтелектуальної власності регулюються також цими законодавчими актами, а саме: Книгою IV «Право інтелектуальної власності» Цивільного кодексу України, (далі – Цивільний кодекс), главою шістнадцятою Господарського кодексу України (далі – Господарський кодекс).

Згідно зі Статтею 155 Господарського кодексу, об'єктами прав інтелектуальної власності у сфері господарювання визнаються:

- винаходи та корисні моделі;
- промислові зразки;
- сорти рослин та породи тварин;
- торговельні марки (знаки для товарів і послуг);
- комерційне (фірмове) найменування;
- географічне зазначення;
- комерційна таємниця;
- комп'ютерні програми;

- інші об'єкти, передбачені законом.

Загальні умови захисту прав інтелектуальної власності на об'єкти, зазначені у цій статті, визначаються Цивільним кодексом України.

Статті 156-162 Господарського кодексу [2]. регулюють правомочності суб'єктів господарювання щодо використання винаходу, корисної моделі та промислового зразка, торговельної марки, комерційного найменування, географічного зазначення, використання назви країни походження товару, правомочності щодо комерційної таємниці.

У Господарському кодексі не наводиться визначення поняття «інтелектуальна власність», «право інтелектуальної власності».

Законодавче визначення поняття «інтелектуальна власність» надається в статті 418 Цивільного кодексу: право інтелектуальної власності - це право особи на результат інтелектуальної, творчої діяльності або на інший об'єкт права інтелектуальної власності, визначений цим Кодексом та іншим законом; право інтелектуальної власності становлять особисті немайнові права інтелектуальної власності та (або) майнові права інтелектуальної власності..,

Об'єкти права інтелектуальної власності, перелік яких закріплено в статті 420 Цивільного кодексу це:

- літературні та художні твори;
- комп'ютерні програми;
- компіляції даних (бази даних);
- виконання;
- фонограми, відеограми, передачі (програми) організацій мовлення;
- наукові відкриття;
- винаходи, корисні моделі, промислові зразки;
- компонування напівпровідникових виробів;
- раціоналізаторські пропозиції;
- сорти рослин, породи тварин;
- комерційні (фірмові) найменування, торговельні марки (знаки для товарів і послуг), географічні зазначення;

- комерційні таємниці.

І хоча ні в Законі «Про авторське право та суміжні права», ні в Цивільному кодексу України не вбачається безпосереднього визначення поняття «авторське право», текст цих законодавчих актів дозволяє зрозуміти, що авторське право – це сукупність прав автора об'єкту інтелектуальної власності. У статті 421 Цивільного кодексу України безпосередньо зазначається, що суб'єктами права інтелектуальної власності є творець (творці) об'єкта права інтелектуальної власності (автор, виконавець, винахідник тощо) та інші особи, яким належать особисті немайнові та (або) майнові права інтелектуальної власності відповідно до цього Кодексу, іншого закону чи договору).

Відповідно до Угоди про асоціацію, Україна зобов'язана привести норми законодавства України до норм цієї Угоди. Зазначена вимога стосувалась в тому числі регулювання прав інтернет-провайдерів.

25.10.2017 р. Кабінет Міністрів України прийняв Постанове № 1106 «Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони. Цією постановою затверджений план подання законопроектів про внесення змін до законів України, які зачіпають права інтелектуальної власності по об'єктам інтелектуальної власності, визначені Угодою про асоціацію [51].

Водночас з цього питання Україна мала орієнтуватись на Директиву 2000/31/ЄС Європейського парламенту та Ради від 8 червня 2000 року «Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку» («Директива про електронну комерцію») [41].

Директивою 2000/31/ЄС встановлювались обов'язки сервіс-провайдерів та хостинг-провайдерів видаляти інформацію, на розміщення якої в Інтернеті подана скарга автора інформації, або відключати доступ до такої інформації, але це все робити тільки за рішенням відповідного судового чи адміністративного органу, який прийняв рішення про видалення такої

інформації. Окрім того згідно з Директивою 2000/31/ЄС провайдери не повинні робити моніторинг інформації, передачу якої вони здійснюють або зберігають, фільтрувати вміст мережі, відсіваючи піратські матеріали, а також намагатися виявляти обставини, що свідчать про незаконну діяльність. Зазначеними нормами сервіс-провайдери захищаються від збитків. При цьому Директивою 2000/31/ЄС встановлено, що процедура видалення інформації або припинення доступу до неї можуть визначатися у національному законодавстві держави-члена ЄС.

В подальших змінах до Закону «Про авторське право і суміжні права» Україною були враховані вимоги, визначені Угодою про асоціацію.

Україна внесла зміни до Закону України «Про авторське право та суміжні права» на підставі Закону України від 23.03.2017 № 1977-VIII «Про державну підтримку кінематографії в Україні». Відповідно до зазначених змін, автор об'єкту, що підлягає захисту згідно з Законом про авторське право, у разі встановлення, що на розміщення в Інтернеті інформації він згоду не давав, вправі звернутись до власника веб-сайту та (або) веб-сторінки, на якому (якій) розміщена або в інший спосіб використана відповідна електронна (цифрова) інформація, із заявою про припинення порушення. Порядок захисту авторського права і (або) суміжних прав, у зазначених випадках застосовується до відносин, пов'язаних з використанням аудіовізуальних творів, музичних творів, комп'ютерних програм, відеограм, фонограм, передач (програм) організацій мовлення. Заява про припинення порушення подається в порядку, передбаченому статтями 52¹ та 52² Закону про авторське право.

Порядок державної реєстрації авторського права та договорів, щодо права автора на твір регулюється постановою Кабінету Міністрів України 2001 р. «Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір». Цим Порядком визначаються дії осіб, що подають заявки на реєстрацію авторського права або договорів про право автора на твір, та органів, що розглядають ці заявки, зокрема для здійснення

держаної реєстрації, публікації відомостей про цю реєстрацію, видачі свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір. Порядком також визначено ведення Державного реєстру свідоцтва про реєстрацію авторського права на твір і Державного реєстру договорів, які стосуються права автора на твір [48].

16.12.2020 р. прийнятий Закон України «Про електронні комунікації», який набуде чинності з 01.01.2022 р., відповідно до якого а) доступ до ресурсів буде обмежуватися за рішенням суду, якщо такі ресурси здійснюють розповсюдження дитячої порнографії, б) можуть встановлюватися обмеження в районі проведення антитерористичної операції в умовах надзвичайної ситуації, надзвичайного або воєнного стану [23].

Наказом Міністерства освіти і науки України від 29.11.2004 № 888 «Про утворення Реєстру комп'ютерних програм» встановлені вимоги щодо обов'язкового внесення до Реєстру комп'ютерних програм ті комп'ютерні програми, що створені повністю або частково за рахунок коштів Державного бюджету України, за винятком комп'ютерних програм, що становлять державну таємницю [62].

18 жовтня с. р. Перший віце-прем'єр-міністр – Міністр економіки України Олексій Любченко під час засідання Ради з питань інтелектуальної власності в Києві, де обговорювались питання використання ліцензійного софту органами влади, а також шляхи виходу України зі Списку 301 (Спеціальний 301 звіт Офісу торгового представника США, знаходження в якому свідчить про недостатній рівень захисту прав інтелектуальної власності в Україні) повідомив (інформація була розміщена на сайті Мінекономіки) про продовження впорядкування питань з подолання проблем, пов'язаних з інтелектуальною власністю в Україні відповідно до Національної економічної стратегії України до 2030 року, затвердженої постановою Кабінету Міністрів України 03.03.2021 № 179, зокрема шляхом прийняття проекту Стратегії розвитку сфери інтелектуальної власності, а також внесення змін до законодавчих актів з метою вдосконалення механізмів протидії Інтернет-

піратству та посилення юридичної відповідальності за порушення авторського права і (або) суміжних прав, з урахуванням, що інтелектуальна власність – це фундаментальний інструмент у створенні сприятливого середовища для інновацій, інвестицій, винахідництва та розвитку креативних галузей, розвитку людського капіталу.

Таким чином, маркером сучасного розвитку інформаційних технологій є створення спеціального правового режиму інтелектуальної власності для ІТ-галузі. Відносини, що виникають в інформаційному віртуальному просторі, інформація як цінність, потребують правової охорони. Правовий режим інтелектуальної власності у цифрову епоху має свої особливості, що дає підстави говорити про нову парадигму права інтелектуальної власності. Інноваційні досягнення в інформаційній сфері, поширення контенту визначають особливий статус інтелектуальної власності та її права. У сфері *інформаційних технологій* до об'єктів інтелектуальної власності й *авторського права* відносяться комп'ютерні програми, бази даних (компіляції даних). Відносини у сфері авторського права регулюються Цивільним кодексом України (право інтелектуальної власності є галуззю цивільного права), Законами України «Про авторське право і суміжні права» та «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних». Бази даних, як специфічні об'єкти правової охорони (об'єкти інформаційно-правових відносин), охороняються *авторським* та *інформаційним правом*. Порядок державної *реєстрації авторського права* та договорів, щодо права автора на твір регулюється постановою Кабінету Міністрів України 2001 р. «Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір». На міжнародному рівні охорону об'єктів інтелектуальної власності, що регулюються авторським правом, надають Угода щодо торговельних аспектів прав інтелектуальної власності (ТРИПС, 1994 р.), Договір 1996 р. Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, Директива 1996 р. Європейського Парламенту і Ради «Про правову охорону бази даних». Аналіз

вітчизняної та міжнародної практики правового регулювання інтелектуальної власності, сучасних тенденцій його розвитку свідчить про потребу системного реформування цієї галузі права та кодифікації законодавства у сфері інтелектуальної власності.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Новітні інформаційні технології сприяли формуванню нових напрямів інформаційної діяльності. Економіка інформаційного суспільства, потужний розвиток кіберпростору впливають на модифікацію сучасного інформаційного законодавства. Основні засади державної інформаційної політики в епоху цифровізації визначені у Законі України «Про інформацію» – створення умов для формування інформаційного суспільства, створення інформаційних систем і мереж інформації та розвиток електронного урядування, постійне збагачення, оновлення і забезпечення збереженості національних інформаційних ресурсів, входження України в світовий інформаційний простір і міжнародна співпраця в інформаційній сфері. Нові відносини, що виникають у різних процесах роботи з електронними документами регулюються законами України «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронні довірчі послуги». Характеристика стану інформатизації, її основні принципи і стратегічні цілі та наслідки реалізації розкриті в Законі України «Про Концепцію Національної програми інформатизації». Складовими національної інформаційної інфраструктури цей закон називає обчислювальну та комунікаційну техніку, бази і банки даних та знань, телекомунікаційні мережі, інформаційні технології – власне, те що створюється інтелектуальною працею. Концепція Національної програми інформатизації, державні, галузеві, регіональні програми і проекти інформатизації, програми і проекти інформатизації органів місцевого самоврядування складають Національну програму інформатизації. Закон України «Про Національну програму інформатизації» серед основних засобів інформатизації називає програмне забезпечення, інформаційні системи, інформаційні мережі та мережі зв'язку, які використовуються для реалізації інформаційних технологій. У дорожній карті першочергових пріоритетів реалізації Стратегії сталого розвитку «Україна 2020», схваленої Указом Президента України зазначені такі: реформа телекомунікаційної

інфраструктури, участь у транс'європейських мережах, програма електронного урядування, реформа захисту інтелектуальної власності. Розпорядженнями та постановами Кабінету Міністрів України затверджувалися Концепція формування системи національних електронних інформаційних ресурсів (2003 р.), Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України (2018 р.), Порядок організації електронної інформаційної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів (2018 р.). Як бачимо, сформувався широкий пласт законодавчо-нормативних актів, що регулює інформаційну діяльність у цифрову епоху.

Маркером сучасного розвитку інформаційних технологій є створення спеціального правового режиму інтелектуальної власності для ІТ-галузі. Відносини, що виникають в інформаційному віртуальному просторі, інформація як цінність, потребують правової охорони. Правовий режим інтелектуальної власності у цифрову епоху має свої особливості, що дає підстави говорити про нову парадигму права інтелектуальної власності. Інноваційні досягнення в інформаційній сфері, поширення контенту визначають особливий статус інтелектуальної власності та її права. У сфері інформаційних технологій до об'єктів інтелектуальної власності й авторського права відносяться комп'ютерні програми, бази даних (компіляції даних). Відносини у сфері авторського права регулюються Цивільним кодексом України (право інтелектуальної власності є галуззю цивільного права), Господарським кодексом України, Законами України «Про авторське право і суміжні права» та «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних». Бази даних, як специфічні об'єкти правової охорони (об'єкти інформаційно-правових відносин), охороняються авторським та інформаційним правом. Порядок державної реєстрації авторського права та договорів, щодо права автора на твір регулюється постановою Кабінету Міністрів України 2001 р. «Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір». На міжнародному рівні охорону об'єктів інтелектуальної

власності, що регулюються авторським правом, надають Угода щодо торговельних аспектів прав інтелектуальної власності (ТРИПС, 1994 р.), Договір 1996 р. Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, Директива 1996 р. Європейського Парламенту і Ради «Про правову охорону бази даних». Аналіз вітчизняної та міжнародної практики правового регулювання інтелектуальної власності, сучасних тенденцій його розвитку свідчить про потребу системного реформування цієї галузі права та кодифікації законодавства у сфері інтелектуальної власності.

РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ РИНКУ ІНФОРМАЦІЇ І ПРОБЛЕМИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ

3.1. Міжнародний ринок інформації і питання інтелектуальної власності

Під ринком інформації розуміється комплекс організаційних, правових, фінансових дій, направлених на задоволення потреб суб'єктів інформаційних відносин в інформації шляхом отримання цими суб'єктами інформаційної продукції (матеріалізований результат інформаційної діяльності, призначений для задоволення потреб суб'єктів інформаційних відносин) та інформаційної послуги (діяльність з надання інформаційної продукції користувачам з метою задоволення їхніх потреб).

Слід відзначити, що інформаційна продукція має певну відмінність від інших видів товарів, що виступають об'єктами товарообмінних операцій, зокрема через те, що інформаційна продукція зберігає весь зміст створеної автором інформації, незалежно від того, хто та яку кількість раз нею користувався, бо життєвий цикл такої інформаційної продукції залежить тільки від її актуальності.

Ринок інформації в цифрову епоху – необмежене коло електронної (цифрової) комерційної, статистичної, економічної, біржової, фінансової, правової, наукової, бібліографічної, довідкової, розважальної інформації, професійні дані бази інформаційно-аналітичних агентства про стан світової економіки та економіки окремих держав, маркетингові та консалтингові дослідження, ділові новини інформаційних агентств, інші новини, теле- і радіопроекти, розклад руху транспорту, відомості про погоду тощо, електронні версії літературних творів, електронні версії газет, журналів, ринку контрактів, укладених в електронному вигляді, Інтернет-магазини, ринок мережевих комунікацій (електронна пошта, телеконференції), ринок комп'ютерних програм

(системне програмне забезпечення, системи організації даних, навчальні програми, комп'ютерні ігри.

І таким ринком інформації, інформаційним простором стали мережі Інтернет, враховуючи швидкість передачі інформації в електронному вигляді, одночасної передачі та накопичення великого обсягу інформації, можливість одночасного доступу до мережі великої кількості користувачів з усіх країн, які мають можливість самостійно, незалежно від свого місця знаходження та знаходження інформації, у зручний їм час задовольняти свої потреби в інформації, можливість провідної комунікації між людьми, які в момент спілкування можуть знаходитися територіально на великій відстані один від одного. При цьому слід зауважити, що мережі Інтернет - це не корпорація чи юридична особа іншої організаційно-правової форми, у них відсутній єдиний власник, і відповідно контролер. Інтернет – це телекомунікаційні мережі, призначені для обміну електронними даними (обмін інформацією між комп'ютерами), проте в ці мережі уже залучено велику масу учасників, і нові продовжують з'являтися, а також створились нові напрямки, зокрема швидко розвиваються напрямки «бізнес – споживач», електронна торгівля як система економічних, правових, організаційних взаємовідносин між учасниками ринку інформації.

Інформація в мережах Інтернет відображається у вигляді веб-сторінок (або веб-сайтів).

Розвиток ринку інформації, зокрема міжнародного ринку, та питання інтелектуальної власності розглядаються в контексті економічних питань, тобто в контексті торгових відносин. Знання та інформація стали важливим активом, який визначає прибутковість, в тому числі технологічних підприємств. У рамках економічних відносин інформація розглядається саме з огляду на її комерційну цінність, як продукт, що має певний ціновий еквівалент. «Русійною силою розвитку сучасної економіки є конкуренція, основана на використанні нових технологій, які ґрунтуються на об'єктах права інтелектуальної власності, таких як винаходи, корисні моделі, ноу-хау, об'єкти авторського права» [79].

У галузях, що ґрунтуються на знаннях, інформація та знання можуть бути продані потенційним партнерам або клієнтам окремо від продуктів і послуг, які базуються на застосуванні конкретних знань (напр., коли підприємства створюються з метою продукування виробником майбутніх рішень як результатів творчості). Знання у відносинах між його автором та іншими особам, які зацікавлені в користуванні, можуть бути юридично захищені як інтелектуальна власність.

В процесі комерціалізації інформації формується ринок інтелектуальної власності, особливістю якого є те, що він охоплює різні способи передачі прав на таку інформацію. На цьому ринку набагато важливіше судити про вартість права на інформаційну продукцію (продукт), ніж оцінювати матеріальний об'єкт, створений на підставі такого продукту. Таким чином, основними гравцями на ринку інформації є юридичні особи, що здійснюють діяльність, пов'язану зі створенням, поширенням, користуванням та збереженням об'єктів інтелектуальної власності.

Інформація і знання набувають великої цінності в умовах «кіберпросторової економіки», вони зменшують потребу в сировині, праці, часі, просторі, капіталі та інших ресурсах. Причому, якщо земля, праця, сировина і, можливо, навіть капітал можуть розглядатися як ресурси з обмеженням, то знання фактично невичерпні (але у той самий момент є найбільш цінним ресурсом – економіка знань).

В усі часи знання було приватним товаром. Тепер практично в один момент воно перетворилося у суспільний товар. Знання, втілені у технології, визначають насамперед технологічний рівень того чи іншого виробництва (чи держави на міжнародному ринку). Інформація як певний ресурс розвитку суспільства характеризується тим, що не знищується в процесі споживання (використання), її можна використовувати необмежену кількість разів і факт продажу інформації не виключає можливість її реалізації ще раз. Інформація має іншу структуру собівартості, ніж матеріальні ресурси, до того ж, вартість інформації не залежить безпосередньо від її сукупного обсягу. Поняття «інформаційний ресурс» логічно

пов'язане з поняттям «інтелектуальний капітал». Людський капітал – це сукупність знань, практичних навичок і творчих здібностей службовців компанії, а також моральні цінності компанії та культура праці. Людський капітал не може бути власністю компанії. Найважливішими формами у відтворенні людського капіталу, вкладень у людину економісти вважають освіту, підвищення кваліфікації, медичний захист [68, с. 41].

Інформація є головним предметом купівлі-продажу в інформаційному суспільстві, проте на відміну від матеріальних товарів, має певні особливості:

- у ході створення інформації (інформаційного продукту) не відомо, хто буде таким продуктом користуватиметься (якщо це не є створенням на замовлення), яка буде вартісна оцінка інформації (ціну визначає споживач), за винятком випадків, визначених чинним законодавством з охорони інтелектуальної власності, та який буде коефіцієнт корисності,

- має інший життєвий цикл порівняно з матеріальними об'єктами (інформація не зношується, лише з часом її вартість може зменшуватись через зменшення актуалізації інформації, хоча іноді буває і навпаки, якщо затребуваність такої інформації з часом збільшується [105, с. 42, 43].

Звичним є такий поділ основних учасників ринку інформації, що функціонує в Інтернеті: одна група – це автори інформаційної продукції або надавачі інформаційної послуги (напр., інформагентства), друга група – користувачі інформації, до яких відносяться юридичні або фізичні особи, яким потрібна така інформація, третя група – постачальник послуг хостингу, який є посередником між першими двома групами взаємовідносин на ринку інформації (як зазначено в Законі України «Про авторське право та суміжні права», постачальник послуг хостингу – особа, яка надає власникам веб-сайтів послуги і (або) ресурси для розміщення веб-сайтів або їх частин у мережі Інтернет та із забезпечення доступу до них через мережу Інтернет; власник веб-сайту, який розміщує свій веб-сайт або його частину в мережі Інтернет на власних ресурсах і (або) самостійно забезпечує доступ до нього з використанням мережі Інтернет, одночасно є постачальником послуг хостингу). Тобто постачальник послуг

хостингу діє як посередник між автором та користувачем інформаційної продукції, який має потужний Host-комп'ютер, що пов'язаний з комп'ютерними мережами, постійне підключення до мережі Інтернет, а також його обчислювальні потужності, або інакше кажучи, це суб'єкт господарювання, який надає послуги з розміщення інформації в мережі Інтернет у вигляді інтернет-сторінок і отримує за це матеріальну вигоду. Наданням послуг хостингу можуть займатись також особи, для яких це не є основною діяльністю (інтернет-провайдери, реєстратори доменів). Постачальник послуг хостингу бере на себе всі матеріальні затрати, пов'язані з придбанням сервера та комп'ютерної програми, усі технічні аспекти, пов'язані з налаштуванням, роботою, підтримкою сервера в робочому стані, що потребує окрім матеріальних затрат, також знань та навичок, необхідних для правильного налаштування сервера та забезпечення його безперервного функціонування. Постачальник послуг хостингу має добре розвинену пошукову систему, що дозволяє користувачу практично миттєво отримувати інформацію. Послуги, що їх надає постачальник послуг хостингу, називають хостингом. У разі надання безкоштовного хостингу мають місце безліч обмежень (обмеження дискового простору, обмеження трафіку, обмеження доменного імені тощо). Іншу позицію висловлює Еннан Р., досліджуючи правову природу взаємовідносин в мережі Інтернет. Еннан Р. погоджується з поглядами Дашян М.С. та визначає чотири групи суб'єктів Інтернет-відносин, а саме:

перша група – це оператори та провайдери, які забезпечують функціонування мережі Інтернет як інформаційної системи (ця група надає такі основні види інформаційних послуг як підключення (забезпечення доступу до мережі), адміністрування (забезпечення функціонування технічних засобів підтримки адресного простору Інтернет), хостинг (розміщення інформаційних ресурсів замовника на веб-серверах і забезпечення доступу до цих ресурсів), послуги з навігації в мережі (створення веб-порталів, що полегшують пошук і доступ до інформаційних ресурсів мережі);

друга група – виробники, власники і розповсюджувачі інформації та інформаційних ресурсів, які створюють інформаційне наповнення мережі Інтернет (створює електронні інформаційні ресурси, володіє правами на них, забезпечує функціонування цих ресурсів і задовольняє інформаційні потреби користувачів);

третя група – суб'єкти, які надають специфічні послуги з укладання електронних (мережевих) угод (договорів) за допомогою мережі Інтернет, тобто все те, що охоплюється терміном «електронна комерція (торгівля): Інтернет-магазини, Інтернет-аукціони тощо);

четверта група – споживачі (користувачі), якими є фізичні та юридичні особи, що потребують, замовляють, отримують послуги для власних інформаційних потреб [73].

Ми погоджуємося з таким підходом, тому що, визначена за теорією Р. Еннана, третя група дійсно має розглядатись як окрема група суб'єктів, тому що між учасниками цієї групи відносини складаються інші ніж між суб'єктами інформаційних відносин.

Отже, комп'ютерні мережі – найпоширеніший засіб доступу до інформаційних ресурсів на ринку інформації, а найпрогресивніший спосіб отримання інформації – режим онлайн (інтерактивний, діалоговий режим), що дає можливість користувачу, увійшовши до комп'ютерної мережі, отримати доступ до Host-комп'ютера, або хосту, та до його інформаційних ресурсів в режимі прямого діалогу, в реальному часі.

Послуга доступу до мережі Інтернет – електронна комунікаційна послуга, що забезпечує доступ до мережі Інтернет і можливість логічного з'єднання з кінцевими точками мережі Інтернет незалежно від технології, що застосовується в електронній комунікаційній мережі, і кінцевого (термінального) обладнання, що використовується.

Завдяки можливості Сервісу WWW публікувати свої текстові та графічні матеріали, давати зручну систему навігації, Інтернет, що використовувався як

засіб електронного листування та обміну файлами, перетворився на сховище різного роду інформації, до якого має доступ необмежена кількість осіб.

Виступаючи ринком інформації, Інтернет на сьогодні є водночас світовим ринком результатів інтелектуальної праці (інтелектуальної власності). Це підвищує напруженість у сфері захисту патентів, авторського права. У цій сфері намагаються шукати рішення. Наприклад, розвиток Інтернету призвів до появи первинного та вторинного ринку доменних імен.

Інтелектуальна власність знаходиться в центрі процесу створення вартості та товарної діяльності, що пов'язана з інформаційною економікою. Розповсюдження інформаційних товарів, пов'язане значною мірою з розвитком Інтернету, робить інтелектуальну власність важливою в регулюванні ринків, а це в свою чергу породжує питання щодо регулювання охорони прав інтелектуальної власності.

Далі відзначимо, що в законодавстві немає чіткого розмежування понять «ринок інформації» та «інформаційний ринок».

Можна припустити такі підходи до розуміння зазначених термінів:

- вони тотожні;
- вони частково пересікаються;
- інформаційний ринок є ширшим поняттям.

Але за результатами аналізу Закону України «Про науково-технічну інформацію» можна говорити, що законодавець ототожнює дані терміни, позаяк в абзаці дев'ятому статті першої цього Закону інформаційний ринок визначено як систему економічних, суспільно-економічних, правових відносин щодо продажу і купівлі інформаційних ресурсів, відповідних технологій та послуг, а в розділі четвертому цього закону визначається мова йде про «ринок науково-технічної інформації».

Отже, система організаційних, правових відносин, технологічних засад щодо поширення інформаційних ресурсів, надання інформаційних послуг, купівлі-продажу інформаційної продукції та інформаційних технологій на найвищому ієрархічному рівні репрезентує сучасний міжнародний/світовий інформаційний ринок. Бази даних, комп'ютерні технології управління,

обробки інформаційних потоків, пошуку інформації в мережевих базах даних – найпоширеніший, найдинамічніший сегмент міжнародного ринку інформації, розвиток якого обумовлений зростанням суспільних потреб в інформації та розумінням ролі інформації як важливого стратегічного ресурсу. Створення інформаційних продуктів і послуг є сферою інтелектуальної діяльності, а відтак, інформаційні продукти стають об'єктом інтелектуальної власності. Міжнародні конвенції у сфері інтелектуальної власності, зокрема Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС), регулюють питання захисту об'єктів права інтелектуальної власності. Відбір, упорядкування даних/інформації в електронній або іншій формі без порушень авторського права на самі дані, визнаються інтелектуальним твором, який захищається. Комп'ютерні програми, згідно з Бернською конвенцією, захищаються як літературні твори. Міжнародний інформаційний ринок еволюціонує у бік ІТ-послуг з потужною системою способів, методів, процесів залучення комп'ютерної техніки, систем комунікацій для всіх процесів роботи з інформацією – створення, поширення, передача, пошук, збирання, обробка та захист, включаючи й захист інформаційних продуктів як об'єктів інтелектуальної власності.

3.2. Актуальні проблеми інтелектуальної власності в інформаційно-комунікаційній діяльності та шляхи їх розв'язання

В соціумі засобом здійснення комунікації виступає інформація [104, с. 32]. Право доступу до інформації – це право на комунікацію. Комунікація передбачає рух інформації (інформаційної продукції) по певному каналу передачі від джерела її створення (комунікатора) до одержувача. Розвиток інформаційних технологій спричинив глобалізацію ринку інформації та відповідно комунікації.

В епоху інформаційно-комп'ютерних технологій впливовим інструментом з формування суспільної думки є преса, електронні засоби масової комунікації, серед яких особливе місце займає телебачення через оперативність

представлення інформації, можливість показу «картинки» безпосередньо з місця події, з наданням відповідних коментарів. А в останні десятиліття також набирає ваги Інтернет, що маючи численні форми зворотного зв'язку – гостьові книги, форуми, конференції, які дають читачу можливість брати участь у виробництві інформаційного продукту і «розмивають» межу між автором і читачем стає важливим засобом створення суспільства, в якому інформація і комунікації стають головним чинником [104, с. 32].

Право на доступ до Інтернету означає, що всі люди повинні мати доступ до інформації для реалізації своїх прав на свободу вираження поглядів, переконань та інших основних прав людини.

Мережа Інтернет, що стала ключовою технологією серед новітніх технологій, відіграє колосальну роль і в поширенні об'єктів інтелектуальної власності.

Держави не можуть необґрунтовано обмежувати доступ окремих осіб до Інтернету (за винятком випадків, коли поширення певної інформації заборонено законодавством) і повинні нести відповідальність за забезпечення такого доступу. Декларація принципів WSIS підтверджує важливість для інформаційного суспільства поваги до права людини на інформацію.

Властивості Інтернету це:

- уможливлення передачі електронних даних, обміну інформацією між комп'ютерами через електронну комунікаційну мережу;
- уможливлення відкритого зберігання та поширення інформації;
- глобальність та загальний міжнародний характер Інтернету через відсутність власника;
- відкритість мережі зв'язку загального користування для будь-якої особи;
- неможливість повного відключення, позаяк мережеві маршрутизатори не мають єдиного зовнішнього керування;

Інтернет став важливим практично у всіх сферах суспільного та приватного життя.

За інформацією електронного видання «Українська правда» від 01.12.2021, (з посиланням на звіт ООН, у 2021 році кількість користувачів Інтернету зросла з 4,1 до 4,9 мільярда порівняно з 2019 роком, зокрема через пандемію COVID-19, кажуть у Міжнародній спілці електров'язку ООН (МСЕ). За перший рік пандемії кількість людей, які почали користуватися Інтернетом, збільшилася на 10% – це найбільший річний приріст за останнє десятиліття [100].

Електронне видання «Економічна правда» від 17 березня 2021 надає інформацію (з посиланням на результати дослідження компанії GlobalLogic на основі відкритих даних (Data Report, Державна служба статистики, Kantar, PlusOne), що українська аудиторія соцмереж за рік (у період з 2020 по 2021 рік) зросла на 7 мільйонів (на початку минулого року в Україні було 19 млн користувачів, у 2021 році показник досяг 26 мільйонів, і зараз у соцмережах зареєстровані 60% населення країни, тоді як у січні минулого року було трохи більше 40%... (з 2019 року кількість українців в Instagram зросла на 22%, а в Facebook - на 7%) і зараз ними користується 14 і 16 млн українців відповідно, а найпопулярнішою соцмережею залишається YouTube з охопленням 96% користувачів в Україні, а кількість українських інтернет-користувачів зросла на 2 млн осіб та на початку 2021 становила майже 30 млн і це на 33% більше, ніж за 2019 рік [75].

Окрім того в результаті застосування процесу Web 2.0., користувачі мережі Інтернет є одночасно і споживачами послуг, і авторами.

Загалом, об'єкти авторського права постійно розвиваються, потребують якісної охорони. Ця проблема стала особливо актуальною після розвитку та поширення всесвітньої мережі. Світова система стала невід'ємною частиною розвитку суспільства і світу.

Взаємодія між системою права інтелектуальної власності як категорією приватного права та сферою публічно-правових інтересів, якою є Інтернет, має такі результати:

- розвиток технологій уможливорює відстеження появи нових об'єктів права інтелектуальної власності, що в свою чергу дозволяє, з урахуванням інформації

щодо таких об'єктів, планувати свою подальшу діяльність, робити прогнози (в діяльності як окремо взятих фізичних чи юридичних осіб, так і на рівні держави в цілому);

- підвищення рівня загрози порушення прав інтелектуальної власності, поява «нетипового» місця підробки – Інтернету;

- взаємозалежність прав інтелектуальної власності, інших нематеріальних прав фізичних та юридичних осіб у мережі Інтернет та особливостей їх реалізації.

Процес реалізації права власності є набагато важливішим для ринку інтелектуальної власності, ніж для традиційного товарного ринку. Це засіб регулювання фінансової поведінки власників інтелектуальної власності.

Сучасні технології суттєво впливають на розвиток ринку інтелектуальної власності. Ринок стає транскордонний та надшвидкий, доступ до нього спрощується, що породжує переваги, однак мають місце і ризики в частині ефективного захисту та охорони прав інтелектуальної власності.

Переваги:

- розміщення в мережі Інтернет об'єктів права інтелектуальної власності, які можуть бути представлені лише в цифровому вигляді;

- розміщення інформаційної продукції (об'єктів інтелектуальної власності) авторами, які не мають можливості іншим чином поширити свій твір,

- розширення для користувачів кола вибору продукту,

- розміщення об'єктів в оцифрованому вигляді сприяє зменшенню витрат для надавачів (економія коштів на випуск продукту, його доставку, зберігання, зокрема утримання бібліотек), зменшенню витрат та економію часу користувачам на отримання потрібного інформаційного продукту.

Ризики пов'язані з недосконалістю законодавства, бо чинні норми не зорієнтовані на охорону баз даних в Інтернеті, у цифровій формі, авторських прав і прав на ім'я, через що є безкарна можливість змінювати в базі первісні версії продуктів аж до повної фальсифікації, створювати дешеві контрафактні копії та поширювати їх з метою отримання швидкого прибутку від товару. Використання прав інтелектуальної власності через Інтернет є транскордонним, що утруднює

застосування національного законодавства у цій сфері у разі потреби захисту прав. Наявна проблема в управлінні відтворенням і використаннім об'єктів інтелектуальної власності в Інтернеті, і складність доведення факту порушень (якщо інформація в мережі швидко відображається, змінюється або стирається), ускладнення технічної фіксації факту порушення авторських прав у глобальній інформаційній мережі як необхідної передумови початку доказування факту порушення. Водночас технологічні розробки зробили Інтернет надзвичайно ефективним засобом поширення піратського вмісту, чим завдається істотна економічна шкода авторам об'єктів інтелектуальної власності (напр., потокове копіювання, несанкціоноване перетворення файлу з ліцензованого потокового сайту в неавторизовану копію, музичне піратство), а також призводить до підриву законних онлайн-сервісів. Нові часи породжують нові технології і нові порушення відповідно, особливо, якщо відсутні або упереджувальні заходи, завдяки яким порушення не вчинятиметься, або не мають місце законодавчо закріплені норми, направлені на стягнення з порушника грошових коштів чи застосування іншої відповідальності. Значну загрозу така ситуація несе для онлайн-бібліотек, що містять текстові, музичні та відеофайли, а також веб-сторінок друкованих періодичних видань з відкритим доступом до номера.

Видами порушень в Інтернеті, що порушують матеріальні та немайнові права авторів, є незаконне відтворення та копіювання об'єктів авторського права без попередньої згоди автора чи правовласника, поширення авторського твору (повністю чи частково) під своїм ім'ям без згадки ім'я автора (плагіат).

Такі порушення як інтернет-піратство та плагіат як найбільш привабливі для порушників дії з інформацією в Інтернеті, скоїти в Україні простіше через принцип некомерційного в основному доступу до інформації, хоча закордоном інформація в Інтернеті розміщується за відповідну оплату користувачем, незалежно з якою метою він хоче отримати доступ до інформації. Український же користувач вносить плату тільки провайдеру, і вправі протягом оплаченого періоду мати доступ, в тому числі з протиправною метою, до будь-якої інформації, розміщеної в Інтернеті. Зрозуміло, що особливо привабливими в

сенсі вчинити недобросовісними користувачами порушення є електронні бібліотеки з оцифрованими текстовими та музичними файлами, електронні періодичні видання з доступом до матеріалів номера тощо.

В процесі глобалізації та інтернаціоналізації в світі відбувається підвищення ризиків для інформаційних технологій.

Права інтелектуальної власності відіграють вирішальну роль у глобальному економічному зростанні та розвитку, оскільки вони впливають на прибутковість промислових досліджень і винагороду за творчу діяльність. Якщо захист прав інтелектуальної власності буде посилено, контрафактна продукція буде усунена, а товари та послуги на ринку будуть обмежені тими компаніями, які володіють правами інтелектуальної власності, то ринок стане монополізованим, правовласники отримають прибуток, але для користувачів ціна може бути вищою, ніж раніше через зменшення кількості товару та (або) послуг. Водночас, якщо захист буде посилено, зусилля по створенню нових технологій, товарів і послуг отримують винагороду, що матиме ефект заохочення діяльності нових учасників, які працюють над винаходом і постачанням товарів і послуг. В результаті ринок стає конкурентним, розмір ринку розширюється, і торгівля стає активною, і за таких умов громадяни країни-автора інтелектуальної власності отримають позитивну вигоду.

Що стосується ринку об'єктів інтелектуальної власності, то він посідає особливе місце з-поміж сегментів глобального ринку, оскільки на ньому купуються і продаються не стандартні види товарів і послуг, а науково-технічні знання, котрі є результатами інноваційних розробок та досліджень, проектних та конструкторських робіт, досвіду їх промислового освоєння, втілених у відповідних охоронних документах – патентах, ліцензіях, промислових зразках, наукових звітах та доповідях, торговельних секретах та ін. Іншими словами, даний ринок є фундаментом інтернаціоналізації інтелектуального виробництва та міжнародного усупільнення інтелектуальної праці.

Світовому ринку об'єктів інтелектуальної власності притаманна і ціла низка суперечностей розвитку, які випливають з самої природи його об'єкта обміну.

Так, належний рівень охорони прав інтелектуальної власності є необхідною умовою забезпечення суспільного розвитку та справедливого розподілу інтелектуальної ренти. Однак запровадження високих стандартів охорони інтелектуальної власності та встановлення монополії на її права може спричинити збідніння глобального банку накопичених людством знань та обмеження доступу бідних країн до світової «технологічної бази»

Право інтелектуальної власності (авторське право) є винятковим з урахуванням завдань, які воно вирішує. В об'єктивному розумінні авторське право – це вид права інтелектуальної власності, що регулює зовнішні та внутрішні відносини окремих категорій, пов'язані зі створенням і використанням об'єктів інтелектуальної власності. У суб'єктивному розумінні авторським правом є сукупність прав, що належать певному автору чи правонаступнику у зв'язку зі створенням і використанням твору.

З розвитком всесвітньої павутини до окремих проблем, що впливають на порушення інтелектуальних прав можна віднести також відсутність належного урегулювання діяльності засобів масової інформації (ЗМІ) як засобу комунікації. Розвиток мережі Інтернет та ІТ технологій, інформаційні війни ставлять перед державами нові потреби та виклики в забезпеченні правового регулюванні засобів масової інформації. Наприклад, в Україні немає сьогодні офіційного визначення засобів масової інформації, що існують в мережі Інтернет. Це значно звужує загальне розуміння ЗМІ. Друковані ЗМІ можуть мати власні електронні версії, поширюється робота журналістів в соцмережах, наукові видання можуть мати електронну версію в мережі Інтернет. Правові відносини, пов'язані з діяльністю ЗМІ регулюються Конституцією України, чинним Законами «Про інформацію», «Про доступ до публічної інформації», Законом України «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні», «Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів» тощо, проте Інтернет-видання не знаходять достатнього правового регулювання.

Чи має проблема порушень прав авторів інтелектуальної інформації вирішуватись на умовах застосування визначеної законодавством відповідальності тільки за фактом порушення?

Що стосується національного законодавства, то воно досі не містить норм, які б відображали особливості використання та охорони інформаційного продукту (твору) в Інтернеті.

Вбачається, що немалий сенс має активність самого автора про захист своєї інтелектуальної власності при направленні об'єкту в мережу Інтернет, як-то: з наданням застереження, адресованого користувачам такого об'єкту, щодо свого інтелектуального права, бо інакше розміщена через Інтернет інформаційна продукція, яка є об'єктом інтелектуальної власності, фактично розцінюється як дозвіл автора на використання без обмежень.

При цьому власники авторських прав мають широкий вибір технічних і правових можливостей засобів захисту авторських і суміжних прав в Інтернеті. Який з них вибрати залежить від характеру твору, об'єктивної форми існування та обмежень використання, встановлених автором. Умовно технічні методи захисту авторських прав в Інтернеті можна поділити на методи ідентифікації об'єктів авторського права та суміжних прав, обмеження доступу, криптографічне перетворення тощо. Використання захисних засобів залежить від характеру інтелектуальної власності, що охороняється.

Щодо визначення упереджувальних дій зокрема при розповсюдженні об'єкта авторських прав, то вбачається можливим визначити з урахуванням певних позицій Іващенко В. [78], як узагальнених пропозицій авторам об'єкта інтелектуальної власності такі захисні дії щодо своєї інтелектуальної власності на етапі до порушення. Так, автор вправі:

- обмежити функціональність, тобто розповсюджувати програми, які не здатні друкувати документи або зберігати їх у пам'яті комп'ютера;
- встановити дату, після якої доступ до об'єкту буде неможливим та (або) встановити, скільки разів файл може бути скопійований або встановити кратність видачі команди на відкриття продукції, тобто інформаційний продукт

недоступний після певної кількості переглядів та (або) копіювань (наприклад, після 10 переглядів комп'ютерного файлу його буде неможливо переглянути), використовувати так звані кодові слова (введення до тексту рідкісних та екзотичних слів, за якими можна простежити використання власного твору);

- здійснити попередню публікацію інформаційної продукції, із засвідчення в нотаріуса дати створення та (або) публікації, щоб мати підтвердження факту про таку дату;

- записати на лазерному диску з передачею в архів або веб-депозитарій;

- зазначити на інформаційній продукції мітку, яка спрацює під час несанкціонованого використання продукції, надаючи можливість знайти порушника авторських прав;

- використовувати ідентифікації, як-то: ідентифікація авторського права та суміжних прав здійснюється за допомогою ISBN (Міжнародний стандартний книжковий номер, що ефективно захищає аудіовізуальні твори), ISAN - випуск, розроблений на Міжнародній конференції товариств авторів і композиторів (CISAC), і дозволяє ефективно захищати фільми та інші аудіовізуальні твори; цифровий ідентифікатор DOI супроводжує роботи або їх частини, що дає змогу простежити «долю» об'єкта в торгівлі; застосувати інші програмні коди, які дозволяють порушити цілісність роботи, якщо вона буде використана неправильно, застосувати цифровий підпис, що надає змогу ідентифікувати справжнього автора твору, тим самим усуваючи будь-які сумніви у іншій стороні-користувача правом інтелектуальної власності.

- встановлення значка авторського права (©) (у пункті третьому статті 11 Закону України «Про авторське право і суміжні права» визначений формат підпису об'єктів авторського права, а саме: «особа, яка володіє авторським правом, для сповіщення про свої права може використовувати знак охорони авторського права; цей знак складається з таких елементів: латинська буква «с» обведена колом: ©, ім'я особи, яка має авторське право, рік першої публікації твору»), хоча цей значок не рятує від крадіжки контенту, але його наявність є непрямым захистом, заявляючи користувачам хто автор матеріалу, і автор має

змогу контролювати використання творів в інформаційних мережах та, у разі порушення авторських та суміжних прав, надати, підтвердження щодо свого авторства та довести, що файли містять додаткову інформацію, що дозволяє ідентифікувати особу, яка їх створила;

- надати доступ до Інтернет-ресурсу за плату, зокрема правовласники можуть захищати свої права на твори, розповсюджуючи їх у крипто-конвертах і вимагаючи від користувачів плати за ключі, які можна використовувати для «вилучення» роботи з «конверта» як обмеження власником авторських прав функціональності твору (користувачу надається копія твору з функціональними обмеженнями, наприклад, повна версія надається після відповідної оплати за придбання та (або) з оновлення тощо).

- захистити інформаційний продукт від несанкціонованого використання в Інтернеті шляхом створення веб-сховища, що дозволяє реєструвати об'єкти інтелектуальної власності в Інтернеті та закріплювати їх правовий статус, тобто визначати, кому належить цей об'єкт.

Належний контроль за використанням об'єктів інтелектуальної власності здійснюється у разі укладення договору на їх використання між автором та користувачем об'єкту інтелектуальної власності. Автор також вправі надати ліцензованому центру право ліцензувати свої права на твір, а такий центр приймає оплату від користувача та передає її власнику авторських прав.

Дієвим заходом захисту авторських прав на етапі їх порушення можна розцінювати застосування таких комп'ютерних програм, які автоматично виконують заздалегідь визначені команди, наприклад, шукають в Інтернеті копії підроблених робіт, або виявляють порушника за допомогою спеціальної позначки, яка розміщується у творі та спрацьовує під час несанкціонованого використання, що забезпечує можливість виявлення порушника авторських прав.

Незважаючи на відсутність вимоги щодо обов'язковості державної реєстрації авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір, реєстрація твору, як це визначено Постановою Кабінету Міністрів України 27.12.2001 р. № 1756 «Про державну реєстрацію авторського права і договорів,

які стосуються права автора на твір» [48], є найбільшим доказом авторського права.

Вирішення проблеми визначення авторського права за працівником також можна вирішити шляхом укладання договору між працівником та роботодавцем

Хоча питання обігу та охорони інтелектуальної власності не є новим, але через швидкий поступальний рух створення нових технологій спостерігаються труднощі в застосуванні до порушників відповідальності, зокрема через неможливість надати доказову базу щодо скоєного порушення. З розвитком нових технологій інформаційних комунікацій, що є позитивною динамікою розвитку інформаційного суспільства, постає потреба оновлення правової бази щодо право інтелектуальної власності.

В Україні, починаючи з березня 2017 р., діє спеціальний порядок припинення порушень авторського права та (або) суміжних прав з використанням мережі Інтернет відповідно до ст. 52¹, 52² Закону України «Про авторське право та суміжні права».

Водночас вбачається, що посиленню захисту авторських справ сприяло би впровадження на рівні держави відповідних заходів з надання автору повноважень застосовувати упереджувальні дії при розміщенні в мережі Інтернет об'єктів інтелектуальної власності та безпосередньо на етапі порушення таких прав.

На наш погляд, для захисту прав інтелектуальної власності варто звернути увагу також на можливість більш суттєвої державної підтримки та розширення роботи віртуальних бібліотек та віртуальних читальних залів в Україні. З однієї сторони, вони надають доступ до необхідної інформації, а з іншої захищають авторське права власника. В Україні лише починають працювати такі бібліотеки (Бібліотека української літератури «УкрЛіб» (<http://www.ukrlib.com.ua/>), Українська електронна бібліотека «Libruk» (<http://www.libruk.com.ua/>), Книжкове братерство «Флібуста» (<http://flibusta.is/stat/lang/uk>), Електронна бібліотека «Українська література» (<http://www.ukrlclassik.com.ua/>), Українська та зарубіжна

література українською мовою «Shift Library CMS (<http://lib.shiftcms.net/>)», Електронна бібліотека Національної бібліотеки України для дітей (<http://www.chl.kiev.ua/elibrary/>), Дитяча публічна онлайн-бібліотека «Читанка» (<http://chytanka.com.ua/>), Художня література українською мовою (<http://e-book.org.ua> «E-bookua.org.ua»), електронна бібліотека української художньої літератури (<http://ukrlit.org.ua>) «УКРЛІТ.ORG» , Магазин електронних книг Bookland (<http://www.bookland.com/>).

Віртуальна бібліотека визначається як онлайн-дослідницьке середовище, в якому цифровий матеріал надається безкоштовно, із навмисно обмеженим завантаженням. Хмарні сервіси дають змогу зберігати інформацію, в тому числі в бібліотеках, у читальних залах державних органів. Ця технологія проста і забезпечує доступ до колекцій книг, журналів, презентацій, навчальних матеріалів, допомагає захистити авторські права та інтелектуальну власність. При цьому користувачі можуть стати новими партнерами та допомогти покращити свій сервіс, а також можна розширити послуги, що надаються бібліотечними установами в електронному середовищі, щоб охопити широке коло віддалених користувачів і матеріалів як за змістом, так і з точки зору доступних нових технологій. Таким чином використовується аудіо- та відеоконтент.

В умовах сучасного науково-технічного розвитку доступ і знання відповідних матеріалів мають велике значення для реалізації прав людини на інформацію, освіту та розвиток при збереженні прав власності та авторських прав на відповідні твори, розміщені у віртуальних бібліотеках.

Віртуальні читальні загалом захищають права автора від незаконного використання та сприяють дотриманню авторських прав.

Тому, на нашу думку, процеси розвитку інформаційно-комунікаційних технологій потребують нового переосмислення з метою вдосконалення методів їх захисту. Необхідно змінити національні закони та прийняти нові закони щодо захисту авторських прав в Інтернеті. Більшість європейських країн уже

вирішують ці питання і можуть частково контролювати процес та захищати авторські права в Інтернеті.

Місія влади та уряду – забезпечити громадян правовими стандартами, які відповідають сучасним реаліям, і підтримувати такий нестабільний баланс інтересів між власниками та користувачами авторських прав.

Серед труднощів розвитку охорони інтелектуальної власності є питання фінансового та організаційного забезпечення, позаяк необхідність постійної модернізації та інновацій у цій сфері, бо через прогалини в правовому регулюванні з'являються нові форми і технології порушення прав інтелектуальної власності. Тому постає питання залучення інновацій та інвесторів, які готові керувати та схвалювати розвиток інформаційних технологій та методів захисту інтелектуальної власності.

Україна робить дедалі ефективніші кроки для вирішення проблеми інтелектуальної власності в Україні та вирішення питання інтелектуальної власності в Україні. Національна економічна стратегія України на період до 2030 року містить принцип захисту прав інтелектуальної власності. Цей документ містить перспективні та короткострокові плани по кожному пункту та є обов'язковим для виконання, і першим кроком у цьому напрямку має стати прийняття стратегії розвитку інтелектуальної власності. Зрештою, інтелектуальна власність - важливий інструмент для створення середовища, яке уможливорює інновації, інвестиції, винаходи та розвиток креативних індустрій.

Повний захист прав інтелектуальної власності та створення інструментів, необхідних для їх функціонування, сприятиме розвитку людського капіталу як найбільшої цінності українського уряду.

Не слід також забувати і про такі загрози як кібертероризм і кібершпіонаж як глобальної проблеми інформаційної безпеки: при зумисних неправомірних діях зі сторони інших осіб інформація може зникнути взагалі або видозмінитися невпізнанно. Швидкий розвиток технологій веде до зростання інформаційного масиву, який потім може використовуватися як на благо, так і в інформаційній війні. Комп'ютерні технології та поширення цифрових мереж докорінно змінили

спосіб збору ідей та інформації та маніпулювання ними, а це відповідно породжує нові конфлікти між публічним використанням та приватними правами.

Слушне твердження висловлює Соснін О: «Із точки зору безпеки будь-який вид електронної комунікації виключно вразливий — за допомогою технічних засобів з комп'ютерів можна зняти будь-яку інформацію. Існують, звичайно, способи захисту, але стовідсоткової гарантії, що вони спрацюють, немає. Загрозою є не тільки те, що спецслужби країн світу сьогодні здатні підключатися й «знімати» за допомогою технічних засобів інформацію навіть із оптоволоконних (цифрових) кабелів. Вільний ринок технічних засобів цифрової електроніки, на жаль, надає доступ до величезних обсягів даних через сучасні мережі комунікації іноземним розвідкам та кримінальним структурам, що постійно продукує все нові загрози і виклики» 97. У зв

Указом Президента від 15 березня 2016 року № 96/2016 «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року «Про стратегію кібербезпеки України» [47] введена дію Стратегія кібербезпеки України, якою відзначено, що незважаючи на позитив відкритого та вільного кіберпростору, що розширює свободу і можливості людей, збагачує суспільство, створює новий глобальний інтерактивний ринок ідей, досліджень та інновацій, умови сучасного цифрового світу та розвиток інформаційних технологій обумовили виникнення нових загроз національній та міжнародній безпеці, зокрема зростає кількість та потужність кібератак, вмотивованих інтересами окремих держав, груп та осіб, поширюються випадки незаконного збирання, зберігання, використання, знищення, поширення, персональних даних, незаконних фінансових операцій, крадіжок та шахрайства у мережі Інтернет, кіберзлочинність стає транснаціональною та здатна завдати значної шкоди інтересам особи, суспільства і держави.

Для України це особливо небезпечно в умовах агресії Росії. Метою Стратегії кібербезпеки України визначено створення умов для безпечного функціонування кіберпростору, його використання в інтересах особи, суспільства і держави. Для досягнення цієї мети визнано необхідними

створення національної системи кібербезпеки, посилення спроможностей суб'єктів сектору безпеки та оборони для забезпечення ефективної боротьби із кіберзагрозами воєнного характеру, кібершпигунством, кібертероризмом та кіберзлочинністю, поглиблення міжнародного співробітництва у цій сфері, забезпечення кіберзахисту державних електронних інформаційних ресурсів, інформації, вимога щодо захисту якої встановлена законом, а також інформаційної інфраструктури, яка знаходиться під юрисдикцією України, та порушення сталого функціонування якої матиме негативний вплив на стан національної безпеки і оборони України (критична інформаційна інфраструктура).

Таким чином, до актуальних проблем інтелектуальної власності в інформаційно-комунікаційній діяльності слід віднести такі: *недосконалість* вітчизняної законодавчої бази, *відставання* від зарубіжних законодавчо-нормативних практик регулювання інтелектуальної власності, *адаптація* міжнародних угод у сфері інтелектуальної власності. Якщо характеризувати законодавчу базу інтелектуальної власності можемо констатувати існування в певний час неузгодженості між правовими нормами. Так, відмічали колізії між Цивільним кодексом України та Законом України «Про авторське право і суміжні права», коли йшлося про майнове право на службовий твір. Згідно із зазначеним законом, майнове право на службовий твір належить роботодавцю, якщо інше не передбачено контрактом/трудовим договором чи цивільно-правовим договором між роботодавцем і автором. Цивільний кодекс України визначав, що майнові права на об'єкт інтелектуальної власності, створений на підставі трудового договору, належить авторові, який створив цей об'єкт та юридичній/фізичній особі, де/у якої працює автор, тобто є спільною власністю, якщо інше не передбачено договором. У судовій практиці при вирішенні спорів щодо права на об'єкти інтелектуальної власності, судові рішення приймалося з урахуванням положень Цивільного кодексу України. Одним із шляхів розв'язання цієї проблеми правового регулювання інтелектуальної власності, є кодифікація права інтелектуальної власності, а

також визнання міжнародних норм щодо розподілу майнових прав. Так, ратифікована Угода про асоціацію (набрала чинності 2017 р.) стала невід'ємною частиною вітчизняного законодавства, а її норми суголосні з нормами міжнародного договору, що встановлюють стандарти, які уточнюють та доповнюють права сторін відповідно до ТРІПС (Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності) й іншими міжнародними договорами у сфері інтелектуальної власності. Міжнародні норми, що містяться в договорах, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, визнаються пріоритетними над законодавчо-нормативними актами України. Саме в положеннях Угоди про асоціацію встановлюється норма, згідно з якою виключні майнові права на комп'ютерні програми, бази даних, створені найманим працівником у відповідності до трудових обов'язків чи вказівок роботодавця, належать роботодавцю (якщо інше не передбачено контрактом). Адаптація міжнародних норм та удосконалення вітчизняного законодавства сприятимуть вирішенню всіх спірних питань у сфері створення, використання, охорони та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

Система організаційних, правових відносин, технологічних засад щодо поширення інформаційних ресурсів, надання інформаційних послуг, купівлі-продажу інформаційної продукції та інформаційних технологій на найвищому ієрархічному рівні репрезентує сучасний міжнародний/світовий інформаційний ринок. Бази даних, комп'ютерні технології управління, обробки інформаційних потоків, пошуку інформації в мережевих базах даних – найпоширеніший, найдинамічніший сегмент міжнародного ринку інформації, розвиток якого обумовлений зростанням суспільних потреб в інформації та розумінням ролі інформації як важливого стратегічного ресурсу. Створення інформаційних продуктів і послуг є сферою інтелектуальної діяльності, а відтак, інформаційні продукти стають об'єктом інтелектуальної власності. Міжнародні конвенції у сфері інтелектуальної власності, зокрема Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС), регулюють питання захисту об'єктів права інтелектуальної власності. Відбір, упорядкування даних/інформації в електронній або іншій формі без порушень авторського права на самі дані, визнаються інтелектуальним твором, який захищається. Комп'ютерні програми, згідно з Бернською конвенцією, захищаються як літературні твори. Міжнародний інформаційний ринок еволюціонує у бік ІТ-послуг з потужною системою способів, методів, процесів залучення комп'ютерної техніки, систем комунікацій для всіх процесів роботи з інформацією – створення, поширення, передача, пошук, збирання, обробка та захист, включаючи й захист інформаційних продуктів як об'єктів інтелектуальної власності.

До актуальних проблем інтелектуальної власності в інформаційно-комунікаційній діяльності слід віднести такі: недосконалість вітчизняної законодавчої бази, відставання від зарубіжних законодавчо-нормативних практик регулювання інтелектуальної власності, адаптація міжнародних угод у сфері інтелектуальної власності. Якщо характеризувати законодавчу базу

інтелектуальної власності можемо констатувати існування в певний час неузгодженості між правовими нормами. Так, відмічали колізії між Цивільним кодексом України та Законом України «Про авторське право і суміжні права», коли йшлося про майнове право на службовий твір. Згідно із зазначеним законом, майнове право на службовий твір належить роботодавцю, якщо інше не передбачено контрактом/трудоим договором чи цивільно-правовим договором між роботодавцем і автором. Цивільний кодекс України визначав, що майнові права на об'єкт інтелектуальної власності, створений на підставі трудового договору, належить авторові, який створив цей об'єкт та юридичній/фізичній особі, де/у якої працює автор, тобто є спільною власністю, якщо інше не передбачено договором. У судовій практиці при вирішенні спорів щодо права на об'єкти інтелектуальної власності, судові рішення приймалося з урахуванням положень Цивільного кодексу України. Одним із шляхів розв'язання цієї проблеми правового регулювання інтелектуальної власності, є кодифікація права інтелектуальної власності, а також визнання міжнародних норм щодо розподілу майнових прав. Так, ратифікована Угода про асоціацію (набрала чинності 2017 р.) стала невід'ємною частиною вітчизняного законодавства, а її норми суголосні з нормами міжнародного договору, що встановлюють стандарти, які уточнюють та доповнюють права сторін відповідно до ТРІПС (Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності) й іншими міжнародними договорами у сфері інтелектуальної власності. Міжнародні норми, що містяться в договорах, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, визнаються пріоритетними над законодавчо-нормативними актами України. Саме в положеннях Угоди про асоціацію встановлюється норма, згідно з якою виключні майнові права на комп'ютерні програми, бази даних, створені найманим працівником у відповідності до трудових обов'язків чи вказівок роботодавця, належать роботодавцю (якщо інше не передбачено контрактом). Адаптація міжнародних норм та удосконалення вітчизняного законодавства

сприятимуть вирішенню всіх спірних питань у сфері створення, використання, охорони та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності.

ВИСНОВКИ

1. Незаперечною є думка про те, що інноваційна чи інформаційна економіка превалює над економікою індустріальною, витісняючи останню на маргінес соціально-економічного розвитку. Завдячуючи новітнім технологіям, поширенню мережі Інтернет, виникли нові види соціальної взаємодії, нові напрями інформаційної діяльності, сформувавши потужні підсистеми інформаційної взаємодії – соціальні мережі. Поширеними видами діяльності у цифрову епоху є комп'ютерне програмування, що включає технічну підтримку програмного забезпечення, розробку його специфікацій та технічної й користувацької документації, налаштування, адаптацію, тестування, модифікацію, оновлення; програмне забезпечення прикладних програм, у тому числі комп'ютерних ігор, веб-сайтів, баз даних; автоматизована обробка та аналіз даних, включаючи аналіз великих баз даних задля пошуку необхідної інформації; керування веб-сайтами, які функціонують як портали в Інтернеті, постійно оновлюючи інформаційний контент, та надають можливість пошуку і міжнародній мережі; надання консультацій та навчання (послуги з навчання цифровій грамотності) з питань інформатизації; створення інтегрованих інформаційних (автоматизованих) систем, які є поєднанням апаратних засобів, програмного забезпечення і комунікаційних технологій; надання, використання і передання майнових прав інтелектуальної власності на програмне забезпечення. Невід'ємною складовою сучасних інформаційних ресурсів як результатів ІТ-технологій є веб-сайти (інформаційні онлайнві ресурси з набором документів в електронному вигляді, доступних з допомогою спеціальних програм), бази даних. Розширюється освітня діяльність в галузі інформаційних технологій – надання вищої й професійно-технічної освіти, включаючи такі спеціальності як інформаційні системи та технології, наука про дані.

2. У цифрову епоху розширилася сфера інтелектуальної власності. З'явилися нові об'єкти інтелектуальної власності – комп'ютерні програми,

бази даних, веб-сайти, мережеві відеограми, цифрове мовлення. Найпотужнішою ланкою є комп'ютерна індустрія – програмне забезпечення (системне чи програмні додатки), комп'ютерне програмування (розроблення структури системи команд, які застосовуються у системному програмному забезпеченні, прикладних програмах), створення інтегрованих комп'ютерних систем (симбіоз апаратних засобів/комп'ютерного обладнання, програмного забезпечення, комунікаційних технологій), комп'ютерні ігри. Сукупність даних, творів іншої інформації в електронній формі формують бази даних (компіляції даних). Упорядкування цієї інформації – виявлення, підбір, структурування, створення пошукової системи (електронних засобів) до складових частин є результатом творчої діяльності. Різні об'єкти права інтелектуальної власності можуть об'єднуватися у складі веб-сайту, який є сукупністю електронних (цифрових) даних (інформації), структурованих і взаємопов'язаних за певною адресою в мережі Інтернет веб-сайту чи облікового запису власника веб-сайту. Створення продуктів інтелектуальної діяльності неможливе без відповідної правової охорони. Комп'ютерні програми охороняються авторським правом. Суб'єкти авторського права на комп'ютерні програми розпоряджаються майновими правами інтелектуальної власності. Існує ще один правовий аспект інтелектуальної власності, який стосується розпорядження майновими правами інтелектуальної власності – «видання» (розповсюдження, переробка/адаптація) вже існуючих примірників, наприклад, програмного забезпечення, відеоігор. Право на «видання» має первинний суб'єкт авторського права, або особа, яка набула право на використання об'єкту інтелектуальної власності шляхом укладення письмового договору стосовно розпорядження майновими правами.

3. Новітні інформаційні технології сприяли формуванню нових напрямів інформаційної діяльності. Економіка інформаційного суспільства, потужний розвиток кіберпростору впливають на модифікацію сучасного інформаційного законодавства. Основні засади державної інформаційної політики в епоху цифровізації визначені у Законі України «Про інформацію» – створення умов

для формування інформаційного суспільства, створення інформаційних систем і мереж інформації та розвиток електронного урядування, постійне збагачення, оновлення і забезпечення збереженості національних інформаційних ресурсів, входження України в світовий інформаційний простір і міжнародна співпраця в інформаційній сфері. Нові відносини, що виникають у різних процесах роботи з електронними документами регулюються законами України «Про електронні документи та електронний документообіг», «Про електронні довірчі послуги». Характеристика стану інформатизації, її основні принципи і стратегічні цілі та наслідки реалізації розкриті в Законі України «Про Концепцію Національної програми інформатизації». Складовими національної інформаційної інфраструктури цей закон називає обчислювальну та комунікаційну техніку, бази і банки даних та знань, телекомунікаційні мережі, інформаційні технології – власне, те що створюється інтелектуальною працею. Концепція Національної програми інформатизації, державні, галузеві, регіональні програми і проєкти інформатизації, програми і проєкти інформатизації органів місцевого самоврядування складають Національну програму інформатизації. Закон України «Про Національну програму інформатизації» серед основних засобів інформатизації називає програмне забезпечення, інформаційні системи, інформаційні мережі та мережі зв'язку, які використовуються для реалізації інформаційних технологій. У дорожній карті першочергових пріоритетів реалізації Стратегії сталого розвитку «Україна 2020», схваленої Указом Президента України зазначені такі: реформа телекомунікаційної інфраструктури, участь у транс'європейських мережах, програма електронного урядування, реформа захисту інтелектуальної власності. Розпорядженнями та постановами Кабінету Міністрів України затверджувалися Концепція формування системи національних електронних інформаційних ресурсів (2003 р.), Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України (2018 р.), Порядок організації електронної інформаційної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів (2018 р.). Як

бачимо, сформувався широкий пласт законодавчо-нормативних актів, що регулює інформаційну діяльність у цифрову епоху.

4. Маркером сучасного розвитку інформаційних технологій є створення спеціального правового режиму інтелектуальної власності для ІТ-галузі. Відносини, що виникають в інформаційному віртуальному просторі, інформація як цінність, потребують правової охорони. Правовий режим інтелектуальної власності у цифрову епоху має свої особливості, що дає підстави говорити про нову парадигму права інтелектуальної власності. Інноваційні досягнення в інформаційній сфері, поширення контенту визначають особливий статус інтелектуальної власності та її права. У сфері інформаційних технологій до об'єктів інтелектуальної власності й авторського права відносяться комп'ютерні програми, бази даних (компіляції даних). Відносини у сфері авторського права регулюються Цивільним кодексом України (право інтелектуальної власності є галуззю цивільного права), Господарського кодексу України, Законами України «Про авторське право і суміжні права» та «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів, фонограм, відеограм, комп'ютерних програм, баз даних». Бази даних, як специфічні об'єкти правової охорони (об'єкти інформаційно-правових відносин), охороняються авторським та інформаційним правом. Порядок державної реєстрації авторського права та договорів, щодо права автора на твір регулюється постановою Кабінету Міністрів України 2001 р. «Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір». На міжнародному рівні охорону об'єктів інтелектуальної власності, що регулюються авторським правом, надають Угода щодо торговельних аспектів прав інтелектуальної власності (ТРИПС, 1994 р.), Договір 1996 р. Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право, Директива 1996 р. Європейського Парламенту і Ради «Про правову охорону бази даних». Аналіз вітчизняної та міжнародної практики правового регулювання інтелектуальної власності, сучасних тенденцій його

розвитку свідчить про потребу системного реформування цієї галузі права та кодифікації законодавства у сфері інтелектуальної власності.

5. Система організаційних, правових відносин, технологічних засад щодо поширення інформаційних ресурсів, надання інформаційних послуг, купівлі-продажу інформаційної продукції та інформаційних технологій на найвищому ієрархічному рівні репрезентує сучасний міжнародний/світовий інформаційний ринок. Бази даних, комп'ютерні технології управління, обробки інформаційних потоків, пошуку інформації в мережевих базах даних – найпоширеніший, найдинамічніший сегмент міжнародного ринку інформації, розвиток якого обумовлений зростанням суспільних потреб в інформації та розумінням ролі інформації як важливого стратегічного ресурсу. Створення інформаційних продуктів і послуг є сферою інтелектуальної діяльності, а відтак, інформаційні продукти стають об'єктом інтелектуальної власності. Міжнародні конвенції у сфері інтелектуальної власності, зокрема Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (ТРИПС), регулюють питання захисту об'єктів права інтелектуальної власності. Відбір, упорядкування даних/інформації в електронній або іншій формі без порушень авторського права на самі дані, визнаються інтелектуальним твором, який захищається. Комп'ютерні програми, згідно з Бернською конвенцією, захищаються як літературні твори. Міжнародний інформаційний ринок еволюціонує у бік ІТ-послуг з потужною системою способів, методів, процесів залучення комп'ютерної техніки, систем комунікацій для всіх процесів роботи з інформацією – створення, поширення, передача, пошук, збирання, обробка та захист, включаючи й захист інформаційних продуктів як об'єктів інтелектуальної власності.

6. До актуальних проблем інтелектуальної власності в інформаційно-комунікаційній діяльності слід віднести такі: недосконалість вітчизняної законодавчої бази, відставання від зарубіжних законодавчо-нормативних практик регулювання інтелектуальної власності, адаптація міжнародних угод у сфері інтелектуальної власності. Якщо характеризувати законодавчу базу

інтелектуальної власності можемо констатувати існування в певний час неузгодженості між правовими нормами. Так, відмічали колізії між Цивільним кодексом України та Законом України «Про авторське право і суміжні права», коли йшлося про майнове право на службовий твір. Згідно із зазначеним законом, майнове право на службовий твір належить роботодавцю, якщо інше не передбачено контрактом/трудовим договором чи цивільно-правовим договором між роботодавцем і автором. Цивільний кодекс України визначав, що майнові права на об'єкт інтелектуальної власності, створений на підставі трудового договору, належить авторові, який створив цей об'єкт та юридичній/фізичній особі, де/у якої працює автор, тобто є спільною власністю, якщо інше не передбачено договором. У судовій практиці при вирішенні спорів щодо права на об'єкти інтелектуальної власності, судові рішення приймалося з урахуванням положень Цивільного кодексу України. Одним із шляхів розв'язання цієї проблеми правового регулювання інтелектуальної власності, є кодифікація права інтелектуальної власності, а також визнання міжнародних норм щодо розподілу майнових прав. Так, ратифікована Угода про асоціацію (набрала чинності 2017 р.) стала невід'ємною частиною вітчизняного законодавства, а її норми суголосні з нормами міжнародного договору, що встановлюють стандарти, які уточнюють та доповнюють права сторін відповідно до ТРІПС (Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності) й іншими міжнародними договорами у сфері інтелектуальної власності. Міжнародні норми, що містяться в договорах, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, визнаються пріоритетними над законодавчо-нормативними актами України. Саме в положеннях Угоди про асоціацію встановлюється норма, згідно з якою виключні майнові права на комп'ютерні програми, бази даних, створені найманим працівником у відповідності до трудових обов'язків чи вказівок роботодавця, належать роботодавцю (якщо інше не передбачено контрактом). Адаптація міжнародних норм та удосконалення вітчизняного законодавства

сприятимуть вирішенню всіх спірних питань у сфері створення, використання, охорони та захисту прав на об'єкти інтелектуальної власності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

ДЖЕРЕЛА

ЗАКОНИ УКРАЇНИ, УКАЗИ ПРЕЗИДЕНТА УКРАЇНИ, ПОСТАНОВИ, РОЗПОРЯДЖЕННЯ КАБІНЕТУ МІНІСТРІВ УКРАЇНИ

1. Конституція України : Основний Закон України від 28 червня 1996 року № 254 к. Відомості Верховної Ради України України. 1996 р. 23 лип. № 30. Ст.141.
2. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 436-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15/ru/ed20131011#Text>.
4. Податковий кодекс України: Закон України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua//laws/show/2755-17#Text>.
5. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 № 2341-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua//laws/show/2341-14#Text>.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 № 8073-X. URL : <http://zakon.rada.gov.ua//laws/show/80731-10#Text>, <https://zakon.rada.gov.ua//laws/show/80732-10#Text>.
7. Митний кодекс України: Закон України від 13.03.2012 № 4495-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua//laws/show/4494-17#Text>.
8. Цивільно-процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. № 1618. URL : <https://zakon.rada.gov.ua//laws/show/1618-IV#Text>.
9. Кримінально-процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL : <https://zakon.rada.gov.ua//laws/show/4651-17#Text>.
10. Господарський процесуальний кодекс: Закон України від 06.11.1991 р. № 1798-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua//laws/show/1798-12#Text>.

11. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15ed20170803#Text>.
12. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 11.07.2001 р. № 2627-III. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text/>
13. Про охорону прав на винаходи і корисні моделі : Закон України від 15.12.1993 р. № 3687-12. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3687-12#Text>.
14. Про охорону прав на промислові зразки: Закон України від 15.12.1993 р. № 3688. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3688-12#Text>.
15. Про охорону прав географічних позначень : Закон України від 16.06.1999 № 752-XIV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/752-14#Text>.
16. Про охорону прав на знаки для товарів і послуг : Закон України від 15.12.1993 № 3689-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3689-12#Text>.
17. Про охорону прав на компонування напівпровідникових виробів : Закон України від 05.11.1997 № 621/97. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/621/97-вр#Text>.
18. Про державну підтримку засобів масової інформації та соціальний захист журналістів : Закон України від 23.09.1997 р. № 540/97. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540/97-вр#Text>.
19. Про доступ до публічної інформації : Закон України від 13.01.2011 р. № 2939-VI. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2939-17#Text>.
20. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні : Закон України від 16.11.1992 р. № 2782-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2782-12#Text>.
21. Про електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text>.
22. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>.

23. Про електронні комунікації : Закон України від 16.12.2020 № 1089-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1089-20#Text>.
24. Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах : Закон України від 05.07.1994 № 80/94-ВР: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80-94-вр#Text>.
25. Про інформацію : Закон України від 02.10.1992 р № 2657-XII. URL : <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#n92>.
26. Про інформаційні агентства : Закон України від 28.02.1995 р. № 74/95-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/95-вр#Text>.
27. Про Концепцію Національної програми інформатизації : Закон України від 04.02.1998 р. № 75/98-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/75/98-ВР#Text>
28. Про науково-технічну інформацію : Закон України від 25.06.1993 р. № 3322-XII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3322-12#Text>.
29. Про національну програму інформатизації : Закон України від 04.02.1998 р. № 74/98-ВР. : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/74/98-вр#Text>.
30. Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007 – 2015 роки : Закон України від 09.01.2007 р. № 537-V. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/537-16#Text>.
31. Про порядок висвітлення діяльності органів державної влади та органів місцевого самоврядування в Україні засобами масової інформації : Закон України від 23.09.1997 р. № 539/97-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/539/97-вр#text>.
32. Про телебачення і радіомовлення : Закон України від 12.01.2006 р. № 3317-IV. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3759-12#Text>.
33. Про стимулювання розвитку цифрової економіки в Україні : Закон України від 15/07/2021 № 1667-IX. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/167-20#Text>.
34. Про суспільне телебачення і радіомовлення : Закон України від 17.04.2014 № 1227-VII. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1227-18#Text>.

35. Конвенция учреждающая Всемирную организацию интеллектуальной собственности: Міжнародний договір від 14.07.1967 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-169#Text>.

36. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів : Міжнародний договір від 24.07.1971 р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-051#Text>.

37. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності: Міжнародний договір від 15 квітня 1994 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018#Text

38. Договір Всесвітньої організації інтелектуальної власності про авторське право: Міжнародний договір від 20 грудня 1996 року. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_770#Text.

39. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Двосторонній договір від 21 березня 2014 року та від 27 червня 2014 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1678-18#n2>.

40. О процедуре предоставления информации в области технических стандартов и регламентов, а также правил оказания услуг в информационном обществе : Директива 98/34/ЕС от 22.06.1998 г. Европейского парламента и Совета ЕС. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_b11#Text.

41. Про деякі правові аспекти інформаційних послуг, зокрема, електронної комерції, на внутрішньому ринку : Директива 2000/31/ЄС Європейського парламента та Ради від 08.06.2000 р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_224#Text.

42. Загальна декларація прав людини : прийнята і проголошена резолюцією 217 А (III) Генеральної Асамблеї ООН від 10.12.1948р. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text.

43. Построение информационного общества – глобальная задача в новом тысячелетии : Декларация принципов от 12.11.2003 г. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c57#Text.

44. Про вдосконалення інформаційно-аналітичного забезпечення Президента України та органів державної влади : Указ Президента України від 14.04.2000 р. № 887/2000. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/887/2000#Text>.

45. Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні : Указ Президента України від 31.07.2000 р. № 928/2000д. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/928/2000#Text>.

46. Стратегія сталого розвитку «Україна-2020» : Указ Президента України від 12 січня 2000 року № 5/2015. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-п>

47. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 27 січня 2016 року «Про стратегію кібербезпеки України» : Указ Президента України від 15 березня 2016 року № 96/2016. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/n0003525-16#n>.

48. Про державну реєстрацію авторського права і договорів, які стосуються права автора на твір : постанова Кабінету Міністрів України 27.12.2001 р. № 1756. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1756-2001-п#Text>.

49. Про порядок оприлюднення у мережі Інтернет інформації про діяльність органів виконавчої влади : Постанова Кабінету Міністрів України від 04.01.2002 № 3. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3-2002-п#Text>.

50. Питання системи обліку публічної інформації : Постанова Кабінету Міністрів України від 21.11.2011 р. № 1277. URL : [https:// zakon.rada.gov.ua/laws/show 1277-2011-п#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1277-2011-п#Text).

51. Про виконання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони : Постанова Кабінету Міністрів України від 25.10.2017 р. № 1106. URL : [https// zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-п#n13](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1106-2017-п#n13).

52. Деякі питання організації електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів : Постанова Кабінету України від 10.05.2018 р. № 357. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/357-2018-п#Text>.

53. Про затвердження Національної економічної стратегії України до 2030 року: Постанова Кабінету України від 03.03.2021 р. № 179 URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-п#Text>.

54. Про затвердження Концепції формування системи національних електронних інформаційних ресурсів: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.05.2003 № 259-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/259-2003-р#Text>.

55. Про схвалення Концепції створення та функціонування інформаційної системи електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05.09.2012 № 634-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/634-2012-п#Text>.

56. Про схвалення стратегії розвитку інформаційного суспільства в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.2013 р. № 386-р. URL : kmu.gov.ua/npras/246420577.

57. Про схвалення Концепції розвитку електронного урядування в Україні : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20.09.2017 р. № 649-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/649-2017-р#Text>.

58. Концепція розвитку цифрової економіки та суспільства України на 2018-2020 роки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 січня 2018 р. № 67-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/67-2018-р#Text>.

59. Про схвалення Концепції розвитку цифрових компетентностей та затвердження плану заходів з її реалізації : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 3 березня 2021 р. № 167-р. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/17-2021-р#Text>.

НОРМАТИВНІ АКТИ ТА МЕТОДИЧНІ РОЗРОБКИ

60. Інформація і документація. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості (Національний стандарт України) : ДСТУ 7157:2010. К. : Держспоживстандарт України. 2010. 14 с.

61. Порядок надання інформаційних та інших послуг з використанням електронної інформаційної системи «Електронний Уряд» : затверджений наказом Державного комітету зв'язку та інформатизації України від 15 серпня 2003 р. № 149, зареєстрований в Міністерстві юстиції України від 19.11.2003 р. за № 1066/8387. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1066-03#Text>.

62. Про утворення Реєстру комп'ютерних програм : Наказ Міністерства освіти і науки України від 29.11.2004 № 888

ЛІТЕРАТУРА

63. Бахарєва О. Об'єкти прав інтелектуальної власності: загальні умови захисту. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2020. № 6. С. 98-106.

64. Базилевич В.Д. Інтелектуальна економіка: глобальні тенденції та національні перспективи: *Матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції*. Житомир: ЖНАЕУ, 2016. С. 9-15.

65. Базилевич В.Д. Інтелектуальна власність: Підручник 3-тє вид., переробл. і доповн. К.: Знання, 2014. 671 с.

66. Беляков К. І. Інформаційна діяльність: зміст та підходи до класифікації *Інформація і право*. 2014. № 1(4). С. 63-69.

67. Брижко В. М. Основи систематизації інформаційного законодавства: теоретичні та правові засади : монографія. К. : ТОВ «ПанТот». 2012. 304 с.

68. Виноградова Г. В. Інформаційне право України : навч. посіб. К. : МАУП, 2006. 144 с.

69. Войниканис Е. А. Право интеллектуальной собственности в цифровую эпоху: парадигма баланса и гибкости. М.: Юриспруденция, 2013. 552 с.

70. Губін К. Г. Об'єкти інтелектуальної власності. *Економіка інтелектуальної власності: Науково-методичні матеріали для підготовки*

докторантів, аспірантів і магістрів за напрямом «Інтелектуальна власність» / Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, Т. М. Камінська та ін. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко. Х. : Право, 2015. 120 с.

71. Дорогих С. О. Сутність та визначення понять «інформаційна діяльність» та «інформаційна діяльність органів влади». *Інформація і право*. 2013. № 3 (9). С. 74-82.

72. Еннан Р. Є. Правовий режим «віртуальної власності»: поняття, ознаки, сутність і правова природа. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2019. № 3 (107). С. 123-133.

73. Еннан Р. Є. Правове регулювання відносин у мережі Інтернет. URL : <http://aphd.ua/publication-173/>.

74. Енциклопедичний словник з державного управління / уклад. Ю. П. Сурмін, В. Д. Бакуменко, А. М. Михненко та ін.; за ред. Ю. В. Ковбасюка, В. П. Трощинського, Ю. П. Сурміна. К. : НАДУ, 2010. 820 с.

75. За рік кількість українців у соцмережах зросла на 7 мільйонів : *Економічна правда*, 17.03.2021. URL : http://www.epravda.com.ua/archives/date_17032021/03/17/672023

76. Зеров К. О. Особливості захисту авторських прав на твори, розміщені в мережі інтернет : монографія / НДІ інтелектуальної власності НАПрНУ2018. К.: Інтерсервіс, 2018. 220 с.

77. Зінченко О. А., Даріюш П., Зінченко Д. С. Інформаційна економіка: концепція, сутність та розвиток. *Економічний вісник НТУУ «КПІ»: збірник наукових праць*. 2019. № 16. С. 3-13.

78. Іващенко В. А. Технічні способи захисту авторських прав у всесвітній мережі Інтернет на етапі до порушення. URL : <http://intellect21.cdu.edu.ua/?p=281>

79. Інтелектуальна власність та патентознавство : підручник / Н. О. Білоусова, Н. В. Гаврушкевич, М. А. Данильченко та ін. : за ред. проф. П. М. Цибульова та доц. А. С. Ромашко. Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, Вид-во «Політехніка», 2021. 374 с.

80. Інтелектуальна власність: навчальний посібник для студентів вищих навчальних закладів / Колектив авторів. А. В. Аксютіна, О. В. Нестерцова-Собакарь, В. В. Тропін, О. М. Тропіна, за заг. ред. Нестерцової-Собакарь О.В. Дніпро: Дніпроп. держ. ун-т внутр. справ, 2017. 140 с.

81. Камінська Т. М. Інтелектуальна власність в епоху інтернету. Нова економіка інтелектуальної власності. *Економіка інтелектуальної власності : Науково-методичні матеріали для підготовки докторантів, аспірантів і магістрів за напрямом «Інтелектуальна власність»* / Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, Т. М. Камінська та ін. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко. Х. : Право, 2015. 120 с.

82. Коваленко Л. П. Теоретичні проблеми розвитку інформаційного права України : монографія. Х. : Право, 2012. 248 с.

83. Кормич Б. А. Інформаційне право : підручник. Х. : Бурун і К., 2011. 334 с.

84. Курганова Д. Р. Захист права інтелектуальної власності: вітчизняний та зарубіжний досвід. *Актуальні проблеми цивільного, трудового та господарського права: теорія та практика в сучасних умовах : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 24 листопада 2017 р.)* / упоряд.: М. П. Юнін. Дніпро : Видавець Біла К. О., 2017. С. 155-158.

85. Куйбіда В. С., Карпенко О. В., Наместнік В. В. Цифрове врядування в Україні: базові дефініції понятійно-категоріального апарату. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України. Серія : Державне управління. 2018. № 1. С.5-10.*

86. Кушнарєнко Н. М. Наукова обробка документів: Підручник. К.: Вікар, 2003. 328 с.

87. Левковець О.М. Мотивація учасників процесу міжнародного передання прав власності. форми передання об'єктів інтелектуальної власності. Економічна розвідка і шпигунство. *Економіка інтелектуальної власності : Науково-методичні матеріали для підготовки докторантів, аспірантів і магістрів за напрямом «Інтелектуальна власність»* / Л. С.

Шевченко, О. А. Гриценко, Т. М. Камінська та ін. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко. Х. : Право, 2015. 120 с.

88. Логвиненко М., Диковець А. Правові проблеми захисту авторських прав від піратства в мережі інтернет. *Теорія і практика інтелектуальної власності*. 2020. № 2 (112). С. 5-11.

89. Марущак А.І. Інформаційне право України : підручник. К. : Дакор, 2011. 456 с.

90. Міхровська М.С. Цифрова термінологія в публічному управлінні: від оцифрування до цифрового урядування. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 6. С.142-143.

91. Набатова О.О. Трансформація відносин власності у процесі формування постіндустріального суспільства. Інтелектуальна власність як основа постіндустріального розвитку. *Економіка інтелектуальної власності : Науково-методичні матеріали для підготовки докторантів, аспірантів і магістрів за напрямом «Інтелектуальна власність»* / Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, Т. М. Камінська та ін. ; за ред. д-ра екон. наук, проф. Л. С. Шевченко. Х. : Право, 2015. 120 с.

92. Посібник для суддів з інтелектуальної власності / Бенедесюк І. М. та ін. К.: К.І.С., 2018. 424 с.

93. Потоцький М. Ю. Господарсько-правовий захист інтелектуальної власності в Україні : монографія. Київ: ДП «Вид. Дім «Персонал». 2014. 620 с.

94. Право інтелектуальної власності: Акад. курс: Підруч. для студ. вищих навч. закладів / О. П. Орлюк, Г. О. Андрощук, О. Б. Бутнік-Сіверський та ін. : За ред. О. П. Орлюк, О. Д. Святоцького. К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2007. 696 с.

95. Правове забезпечення інформаційної діяльності в Україні ; за заг. ред. Ю.С. Шемшученка, І. С.Чижа. К. : ТОВ «Видавництво «Юридична думка», 2006. 184 с.

96. Соснін О.В. Проблеми державного управління системою національних інформаційних ресурсів з наукового потенціалу України: Монографія. К: Інститут держави і права ім. В.Корецького НАН України, 2003. 572 с.

97. Соснін О.В. Цифровізація як нова реальність України. *Електронне видання LexInform. Юридичні новина України*. URL : <https://lexsinform.com.ua/dumka-eksperta/tsyfrovizatsiya-yak-nova-realnist-ukrayine>.
98. Теоретико-прикладні проблеми кодифікації законодавства у сфері інтелектуальної власності: монографія / за наук. ред. д. ю.н. О. П. Орлюк ; кол. авторів: С. Ю. Бурлаков, А. В. Міндрул, Л. І. Работягова, О. О. Тверезенко, О. О. Штефан та ін. К. : НДІ ІВ НАПрНУ, Лазурит-Поліграф, 2011. 326 с.
99. Тлумачний словник з інформатики / За загальною редакцією академіка НАН України Г. Г. Півняка. Д., Нац. гірнич. ун-т, 2010. 600 с.
100. Три млрд людей ніколи не користувалися інтернетом. *Українська правда*, 01.12.2021. URL : <http://life.prawda.com.ua/society/2021/12/1/246676>.
101. Цибульов П. М. Основи інтелектуальної власності : навч. посіб. К. : ПВП, 2005. 108 с.
102. Цимбаленко Є. С. Наукове розуміння інформатизації у теорії соціальних комунікацій: монографія. К : Центр Вільної преси, 2012. 189 с.
103. Цифрова економіка: тренди, ризики та детермінанти: доповідь / керівник проекту О. Пищуліна. Київ, Центр Разумкова. 2020. 274 с.
104. Штанько В. І., Бордюгова Т. Г. Інформаційне суспільство : соціально-філософські проблеми становлення : навчальний посібник. Харків: ХНУРЕ, 2012. 172 с.
105. Штефан О. Авторське право та сучасні комп'ютерні технології . *Право України*. 2005. № 2. С. 99-102.
106. Юридична енциклопедія: в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. К.: Вид-во «Укр. енцикл.», 1998. Том 2: Д-Й. 744 с.
107. Яременко О. І. Правові проблеми регулювання інформаційної діяльності у сфері державного управління. *Інформація і право*. 2011. № 3. С. 56 – 63.